

**ANNELERE UYGULANAN ÇOCUKLARININ DUYGUSAL GELİŞİMİNİ
DESTEKLEMeye YÖNELİK EĞİTİM PROGRAMININ ANNELERİN
DUYGULARINI YÖNETMELERİNE VE ÇOCUKLARININ OLUMSUZ
DUYGULARI İLE BAŞ ETMELERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

NESLİHAN TEKİN

DOKTORA TEZİ

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

OCAK, 2016

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren on iki (12) ay sonra tezdten fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Neslihan

Soyadı : TEKİN

Bölümü : Çocuk Gelişimi ve Eğitimi

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Annelere Uygulanan Çocuklarının Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programının Annelerin Duygularını Yönetmelerine ve Çocuklarının Olumsuz Duyguları İle Baş Etmelerine Etkisinin İncelenmesi

İngilizce Adı : A Study into The Effect of The Educational Program Applied to Mothers and Aiming at Supporting The Emotional Development of Their Children on The Management of Their Emotions and on The Coping with The Negative Emotions of Their Children

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Neslihan TEKİN

İmza:

Jüri Üyelerinin Onay Sayfası

Neslihan TEKİN'in "Annelere Uygulanan Çocuklarının Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programının Annelerin Duygularını Yönetmelerine ve Çocuklarının Olumsuz Duyguları İle Baş Etmelerine Etkisinin İncelenmesi" başlıklı tezi 14.01.2016 tarihinde, jürimiz tarafından, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalında Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: (Prof. Dr. F. Abide GÜNGÖR AYTAR)

(Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Başkan: (Prof. Dr. İsmihan ARTAN)

(Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi)

Üye: (Prof. Dr. Aysel KÖKSAL AKYOL)

(Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi)

Üye: (Doç. Dr. Ayşe B. AKSOY)

(Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Üye: (Yrd. Doç. Dr. Özlem ERSOY)

(Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 14/01/2016

Bu tezin Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı'nda Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Tahir ATICI

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde Doktora Tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın ortaya çıkmasında birçok değerli insanın katkıları olmuştur.

Araştırma boyunca değerli desteği ile bana yol gösteren, yönlendiren, bilgi ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Sayın Prof. Dr. F. Abide GÜNGÖR AYTAR'a, değerli görüşleri ve önerileri ile çalışmaya ışık tutan Tez izleme Komitesindeki hocalarım Sayın Prof. Dr. İsmihan ARTAN'a ve Sayın Doç. Dr. Ayşe B. AKSOY'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma sürecinde bilgisini ve desteğini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Z. Fulya TEMEL'e, Sayın Doç. Dr. Gürcü ERDAMAR'a, Sayın Yrd. Doç. Dr. Özlem ERSOY'a, Sayın Yrd. Doç. Dr. Zeynep KURTULMUŞ'a ve uzman görüşlerine başvurduğum tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma verilerinin toplanmasında ve eğitim programının uygulanmasında bana destek olan kurum yöneticilerine ve tezimin uygulamalarına katkı sağlayan, birlikte keyifli zamanlar geçirdiğim annelere teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her aşamasında olduğu gibi tezimin oluşma sürecinde de yanımda olup, bana destek olan Değerli Anneme, Babama, Kız Kardeşim'e, özellikle annem Sevim ÇÜRÜK'e, değerli destekleri ve anlayışları için Sevgili Eşime ve Oğluma, eğitim hayatımı şekillendirmemde büyük katkıları olan rahmetli Dayım'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Neslihan TEKİN

**ANNELERE UYGULANAN ÇOCUKLARININ DUYGUSAL
GELİŞİMİNİ DESTEKLEMeye YÖNELİK EĞİTİM PROGRAMININ
ANNELERİN DUYGULARINI YÖNETMELERİNE VE
ÇOCUKLARININ OLUMSUZ DUYGULARI İLE BAŞ ETMELERİNE
ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

(Doktora Tezi)

Neslihan TEKİN

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

Ocak 2016

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, annelere uygulanan Çocuklarının Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programının, annelerin duygularını yönetme ve çocuklarının olumsuz duygularıyla baş etmelerindeki etkisinin incelenmesidir. Araştırmada deney grubundaki annelere on üç oturumluk Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programı uygulanmıştır. Araştırma, Eryaman Başak Anaokulu ve Toki Göksu Anaokulu olmak üzere iki anaokulunda yürütülmüştür. Araştırmanın Deney grubunu Eryaman Başak Anaokulu ve Toki Göksu Anaokulunda 5-6 yaşında çocuğa sahip 31 anne oluştururken, kontrol grubunu da aynı anaokullarında 5-6 yaşında çocuğu olan 31 anne oluşturmuştur. Araştırma kapsamında annelere uygulanan Çocuklarının Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programının deney grubu üzerindeki etkililiğini değerlendirmede; annelerin duygusal farkındalıkları ile öfke, üzümlük yönetimleri ve rahatsız oldukları duyguları değerlendirmek amacıyla Cortes, Greenberg ve Gottman (2000) tarafından geliştirilen Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği'ni (Thoughts and Feelings about Emotions Scales, TFES) araştırmacı tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılarak kullanılmıştır. Annelerin duyguları sosyalleştirme davranışlarını ölçmek için Fabes, Eisenberg, ve Bernzweig (1990) tarafından geliştirilmiş olan Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği'ne (Coping with Negative Emotions Scale, CNES) araştırmacı tarafından yeni bir boyut daha eklenerek geçerlik, güvenilirlik çalışmaları

yapılarak kullanılmıştır. Ayrıca programın kalıcılığını ölçmek amacı ile ön test-son test olarak uygulanan “Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği” ve “Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği” bir ay sonra annelere izleme çalışması olarak tekrar uygulanmıştır. Annelere uygulanan Çocuklarının Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programı sonucunda; deney ve kontrol gruplarının düzeltilmiş ön test puanlarına göre DİDHÖ'nin Duygusal Farkındalık Boyutu son test puanlarının ANCOVA sonuçları incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki annelerin Duygusal Farkındalık Boyutu son test puanları arasında anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir. Eta kare incelendiğinde, çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Duygusal Farkındalık Boyutu'nda yüksek olduğunu göstermiştir. Deney ve kontrol gruplarının DİDHÖ'nin Duygusal Farkındalık Boyutu'na ilişkin ortalamaları incelendiğinde, deney grubunun düzeltilmiş ortalamasının, kontrol grubunun düzeltilmiş ortalamasından anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır. Deney ve kontrol gruplarının ODBÇÖ'nin Duygu Odaklı Tepkiler Boyutu'na ilişkin betimsel istatistikleri incelendiğinde, deney grubunun son test ortalamasının kontrol grubunun son test ortalamasından anlamlı olarak yüksek olduğu tespit edilmiştir. Deney ve kontrol gruplarının ODBÇÖ'nin Duygu Odaklı Tepkiler Boyutu'na ilişkin ANOVA sonuçlarına bakıldığında, deney ve kontrol grubundaki annelerin deney öncesinden sonrasına ODBÇÖ'nin Duygu Odaklı Tepkiler Boyutu'nda anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Deney ve kontrol grubunda bulunma ile öntest-sontest ölçümlerinin ortak etkisinin anlamlı olduğu saptanmıştır. Ayrıca Eta kare incelendiğinde çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Duygu Odaklı Tepkiler Boyutu'nda yüksek olduğunu göstermiştir. Araştırma bulgularına göre Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programının, annelerin öfke ve üzümlük yönetimleri ve çocuklarının duygularını sosyalleştirme davranışlarına olumlu yönde etkide bulunduğu saptanmıştır.

Bilim Kodu :
Anahtar Kelimeler : Duygu Yönetimi, Annelerin Duyguları Sosyalleştirme Davranışları
Sayfa Adedi : 138
Danışman : Prof. Dr. F. Abide GÜNGÖR AYTAR

**A STUDY INTO THE EFFECT OF THE EDUCATIONAL PROGRAM
APPLIED TO MOTHERS AND AIMING AT SUPPORTING THE
EMOTIONAL DEVELOPMENT OF THEIR CHILDREN ON THE
MANAGEMENT OF THEIR EMOTIONS AND ON THE COPING
WITH THE NEGATIVE EMOTIONS OF THEIR CHILDREN**

(Ph.D Thesis)

Neslihan TEKİN

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

Ocak 2016

ABSTRACT

The purpose of the current study was to investigate the effect of the educational program applied to mothers and aiming at supporting the emotional development of their children on the management of their emotions and on the coping with the negative emotions of their children. The mothers in the test group were applied the Educational Program Aiming at Supporting the Emotional Development of Children in three sessions. The research was carried out in two kindergartens, Eryaman Başak Kindergarten and Toki Göksu Kindergarten. The test group of the study was comprised of 31 mothers having a child at the age of 5-6 attending to Eryaman Başak Kindergarten and Toki Göksu Kindergarten while the control group was made up of 31 mothers having a child at the age of 5-6 at the same schools. In the evaluation of the effectiveness of the Educational Program Aiming at Supporting the Emotional Development of Their Children that was applied to mothers in the content of the research, Thoughts and Feelings about Emotions Scale (TFES) that was developed by Cortes, Greenberg and Gottman (2000) and the validity and reliability of which was made by the researcher was used in order to determine the emotional awareness of mothers and their anger and sadness management and their discomfort with their emotions. In order to assess the behaviours of maternal socialization, Coping with Negative Emotions Scales (CNES) developed by Fabes, Eisenberg and Bernzweig (1990), which was added a new dimension by the researcher by making the studies of validity and reliability, was used. In addition, Thoughts and Feelings about Emotions Scales and

Coping with Negative Emotions Scales that were applied as pre and post-tests in order to assess the permanence of the program were applied to mothers one month later as a follow up study. At the end of the Educational Program Aiming at Supporting the Emotional Development of Their Children; a significant difference was found between the post test scores of Emotional Awareness Dimension of mothers in the test and control groups when it comes to the ANCOVA results of the post test scores of Emotional Awareness Dimension of TFES in terms of the corrected pre-test scores of the test and control groups. As for the eta squared, the value showed that the efficacy of the education given to mothers was high at the Emotional Awareness Dimension. Depending on the means of Test and Control groups with regard to the Emotional Awareness Dimension of TFES, it was found that the corrected mean of the test group was significantly higher than that of the control group. Upon the examination of descriptive statistics regarding the Emotion Focused Responses Dimension of CNES for the test and control groups, it was found that the post-test mean of the test group was significantly higher than that of the control group. When it comes to ANOVA results regarding the Emotion Focused Responses Dimension of CNES for the test and control groups, it was found that there was a significant difference at the Emotion Focused Responses Dimension of CNES from the pre-test to the post-test for the mothers in both test and control groups. Presence in the test group and control group and the common effect of pre-test and post-test measurements were found significant. In addition, the value of obtained for eta squared showed that the efficacy of the education given to mothers at Emotion Focused Responses Dimension was high. Depending on the findings of the research, it was found that the Educational Program Aiming at Supporting the Emotional Development of Children had a positive effect on the anger and sadness management of mothers and on the socialization behaviours of the emotions of their children.

Science Code :
Key Words : Emotion Management, Maternal Emotional Socialization
Page Number : 138
Supervisor : Prof. Dr. F. Abide GÜNGÖR AYTAR

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU.....	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
Jüri Üyelerinin Onay Sayfası.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZ.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.2.1. Denenceler	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	6
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	8
1.5. Varsayımlar	9
BÖLÜM 2	11
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	11
2.1. Çocukların Sosyalleşmesi	11
2.2. Duyguları Sosyalleştirme Davranışlarına Temel Olan Kuramlar.....	13

2.3. Okul Öncesi Çocuklarda Duygusal Gelişim ve Duygusal Yeterlik	19
2.3.1. Duyguları Anlama	21
2.3.2. Duyguları İfade Etme.....	23
2.3.3. Duygu Düzenleme.....	24
2.4. Ailelerin Duyguları Sosyalleştirme Davranışları	27
2.5. Konu İle İlgili Araştırmalar	30
BÖLÜM 3	43
YÖNTEM.....	43
3.1. Araştırmanın Modeli	43
3.2. Çalışma Grubu	44
3.3. Veri Toplama Araçları	47
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	48
3.3.2. Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği (Thoughts and Feelings about Emotions Scales)	48
3.3.3. Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği (Coping with Negative Emotions Scale).....	58
3.4. Verilerin Toplanması.....	68
3.5.Verilerin Analizi.....	84
BÖLÜM 4	87
BULGULAR ve YORUMLAR	87
BÖLÜM 5	113
SONUÇ ve ÖNERİLER	113
5.1. Sonuçlar	113
5.2. Öneriler	119
KAYNAKÇA.....	121
EKLER.....	129

Ek-1. Ölçeklerin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları İçin Valilikten Alınan İzin Belgesi.....	130
Ek-2. İhtiyaç Belirleme Çalışması İçin Valilikten Alınan İzin Belgesi.....	131
Ek-3. Eğitim Programını Uygulamak İçin Valilikten Alınan İzin Belgesi.....	132
Ek 4. Aileler ve Çocuklar İçin Kişisel Bilgi Formu.....	133
Ek-5. Uygulamalardan Görüntüler	135

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Araştırma Deseni	44
Tablo 2. Deney ve Kontrol Grubunu Oluşturan Annelerin Demografik Özellikleri	45
Tablo 3. Deney ve Kontrol Grubunda Yer Alan Annelerin Çocuklarının Demografik Özellikleri	46
Tablo 4. Deney ve Kontrol Grubunu Oluşturan Anne ve Çocuklarının Demografik Özelliklerinin Ortalamaları	47
Tablo 5. Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği Geçerlik Güvenirlik Çalışmalarına Katılan Annelerin Demografik Özelliklerinin Dağılımı.....	53
Tablo 6. Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği Geçerlik Güvenirlik Çalışmalarına Katılan Annelerin Çocuklarının Demografik Özelliklerinin Dağılımı	54
Tablo 7. Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği Geçerlik Güvenirlik Çalışmalarına Katılan Annelerin ve Çocuklarının Demografik Özelliklerinin Ortalamalarının Dağılımı.....	55
Tablo 8. Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği Üç Faktörlü Yapıya İlişkin Özdeğer Tablosu.....	55
Tablo 9. Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği Bileşen Matrisi (Rotasyonlu)	56
Tablo 10. Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği Cronbach Alfa Katsayıları	57
Tablo 11. Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği Ölçeği Özdeğer Tablosu.....	65
Tablo 12. Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği Bileşen Matrisi (Rotasyonlu)	65
Tablo 13. Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği Cronbach Alfa Katsayıları	68
Tablo 14. İhtiyaç Belirleme Çalışmasına Katılan Annelerin Demografik Özellikleri.....	70

Tablo 15. İhtiyaç Belirleme Çalışmasına Katılan Annelerin Çocuklarının Demografik Özellikleri.....	71
Tablo 16. İhtiyaç Belirleme Çalışmasına Katılan Anne ve Çocuklarının Demografik Özelliklerinin Ortalamaları	71
Tablo 17. İhtiyaç Belirleme Çalışmasına Katılan Annelerin Çocuklarının Duygusal Gelişimlerini Desteklemeye Yönelik İhtiyaç Duydukları Konuların Dağılımı	72
Tablo 18. İhtiyaç Belirleme Formunun “Çocuğunuzun duygusal gelişimi ile ilgili ihtiyaç duyduğunuz veya sorun yaşadığınızı düşündüğünüz konuyu lütfen yazınız” Açık Uçlu Sorusuna Gelen Yanıtların Dağılımı	73
Tablo 19. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin Düzeltilmiş Ön Test Puanlarına Göre DİDHÖ'nin Duygusal Farkındalık Boyutu Son Test Puanlarının ANCOVA Sonuçları	87
Tablo 20. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin DİDHÖ'nin Duygusal Farkındalık Boyutuna İlişkin Ön Test Puanlarına Göre Düzeltilmiş Son Test Puanlarının Ortalamaları	88
Tablo 21. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin Ön Test Puanlarına Göre Düzeltilmiş DİDHÖ'nin Duygudan Rahatsızlık Duyma Boyutu Son Test Puanlarının ANCOVA Sonuçları.....	89
Tablo 22. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin DİDHÖ'nin Duygudan Rahatsızlık Duyma Boyutuna İlişkin Ön Test Puanlarına Göre Düzeltilmiş Son Test Puanlarının Ortalamaları	90
Tablo 23. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin DİDHÖ'nin Duyguları Pozitif Yönetme Boyutuna İlişkin Betimsel İstatistikleri.....	91
Tablo 24. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin DİDHÖ'nin Duyguları Pozitif Yönetme Boyutuna İlişkin ANOVA Sonuçları	92
Tablo 25. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Problem Odaklı Tepkiler Boyutuna İlişkin Betimsel İstatistikleri	94
Tablo 26. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Problem Odaklı Tepkiler Boyutuna İlişkin ANOVA Sonuçları.....	94

Tablo 27. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler Boyutuna İlişkin Betimsel İstatistikleri	96
Tablo 28. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler Boyutuna İlişkin ANOVA Sonuçları.....	96
Tablo 29. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Duygu Odaklı Tepkiler Boyutuna İlişkin Betimsel İstatistikleri	98
Tablo 30. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Duygu Odaklı Tepkiler Boyutuna İlişkin ANOVA Sonuçları.....	99
Tablo 31. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Küçümseyici Tepkiler Boyutuna İlişkin Betimsel İstatistikleri	100
Tablo 32. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Küçümseyici Tepkiler Boyutuna İlişkin ANOVA Sonuçları.....	101
Tablo 33. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Cezalandırıcı Tepkiler Boyutuna İlişkin Betimsel İstatistikleri	102
Tablo 34. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Cezalandırıcı Tepkiler Boyutuna İlişkin ANOVA Sonuçları.....	103
Tablo 35. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Kaygı Tepkileri Boyutuna İlişkin Betimsel İstatistikleri.....	104
Tablo 36. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Kaygı Tepkileri Boyutuna İlişkin ANOVA Sonuçları	105
Tablo 37. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Duyguların Öğretimi Tepkileri Boyutuna İlişkin Betimsel İstatistikleri	106
Tablo 38. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Duyguların Öğretimi Tepkileri Boyutuna İlişkin ANOVA Sonuçları	107
Tablo 39. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin DİDHÖ (Son Test-Kalıcılık Testi) t Testi Sonuçları.....	109
Tablo 40. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ (Son Test-Kalıcılık) t Testi Sonuçları	110

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1. Denham'a (1998) Göre Sosyal Yeterliliğe Yol Açan Duygusal Yeterliliğin Sosyalleşmesinin Gelişimsel Modeli 15
- Şekil 2. Eisenberg, Cumberland ve Spinrad'ın (1998) Duyguların Sosyalleşmesiyle İlgili Açıklayıcı Modeli 18

KISALTMALAR LİSTESİ

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
DİDHÖ	: Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği
ODBÇÖ	: Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

İnsan, sosyal bir varlıktır. Sosyal ilişkiler, hem toplumun hem kültürün hem de bireyin yapısını etkilemektedir. Bireyin tüm hayatı çevresine uyum sağlama çabası içinde geçmektedir. Bu uyum çabası doğumdan başlayarak ölüme kadar süren bir gelişim göstermektedir (Yapıcı ve Yapıcı, 2005, s. 166).

Yaşam boyu süren sosyalleşme, toplumun bir bireyi olma sürecini, çocuk ve onu yetiştiren arasında aktif bir etkileşimi kapsamaktadır. Bireyin bir grubun üyesi olması, diğerlerinin sosyal beklentilerini kabul etmesi ve yerine getirmesini içermektedir (Kağıtçıbaşı, 1998, s. 47, 65; O'Hagan ve Smith, 2004, s. 37; Özbay, 2004, s. 64). Sosyalleşmenin uzun vadede amacı, çocuğu toplumun aktif bir üyesi hâline getirmektir. Büyümekte olan çocuk, çevresindekilerle etkileşimi sonucu, onlarınkilere benzer davranışlar geliştirme, böylece tek tek kişiler yerine toplumun parçaları olan, birbirlerinden farklılıkları olduğu gibi, birbirlerine büyük benzerlikler de gösteren toplumsal bireyler oluşmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1979, s. 245; 1998, s. 47, 65).

Sosyalleşme süreci doğumdan hemen sonra başlayıp insanın yaşamı boyunca sürmesine karşın, etkilediği davranışların çoğu ise özellikle ilk çocukluk döneminde belirgin hâle gelmektedir (Onur, 2004, s. 297). Bu dönemde çocuğun ilk çevresi olan aile, çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi için birincil sorumlulukta bir kurum ve toplumsallaşmanın baskın aracı olarak görülmektedir. Aile toplum içinde özellikle üç temel fonksiyonu gerçekleştirmektedir. Bu fonksiyonlardan ilki, aile üyelerinin fiziksel ihtiyaçlarını sağlamaktır. Bu, ekonomik kaynakların paylaşımını içermektedir. Çalışan aile üyeleri, yiyecek giyecek, barınma ve diğer fiziksel yaşam ihtiyaçlarını sağlamaktadırlar. İkincisi, çocukların sosyal açıdan büyümelerini sağlamaktır. Bu, sosyal davranış normlarının aileden çocuğa aktarılmasını içermektedir. Böylelikle çocuklar hangi davranışın toplum ve

kültürlerinde kabul edilir ya da kabul edilemez olduğunu öğrenmektedirler. Ailenin üçüncü fonksiyonu ise aile üyelerinin duygusal ihtiyaçlarını karşılamaktır. Tüm aile üyeleri sevilme ihtiyacı duymakta ve çocukların aileleri tarafından kabul edilme duygusuna ihtiyaçları olmaktadır (Ryder, 1995, s. 47). Ailenin sağladığı öğrenme yaşantıları ve sunmakta olduğu modeller ise çocukta olumlu sosyal davranış ve değerlerin gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Anne-baba tarafından gösterilen sevgi, dengeli bakım ve beslenme, çocuğun temel güven duygusunun gelişmesini sağlamaktadır. Çocukluk yıllarında anne ve baba ile ilişkilerinde sıcak ve hoş izlenimleri olan çocukların başkalarına karşı da benzer biçimde aynı davranışları göstermeleri kaçınılmazdır. Bebeklerin sosyal duygusal gelişimleri, özellikle ebeveynleri onları sosyalleştirdikçe kayda değer bir ilerleme göstermekte ve bu sayede diğer kişilerle sosyal etkileşimlere girmenin yollarını aramaktadırlar. İlerleyen yıllarda ise çocuk, aile içinde kendine yapılan sosyal duygusal davranışları bir ayna gibi diğerlerine yansıtmaktadır. Olumlu sosyal ilişkiler ve mutlu sosyal deneyimler, çocuğu sosyal deneyimlerini tekrarlamaya teşvik etmektedir (Ahmetoğlu, 2009, s. 43; Santrock, 2014, s. 242; Eisenberg, Fabes ve Losoya, 1997, s. 145; Güngör-Aytar, 2008, s. 157; Kulaksızoğlu, 2001, s. 81; Morgan, 1981, s. 70; O'Hagan ve Smith, 2004, s. 37; Özbay, 2004, s. 64; Postman'dan aktaran Caulfield, 2001, s. 227).

Denham'a göre aktif birer sosyal kavrayışçılar olan çocuklar, başkalarının duygusal ifadelerini ve gördükleri şeyleri sürekli anlamaya ve örnek almaya çalışmaktadırlar (Denham, 1998, s. 105-106). Bu nedenle ailenin, çocuğuyla olan iletişimi ve ona model olması çocuğun duygusal becerilerini şekillendirmesinde önemli bir faktördür (Ramsden ve Hubbard, 2002, s. 657-658). Eisenberg vd.'nin (1997) araştırmasında, anne babaların duyguyla ilgili uygulamalarının, çocuklarının duyguları ifade etme ve sosyal-duygusal yeterlikleri ile doğrudan ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca çocukların duygularını ifade etme ve duygu düzenleme kapasitelerinin ise onların ev ve okullarındaki sosyal işleyiş ile yakından ilişkili olduğu da tespit edilmiştir (Eisenberg vd., 1997, s. 141,148). Benzer bir şekilde Denham vd.'nin (1997) araştırmalarında da ailelerin model olarak, duyguları ifade edici tarzlarının ve çocukların duygularına karşılık vermelerinin, okul öncesi çocuklarının duygusal ve sosyal yeterliklerinde önemli belirleyiciler olduğu görülmüştür. Anne babası duygusal olarak olumlu yaklaşım gösteren çocukların yaşlarına göre daha olumlu duygular gösterdiği, anne babası duygusal olarak daha olumsuz yaklaşım gösteren çocukların ise anaokulunda sosyal açıdan daha yetersiz oldukları tespit edilmiştir. Çocuklarının duygularını daha iyi eğiten ve öğreten

anne babaların çocuklarının, duyguları daha iyi anlayan çocuklar olduğu da saptanmıştır (Denham, Mitchell-Copeland, Strandberg, Auerbach ve Blair, 1997, s. 65).

Ailelerin duyguları sosyalleştirme davranışları ile ilgili yapılan diğer araştırmaların da Eisenberg vd.'nin (1997) ve Denham vd.'nin (1997) çalışmalarının bulgularını destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Bu araştırmalarda da anne babaların duyguları sosyalleştirme davranışlarının çocukların sosyal-duygusal gelişimleriyle yakından ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Çocuklarının olumsuz duygularına olumsuz tepkiler gösteren ailelerin çocuklarında öfke, düşük sosyal yeterlik, problemlerden kaçınma ve onaylanmayan başa çıkma stratejileri (intikam alma) görülürken, çocuklarının olumsuz duygularına olumlu aile tepkileri veren ailelerin çocuklarında ise problemlerle uygun başa çıkma stratejileri ve yüksek sosyal beceriler gözlenmiştir (Cortes, 2002, s. 5-6; Eisenberg, Cumberland ve Spinrad, 1998, s. 241; Eisenberg, Fabes ve Murphy, 1996, s. 2229; Fabes, Poulin, Eisenberg ve Madden-Derdich, 2002, s. 286). Duyguları eğitici ailelerin, ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin daha olumlu olduğu ve çocuklarında strese daha az rastlanıldığı, ayrıca, dikkatlerini toplamada daha iyi oldukları ve en yakın arkadaşlarıyla diğerlerine kıyasla daha az olumsuzluk yaşadıkları saptanmıştır. Diğer velilerin çocuklarına kıyasla matematikte, okumada daha başarılı, fiziksel açıdan da daha sağlıklı ve daha az davranış bozuklukları gösterdikleri görülmüştür (Hooven, Gottman ve Katz, 1995, s. 229; McElwain, Halberstadt ve Volling, 2007, s. 1407). Ayrıca çocukların olumsuz duygularına sert bir şekilde tepki gösteren anne babaların çocuklarının da duygularını nispeten şiddetli bir şekilde dışa vurdukları saptanmıştır (Fabes, Leonard, Kupanoff ve Martin, 2001, s. 907).

Alan yazını bulguları, çocukların sosyal-duygusal gelişimleri için aile uygulamalarının önemini vurgularken, bu alanda aile eğitiminin önemini ortaya çıkarmaktadır. Havighurst vd.'nin (2004), çocukların duygusal gelişimlerine yönelik ailelere uyguladıkları eğitim programının bulguları incelendiğinde çıkan sonuçların bu önemi daha da vurguladığı görülmektedir. Anne babalara uygulanan eğitim programı sonrasında, ebeveynlerin çocuklarının duygusal dışavurumlarına yönelik daha teşvik edici oldukları, çocuklarıyla olan etkileşimlerinde duygu odaklı yaklaşımları daha sık kullandıkları tespit edilmiştir. Özellikle velileri programa katılmadan önce davranış bozukluğu olan çocuklarda ise bu konuda belirgin bir derecede azalma olduğu ve daha az olumsuz tutum gösterdikleri saptanmıştır. Bu programın çocukların duygusal yeterliklerinin gelişimini desteklemede umut verici olduğu görülmüştür.

Yapılan çalışmalarda da görüldüğü üzere, okul öncesi dönemde çocukların tüm gelişim alanlarında olduğu gibi duygusal gelişimlerinde de ailenin etkileri önemli bir yere sahiptir. Çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerinde ailelerin, çocuklarına sağladıkları modeller, verdikleri tepkiler ve yönlendirmeler onların gelişimini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Bu nedenle çocukların duygusal gelişimlerinde önemli bir yere, göreve sahip olan ailelere, çocuklarının duygusal gelişimlerine yönelik olarak hazırlanmış destek ve eğitimlere gereksinim duyulmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, annelere uygulanan çocuklarının duygusal gelişimini desteklemeye yönelik eğitim programının, annelerin duygularını yönetme biçimleri ve çocuklarının olumsuz duygularıyla baş etmelerindeki etkisinin incelenmesidir. Bu amaç kapsamında aşağıda belirtilen sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır.

1.2.1. Denenceler

Çalışmaya ilişkin olarak kurulan denenceler aşağıda yer almaktadır:

- A.** Deney ve kontrol grubunun ön test-son test ölçümlerinin ortak etkisi anlamlı mıdır?
 - a.** DİDHÖ'nin Duyguları Pozitif Yönetme Boyutunda deney ve kontrol grubunda olma ile ön test-son test ölçümlerinin ortak etkisi anlamlı mıdır?
 - b.** DİDHÖ'nin Duygusal Farkındalık Boyutunda deney ve kontrol grubunda olma ile ön test-son test ölçümlerinin ortak etkisi anlamlı mıdır?
 - c.** DİDHÖ'nin Duygudan Rahatsızlık Duyma Boyutunda deney ve kontrol grubunda olma ile ön test-son test ölçümlerinin ortak etkisi anlamlı mıdır?
 - d.** ODBÇÖ'nin Problem Odaklı Tepkiler boyutunda deney ve kontrol grubunda olma ile ön test-son test ölçümlerinin ortak etkisi anlamlı mıdır?
 - e.** ODBÇÖ'nin Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler boyutunda deney ve kontrol grubunda olma ile ön test-son test ölçümlerinin ortak etkisi anlamlı mıdır?
 - f.** ODBÇÖ'nin Duygu Odaklı Tepkiler boyutunda deney ve kontrol grubunda olma ile ön test-son test ölçümlerinin ortak etkisi anlamlı mıdır?
 - g.** ODBÇ'nin Küçümseyici Tepkiler boyutunda deney ve kontrol grubunda olma ile ön test-son test ölçümlerinin ortak etkisi anlamlı mıdır?

- h.** ODBÇÖ'nin Cezalandırıcı Tepkiler boyutunda deney ve kontrol grubunda olma ile ön test-son test ölçümlerinin ortak etkisi anlamlı mıdır?
- i.** ODBÇÖ'nin Kaygı Tepkileri boyutunda deney ve kontrol grubunda olma ile ön test-son test ölçümlerinin ortak etkisi anlamlı mıdır?
- j.** ODBÇÖ'nin Duyguların Öğretimi Tepkileri boyutunda deney ve kontrol grubunda olma ile ön test-son test ölçümlerinin ortak etkisi anlamlı mıdır?

B. Deney Grubunun son test sonuçları ile izleme testi sonuçları arasında anlamlı fark var mıdır?

- a.** DİDHÖ'nin Duygusal Farkındalık Boyutu son testi ile izleme testi puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- b.** DİDHÖ'nin Duyguları Pozitif Yönetme Boyutu son testi ile izleme testi puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- c.** DİDHÖ'nin Rahatsız Olma Boyutu son testi ile izleme testi puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- d.** ODBÇÖ'nin Problem Odaklı Tepkiler Boyutu son testi ile izleme testi puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- e.** ODBÇÖ'nin Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler Boyutu son testi ile izleme testi puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- f.** ODBÇÖ'nin Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler Boyutu son testi ile izleme testi puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- g.** ODBÇÖ'nin Duygu Odaklı Tepkiler Boyutu son testi ile izleme testi puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- h.** ODBÇÖ'nin Duyguların Öğretimi Tepkiler Boyutu son testi ile izleme testi puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- i.** ODBÇÖ'nin Küçümseyici Tepkiler Boyutu son testi ile izleme testi puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- j.** ODBÇÖ'nin Cezalandırıcı Tepkiler Boyutu son testi ile izleme testi puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- k.** ODBÇÖ'nin Kaygı Tepkileri Boyutu son testi ile izleme testi puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Okul öncesi dönemde sosyal duygusal gelişim alanı diğer gelişim alanları kadar önemli bir yere sahiptir. Topluma sağlıklı bir birey yetiştirmenin çocuğun küçük yaşlarda kazandığı sağlıklı sosyal ve duygusal deneyimlerle ilişkili olduğu bilinmektedir. Bireyin hem iç dünyasını hem de çevreyle ilişkilerini belirleyen sosyal duygusal davranışlarının, kişinin ilk çevresi olan aile ortamından etkilendiği şüphesizdir. Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistem Teorisi'nde de görüldüğü üzere, çocuklar farklı düzeylerde çevreden etkilenen karmaşık bir sistem içinde gelişmekte ve bu sistemin ilk halkasını çocuğun yakın çevresi oluşturmaktadır. Çocuk ve çevresi sürekli karşılıklı bir etkileşim hâlinindedir ve bu süreç hem çocuğu hem de aileyi etkilemektedir (Bee ve Boyd, 2009, s. 698; Berk, 2013, s. 25,26; Gülay ve Akman, 2009, s. 37; Özgün, 2013, s. 97; Santrock, 2014, s.27). Bu sürece, çocukların duygusal gelişimlerinden bakıldığında ailevi durumlar, aile bireylerinin duygusal ihtiyaç ve arzularının konuşulmasını gerektirdiğinden, aile çocukların duygusal yeterliklerinin geliştirildiği, birincil bağlam olma özelliği göstermektedir. Çocuklarının sosyo-duygusal yeterliklerini sosyalleştirmesi için aile birincil çevre olarak görülse de, duygunun sosyalleşmesi ve düzenlenmesine yönelik araştırmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. (Saarni, 1997, s.145).

Duygusal gelişimdeki hedef duygusal yeterliliğe ulaşmak olsa da her çocuk bu yeterliliğe ulaşamayabilmektedir. Çocukların duygusal gelişimlerinde aile bireylerinin, özellikle annelerin, çocuklarının duygularını anlamalarının ve onların davranışlarına verdikleri tepkilerin önemi büyüktür. Çünkü anne-baba, küçük çocuklar için ideal bir model olarak kabul edilen kişilerdir. Çocuklar, anneden ve öteki insanlardan aldığı etkilere göre olumlu ya da olumsuz duygusal davranış modelleri ve bunlara uygun kişilik yapısı geliştirmektedirler (Oktay, 1999, 157, 278). Bandura'nın ortaya koyduğu Sosyal Öğrenme Kuramı'nda da bir davranışın öğrenilmesi için başka insanları gözlemlemenin etkili olduğu ve çocukların diğer insanları gözlemleyerek birçok duygusal tepki ve davranışı öğrendikleri savunulmaktadır (Erdamar, 2013, s. 211-215; Gülay ve Akman, 2009, s. 34; İnci, 2012, s. 252; O'Hagan ve Smith, 2004, s. 38; Berk, 2013, s. 380). Bu nedenle duygunun anne babaya ait ifade edilmiş şekli, çocuğun sosyal, duygusal yeterliğini doğrudan etkileyebilmektedir (Saarni, 1997, s. 147).

İçsel ve kişiler arası faktörler duygusal yeterliğin önemli boyutlarını oluştururken, duygusal yeterlik de sosyal yeterliğin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Okul öncesi dönemde hem

kişisel hem de kişiler arası faktörlerin, çocuğun gerek duyguları anlamasına gerekse duygu düzenlemesine (başka bir deyişle; duyguların ifadesi ve duygulara verilen tepki) büyük etkisi bulunmakta ayrıca duygusal yeterlik de sosyal yeterliliğe büyük katkı sağlamaktadır (Denham, 1998, s. 14). Denham'a (1998) göre aileler, çocuklarının duygusal yeterliklerinin sosyalleşmesini üç mekanizma ile -model olmalarıyla (Modeling), tepkileriyle (Reactions) ve duygusal yönlendirmeleriyle (Emotion Coaching)- sağlamaktadırlar (Şekil1).

Çocukların duygusal gelişimleri ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, ailelerin model olarak, duyguları ifade edici tarzlarının ve çocukların duygularına karşılık vermelerinin okul öncesi çocuklarının duygusal ve sosyal yeterliklerinde önemli belirleyiciler olduğunu göstermiştir (Denham vd., 1997, s. 65). Anne babası duygusal olarak olumlu yaklaşım gösteren ailelerin çocuklarının yaşlarına göre daha olumlu duygular gösterdikleri ancak anne babası duygusal olarak daha olumsuz yaklaşım gösteren çocukların anaokullarında sosyal açıdan daha yetersiz oldukları tespit edilmiştir (Eisenberg vd., 1998, s. 241, Denham vd., 1997, s. 65; Denham, Mason, Caverly, Schmidt, Hackney, Caswell ve DeMulder, 2001, s. 290; Denham ve Kochanoff, 2002, s. 311; Altan, 2006, s. 7). Üstelik duyguların aileler tarafından göz ardı edilmesi bir risk faktörü olarak görülmüştür. Çocuklarına duygusal olarak olumlu yaklaşım gösteren ebeveynlerin çocuklarında psikolojik strese daha az rastlanıldığı, duygularını düzenlemede, dikkatlerini toplamada daha iyi oldukları ve en yakın arkadaşlarıyla diğerlerine kıyasla çok daha az olumsuzluk yaşadıkları saptanmıştır (McElwain, Halberstadt ve Volling, 2007, s. 1407; Goodvin, Carlo ve Torquati, 2006, s. 591; Kuyucu ve Tepeli, 2013, s. 98). Ayrıca çocukların matematik ve okumada daha başarılı, fiziksel açıdan daha sağlıklı, daha az davranış bozukluğu ve özellikle daha az saldırgan davranışlar gösterdikleri görülmüştür (Batum ve Yağmurlu, 2007, s. 272; Denham, Caverly, Schmidt, Blair, DeMulder, Caal, Hamada ve Mason, 2002, s. 901; Hooven vd., 1995, s. 229; Lunkenheimer, Shields, ve Cortina, 2007, s. 232; Metin, 2010, s.6).

Sağlıklı bir toplum için, çocukların sosyal duygusal gelişimlerinin incelenmesi ve onların sağlıklı bir gelişim göstermeleri için gereken önlemlerin alınması önemli bir konudur. Bu önlemlerden bir tanesi de çocukların en yakın çevresi olan ailelerine eğitim vermek yoluyla çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerini en üst düzeye getirmeye çalışmaktır. Havighurst vd.'nin (2004), yapmış olduğu araştırma incelendiğinde çocukların duygusal gelişimlerine yönelik ailelerine uygulanan program sonrasında, velilerin çocuklarının duygusal dışavurumlarına yönelik daha teşvik edici oldukları, çocuklarıyla olan etkileşimlerinde duygud odaklı yaklaşımları daha sık kullandıkları ve çocuklarının duygusal dışavurumlarında daha az

eleştirel, daha ilgili davrandıkları saptanmıştır. Programa katılan ailelerin çocuklarının ise daha az olumsuz tutum gösterdikleri ve özellikle velileri programa katılmadan önce davranış bozukluğu gösteren çocukların davranış bozukluklarında belirgin bir azalma olduğu tespit edilmiştir. Bu programın çocukların duygusal yeterliklerinin gelişimini desteklemede umut verici olduğu görülmüştür.

Alan yazında yapılan diğer çalışmalarda da (Cortes, 2002, Denham vd., 1997, Eisenberg vd., 1998, Goodvin vd., 2006, Hooven vd., 1995, McElwain vd., 2007) erken yaşlarda, anne babaların uygun model olmaları, duygusal tepki ve yönlendirmelerin (Emotion Coaching) çocukların duygusal gelişimlerinde önemli olduğu görülmüştür. Çocuklarının duygularına olumlu tutum gösteren anne babaların çocuklarının, diğer anne babaların çocuklarına kıyasla başta sosyal duygusal gelişimleri olmak üzere diğer gelişim alanlarında da daha olumlu gelişim gösterdikleri saptanmıştır. Ülkemizde ise okul öncesi dönem çocuklarına sahip anne babalara çocuklarının duygusal gelişimlerinde rehberlik edecek programlara gereksim duyulmaktadır.

Bu nedenlerden dolayı okul öncesi dönemde çocuğu olan anneler için hazırlanan Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programı'nın annelerin duygularını yönetmelerine ve çocuklarının olumsuz duygularıyla baş etmelerine olumlu etkisi olacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği, Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları verileri 2010-2011 Eğitim Öğretim yılında, annelere uygulanan eğitim programının ihtiyaç belirleme çalışması verileri 2011-2012 Eğitim Öğretim yılında, annelere uygulanan eğitim programı 2012-2013 Eğitim-Öğretim yılı içerisinde uygulanmış ve verileri toplanmıştır.

Araştırma;

1. Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği, Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Ankara merkez ilçelerinde bulunan MEB'e bağlı bağımsız anaokullarına devam eden, normal gelişim gösteren 48-72 aylık çocuklara sahip 518 anne ile sınırlıdır,
2. Annelere uygulanan eğitim programı Ankara merkez ilçelerinde bulunan MEB'e bağlı bağımsız anaokullarına devam eden, normal gelişim gösteren 48-72 aylık çocuklara

sahip 31 deney 31 kontrol grubu olmak üzere toplam 62 anne ve bu çocukların öğretmenleriyle sınırlıdır.

3. Veriler, Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği, Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu'nun ölçtüğü kriterler ile sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

Araştırmanın varsayımları aşağıda belirtilmiştir;

1. Araştırmada kullanılacak Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği, Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir oldukları,
2. Ölçme araçlarının anneler tarafından samimi bir şekilde yanıtlandığı kabul edilmektedir.

BÖLÜM 2

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Çocukların Sosyalleşmesi

Aile, çocuğun hayatında her zaman önemli bir yere sahiptir. Sağlıklı bir aile, zor zamanlarda değerli bir kaynağa dönüşürken, bozuk bir aile düzeni bazen bir nesilden diğerine geçecek problemler yaratabilmektedir. Ailelerin gösterdikleri performans toplumsal değişkenlerle değişse de aile, her zaman üyelerine fiziksel, duygusal ve ekonomik destek sağlamaktadır (Caulfield, 2001, s. 227; Ryder, 1995, s.47).

Bebeklerin bağlanma sürecinde olduğu gibi, çocukların ve anne-babaların birbirlerini karşılıklı olarak etkilemekte olduğu bilinmektedir. Birinin tepki ve davranışları, diğerinin tepkileri, davranışları ve hatta bakışlarıyla belirlenmektedir. Bu nedenle, çocuklarda sosyal davranışın nasıl geliştiği üzerinde durulurken ilk olarak sosyalleşme konusunda yoğunlaşmak gerekmektedir (Onur, 2004, s. 297).

Sosyalleşme Postman'a (1982) göre, kültürel değerlerin ve tutumların edinimi olarak tanımlanırken (Caulfield, 2001, s. 227), Kağıtçıbaşı'na (1979) göre, insan yavrusunun toplumun bir üyesi hâline gelmesi, yani ailesinin, akraba ve komşuluk düzeyinin, şehir ve köyünün ve nihayet ulusunun bir parçası olduğunu öğrenmesi olarak tanımlamıştır (Kağıtçıbaşı, 1979, s. 245). Özbay (2004), ise sosyalleşmenin, bireylerin sosyal bir grubun üyesi olması için öğrenecekleriyle yaşam boyu devam edecek bir süreç olduğunu ve bu sürecin ise bir grubun üyesi olma diğerlerinin ise sosyal beklentilerini kabul etme ve yerine getirmeyi içerdiğini belirtmiştir. Sosyalleşme aynı zamanda bireyi yeni durumlara uymaya da zorlayan bir süreçtir. Bebekler doğar, çocuklar okula gider, aileler yeni semtlere taşınır, ergenler flört etmeye başlar, insanlar evlenir ve ailelerini genişletir, yaşlı insanlar emekli olur, arkadaşlar hastalanır ve ölür. Yaşam içerisinde bunlar gibi önemli değişiklikler veya dönüm

noktalarına uyum sağlama sosyalleşmenin önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Özbay, 2004, s. 64).

Sosyalleşme süreci gerçekte doğumdan hemen sonra başlayıp bir insanın yaşamı boyunca sürmesine karşın, etkilediği davranışların çoğu ise özellikle ilk çocukluk döneminde belirgin hâle gelmektedir (Onur, 2004, s. 297). Bu dönem, insan hayatında ileriki yıllara temel oluşturan beceriler açısından kritik bir öneme sahiptir.

Bebekler, anne-babalarıyla etkileşime geçtikçe kültürlerinin normlarını ve geleneklerini edinirlerken, çocuklar da çocukluk döneminde aileden olmayanlarla iletişime geçerek kendi kültürlerinin normlarını ve geleneklerini öğrenmektedirler. Çocukların hayatlarını yaşıtıları, medya ve özellikle televizyon, toplumun beklentilerini doğrudan veya dolaylı olarak aktararak şekillendirmekte ise de aile hâla çocuğun sosyalleşmesinde etkili rol oynamaya devam etmektedir (Postman'dan aktaran Caulfield, 2001, s. 227). Büyümekte olan çocuk çevresindekilerle etkileşim sonucu, onlarınkilere benzer davranışlar geliştirmekte, böylece tek tek kişiler yerine toplumun parçaları olan, birbirlerinden farklılıkları olduğu gibi, birbirlerine büyük benzerlikler de gösteren toplumsal bireyler oluşmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1979, s. 245).

Çocuğun sosyalleşmesinin temelinde, onun ailesiyle kurduğu ilk duygusal etkileşimler yatarken, bu duygusal etkileşim onun sosyal gelişimi, duygusal gelişimi ve bağlanma şekliyle yakından ilişkilidir. Güvenli bir şekilde bağlanan bebek çevresindekilere yetişmeye çalışarak, gülümseyerek ve cıvıdayarak sosyal bir biçimde etkileşime geçmektedir. Sosyal gelişim; sosyalleşmeyi, kültürel gelişimi, diğerleriyle ilişki kurmayı ve sosyal becerileri geliştirmeyi kapsamaktadır (Denham, 1998, s. 14; O'Hagan ve Smith, 2004, s. 37).

Okul öncesi dönemde çocuğun büyümesiyle birlikte çevresiyle olan etkileşimlerinin artması sonucu çocukların duygusal açıdan sosyalleşmelerinde gözle görülür bir fark görülmektedir. Bu dönemde çocukların duygularının sosyalleşmesi, çocukların duygu düzenlemelerine (başka bir deyişle; duygularını ifade etmesine ve duygulara verilen tepkilerine) katkıda bulunduğu ve bu duygusal gelişimin ise sosyal gelişimi desteklediği bilinmektedir (Denham1998,s.14). Başta aile olmak üzere akranlar, kardeşler, ebeveyn olmayan yetişkinler ve kültür; çocuklara, duygu, sebepleri, sonuçları, ifadesi ve düzenlemesini öğretmede çok önemli roller üstlenmektedirler (Eisenberg vd. 1998, s. 245; Eisenberg vd., 1997, s. 141). Duygularını ifade edici tepkiler gösteren çocukların ise diğerlerine kıyasla daha sosyal olmaları beklenmektedir. Bir grubun dışında kalmış veya huysuz bir şekilde kendi odasında gezinen öfkeli bir çocuğun, duygusal ihtiyaçlarının karşılanmaması ya da kendi hâllerine

bırakılmaları daha yüksek bir olasılıktır. Ancak duyguları daha iyi anlayan, ifade eden çocukların akranlarıyla olan ilişkilerinin daha olumlu ve problemlerini çözümlenmede daha başarılı oldukları görülmektedir. Okul öncesi çocuklarının, yaşlılarının olduğu gruplarla iyi geçinmeyi öğrenmeleri ise aynı zamanda onların duygularını düzenlemelerini de olumlu etkilemektedir. Bu çocuklar kendi duygularını düzenlemeye başladıklarında ise akranlarıyla daha başarılı bir şekilde geçinmektedirler (Denham, 1998, s. 13-14). Böylelikle duygusal gelişim sosyal gelişimi, sosyal gelişim ise sosyalleşmeyi desteklemektedir.

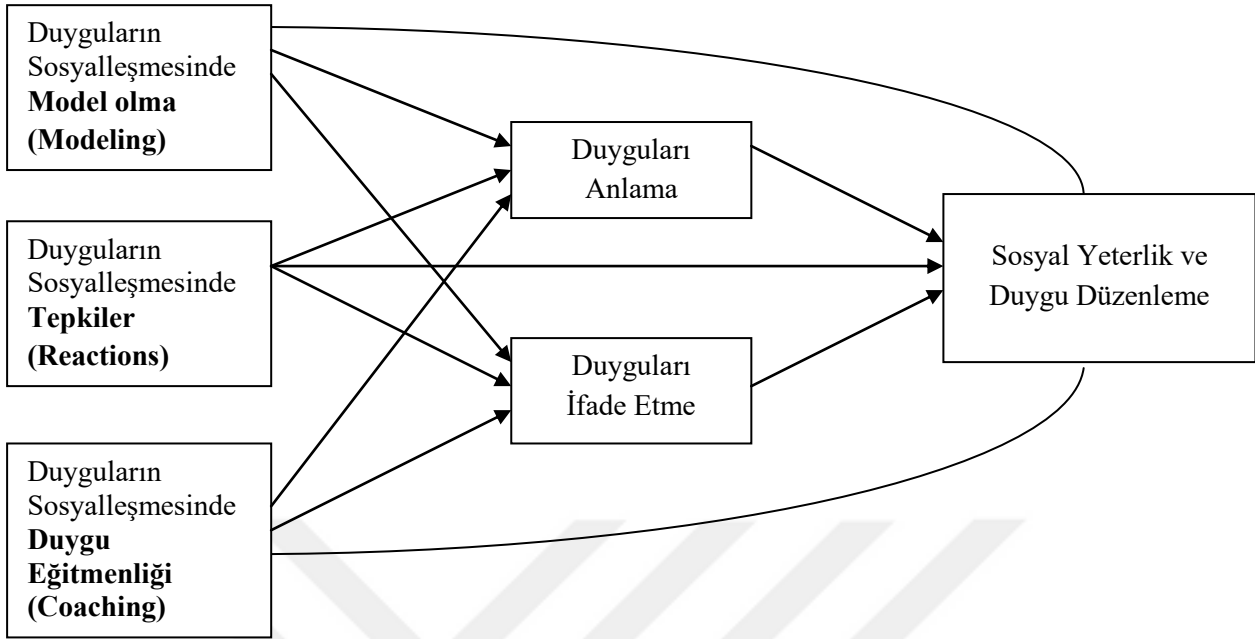
2.2. Duyguları Sosyalleştirme Davranışlarına Temel Olan Kuramlar

Bebeklik dönemi insan yaşamı için çok hassas bir dönem olmakla birlikte bu dönemde bebeklerin gelişimleri yeterli sevgi ve ilgiye bağlıdır. Özellikle yaşamın ilk yıllarında bebek ve bakıcısı arasındaki ilişki önemli bir yere sahiptir. Yapılan araştırmalar, çocuğun hayatında devamlı yanında bulunan yetişkinlerle yakın ilişkiler kurmasının, sağlıklı duygusal gelişimin temellerini şekillendirdiğini göstermiştir. Bağlanma konusunda özellikle Bowlby'nin çalışmaları (1975, 1979) oldukça etkileyici olmuştur. Temel hipotezinde bebeklerin genellikle anneden olmak üzere, sürekli bir ilgiyi yetişkin bir bakıcıdan almasının en iyi yol olduğunu öne süren Bowlby, çocuk kendisine sürekli ilgi gösteren yetişkinden ayrılıp evin dışındaki başka yetişkinlerden ilgi görürse, anne yoksunluğu sendromuna girmekte ve bunun da çocuğun duygusal gelişimine zarar vermekte olduğunu belirtmektedir. Bowlby, bebek ile ona bakan anne ya da anne yerine geçen kişi arasındaki ilişkinin niteliğinin onun kişilik ve duygusal gelişimi üzerinde kalıcı bir iz bıraktığını öne sürmektedir. Bebek ile anne arasında kurulan bağ, sadece bir sevgi bağı değil, aynı zamanda onların duygusal gelişimini ve dolayısıyla, kişiliğini şekillendiren, onların diğer insanlarla yakın ilişkilerinin niteliğini belirleyen bir bağ olarak görülmektedir (Bee ve Boyd, 2009, s. 594-595; Caulfield, 2001, s. 236; Gülay ve Akman, 2009, s. 43; İnci, 2012, s. 203; O'Hagan ve Smith, 2004, s. 28-29; Berk, 2013, s. 265; Santrock, 2014, s. 192-193).

Bebeklik döneminde kendisine bakan kişiyle daha çok etkileşime geçen çocuk, büyüdükçe ailesinden olmayanlarla da etkileşime geçmekte ve onlarınkilere benzer davranışlar geliştirmektedir. Çocukların nasıl sosyalleştiklerine dair birçok görüş bulunmasına rağmen etkili görüş, çocukların başkalarını gözlemleyerek ve büyüklerin kendileriyle girdikleri etkileşimden edindikleri deneyimler yoluyla kim olduklarını, kendilerinden ne beklendiğini öğrendiklerini savunan sosyal öğrenme kuramcılarının görüşüdür. Sosyal öğrenme kuramcıları, insanların, başkalarını gözlemleyerek oldukça geniş bir yelpazede davranışlar,

düşünceler, duygular kazandıklarını ve bu gözlemlerin yaşam boyu gelişimin önemli bir kısmını oluşturduğunu savunmaktadırlar. Çocuklar hayatlarında önemli saydıkları yetişkinlere, bu yetişkinlerin davranışlarını model alarak karşılık vermektedirler. Sosyal öğrenmeye göre çocuğa ne yapması gerektiğinin söylenmesi ve çocuğun da buna uygun davranmasını beklemek anlamsızdır, eğer ilgili yetişkin sürekli farklı şekilde davranırsa, çocuk yetişkinin söylediklerini yapmaktan çok onun davranışlarını kopyalamaktadır. Bu öğrenme, iyi ya da kötü, olumlu bir şekilde desteklenirse daha güçlü olmaktadır. Sosyal psikolog olan Bandura (1973) çocukların yetişkinleri nasıl örnek aldıklarına dair birçok test (Örneğin, Bobo Doll Deneyi) yapmış ve bir davranışın öğrenilmesi için başka insanları gözlemlemenin etkili olduğunu belirtmiştir. Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramına göre; çocuklar diğer insanları gözlemleyerek birçok duygusal tepki ve davranışı öğrenmektedirler (Erdamar, 2013, s. 211-215; Gülay ve Akman, 2009, s. 34; İnci, 2012, s. 252; O'Hagan ve Smith, 2004, s. 38; Berk, 2013, s. 380; Santrock, 2014, s. 27).

Çocuklarda, duyguların sosyalleşmesine ilişkin modeller incelendiğinde, en temel modelin Denham'ın (1998) gelişimsel modeli olduğu görülmektedir. Denham'a göre çocukları sosyalleştirenler, onların gelişen sosyal yeterliklerine yani duygularının ifade ediliş şekline, duyguları anlamasına ve duygu düzenlemesine katkıda bulunmaktadır. Bunu, duygu sosyalleşme sürecine dâhil üç tane sosyal öğrenme mekanizması ile yapmaktadırlar. Bu mekanizmalar; model olma (Modeling), tepkiler (Reactions) ve duygu eğitmenliğidir (Coaching) (Şekil 1). Sosyalleşmenin bu üç yönü, sosyalleştirenlerin kendi duygularını nasıl gösterdikleri veya göstermedikleri (model olma), duygular hakkında bir şeyleri nasıl öğrettikleri (duygu eğitmenliği) ve öğretmedikleri, başkalarının duygularına nasıl tepki verip vermediklerini (tepkiler) içermektedir (Denham, 1998, s.15,105).

Şekil 1. Denham'a (1998) göre sosyal yeterliliğe yol açan duygusal yeterliğin sosyalleşmesinin gelişimsel modeli

Çocukları aktif birer sosyal kavrayışçı olarak nitelendiren Denham'a (1998) göre çocuklar başkalarının duygusal ifadelerini ve gördükleri şeyleri sürekli anlamaya ve örnek almaya çalışmaktadırlar. Çocukların, duyguları ifade etmeyi, model almalarının başlangıcının ise ebeveynin bir duyguyu gösterdiği ve çocuğun da bunu gözlemlediği zaman olduğu vurgulanmaktadır. Çocukların duygularını sosyalleştirenler açısından bunun kasten yapılma zorunluluğu yoktur. Benzer bir şekilde anne babaların çocukların duygularına rastlantısal yaklaşımları da çocukların duygusal yeterliklerini etkileyebilmektedir (Denham, 1998, s. 105-106). Denham'ın geliştirdiği bu modelin Bandura'nın Sosyal Öğrenme Teorisin'den etkilendiği görülmektedir.

Denham'ın modeline göre aileler, çocuklarının duygusal gelişimlerinde önemli rollere sahiptirler. Ancak bazıları diğerlerinden daha çok çocuklarının duygularına aktif bir şekilde hitap edip bu yönde onlara rehberlik etmektedirler. Ailenin, çocuğuyla olan iletişimi ve ona model olması çocuğun duygusal becerilerini şekillendirmesinde önemli bir faktördür. Özellikle Duygu eğitmenliği (emotion coaching) mekanizması, ailelerin çocuklarının duygularının farkında olmalarını, duygularını kabul etmelerini ve duygularını bir derece yönetmelerinde onlara rehberlik etmeyi içermektedir. İleri düzeyde duygu eğitmenliği yapan aileler, çocuklarının duygularının farkındadırlar, onlarla duyguları hakkında farklı yollarla

konuşmakta ve onların duygu deneyimlerini, düzenlemelerini değerlendirebilmektedirler (Denham, 1998, s.107; Ramsden ve Hubbard, 2002, s. 657-658).

Duygu eğitmenliği kavramı detaylı bir şekilde Gottman vd.'nin modelinde de ele alınmıştır. Gottman vd. (1996) ailelerle yaptıkları kapsamlı çalışmalar sonucunda, yeni bir kavram olan, kişinin kendisi ve çocuğunun duyguları hakkında düzenli duygu ve düşünce dizisi anlamına gelen ailesel üst düzey duygu felsefesini (parental meta-emotion philosophy) ortaya koymuşlardır. Bu felsefe, ebeveynlere ait üst düzey duygu durumunun, çocuğun duygusal gelişimindeki rolü ve önemini teorik bir modelidir. Ailelerle yapılan kapsamlı çalışmalar sonucunda oluşan bu felsefenin, iki faktörünün olduğu, bunlardan birincisinin ailenin kendisi ve çocuğunun duygularının farkında olması, diğerinin ise duygu eğitmenliği (emotion coaching) olduğu belirtilmiştir (Gottman, 1996, s. 243).

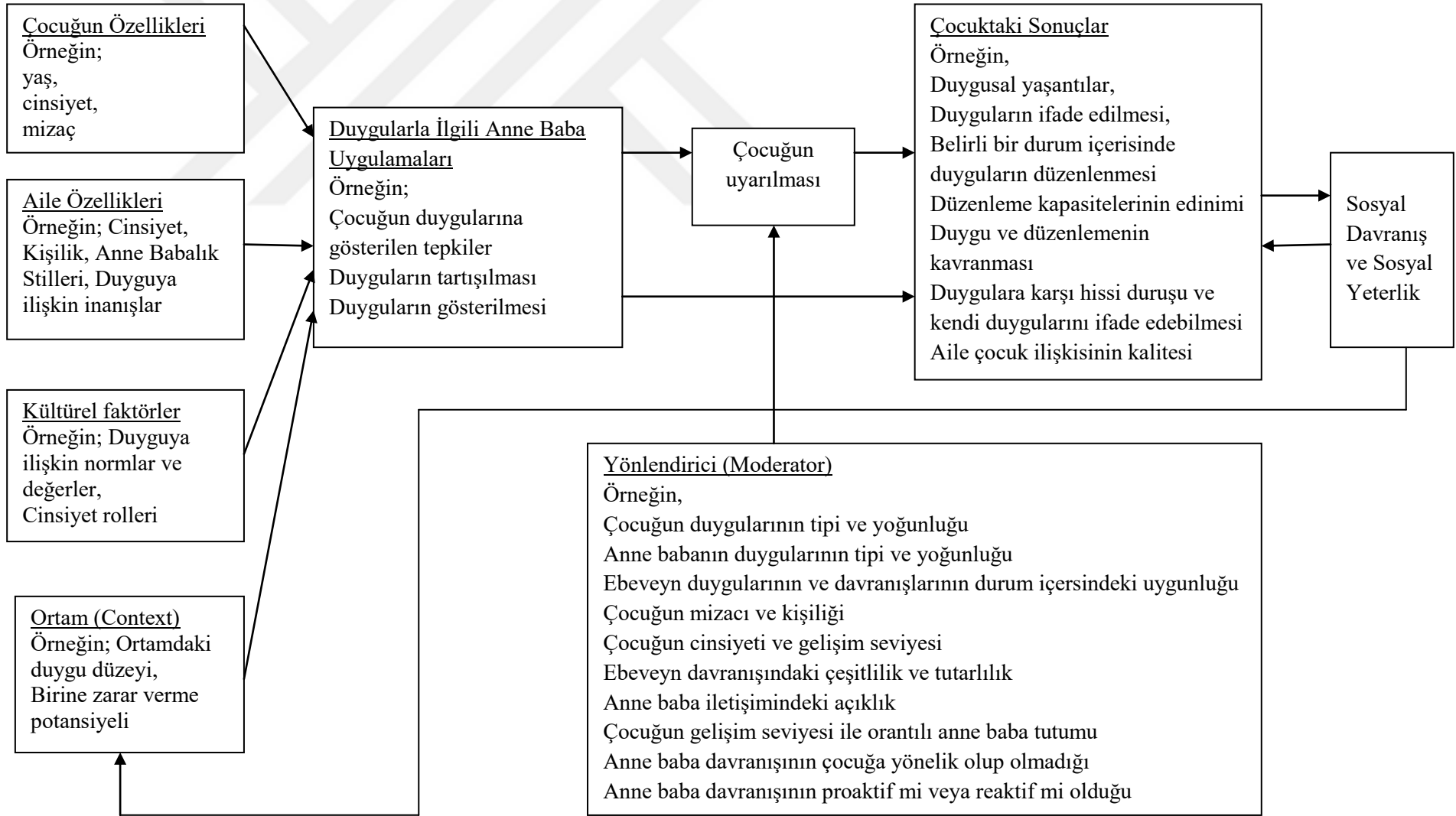
Duyguları eğiten ebeveynlerin, duygu dünyalarında farklı tavırlar takınmada birçok ebeveynlere göre daha yetenekli, daha rahat oldukları, duygularını daha kolay düzenleyebildikleri, diğer ebeveynlere kıyasla çocuklarına karşı daha sevecen ve daha az otokrat oldukları görülmüştür (Gottman, 1996, s. 244). Bunun aksine üst düzey duygu felsefesini uygulamayan ebeveynlerin ise kendilerindeki ve çocuklarındaki olumsuz duyguların deneyim ve ifadesinden kaçınma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Duygusal farkındalıkları ve rehberlikleri yüksek olan ebeveynlerin çocuklarının; daha yüksek akademik başarıya ve olumlu akran ilişkilerine sahip oldukları, fiziksel olarak da daha sağlıklı oldukları saptanmıştır. Bu nedenle Gottman vd.'i (1996) duygu rehberliğinin çocukların uyumunu aksatan ailesel bozuklukları engellediğini savunmuşlardır (Cowan, 1996, s. 279-280).

Eisenberg vd.'nin (1998) duyguların sosyalleşmesiyle ilgili açıklayıcı modelinde ise (Şekil 2), bir sosyalleşme durumunda, ebeveynlerin duyguyla ilgili sosyalleştirme davranışlarının (emotion-related socialization behaviours) çocuğun özellikleri (çocuğun yaşı ve cinsiyeti, disipline karşı çocuğun tipik tepkileri gibi), ebeveynlerin özellikleri (değerler, çocuk büyütme felsefesi, aile düzeni ve duygusallık) ile kültür ve alt kültürünün özelliklerinden etkilendiği öne sürülmektedir. Ayrıca, ortam (çocuğun davranışının uygunsuz olma ya da verilen durumun çocuk ya da ebeveyn için dikkat çekici ve önemli olma derecesi), ebeveynlerin duygularını ifade etmeleri ve ebeveynlerin duyguyla ilgili sosyalleşme davranışlarının da etkili olduğu görülmektedir.

Eisenberg vd. göre (1998) anne-babaların duyguyla ilgili sosyalleşme davranışları, çocuğu aşağıdaki açılardan etkileyebilmektedir: (a) verilen bir durumda ya da sonrasında duygunun

ifade edilmesi; (b) duygunun kendiliğinden ifade edilmesi; (c) verilen bir durumda duygu ya da duyguyla ilgili davranış düzenlemesi; (d) düzenleyici süreçlerin edinimi (davranışları düzenleme yollarının edinimi, duyguların açıkça ifade edilmesi ya da talimat, modelleme yoluyla çevreyi kontrol etmek, vs.); (e) söz konusu duyguları ve düzenleyici süreçleri anlama; (f) duyguları ifade edici olarak duygulara ve kendisine karşı tutumu (örneğin, çocukların duyguları ve kendi duygularını ifade hakkında nasıl hissettikleri); (g) çocuğun sosyalleştiren kimselerle, sosyalleşme deneyimlerinin toplamı olarak şu anda ve uzun vadedeki ilişkisinin niteliği ve (h) kendisi, ilişkiler ve sosyal dünya hakkındaki tasarılarıdır (Eisenberg vd., 1998, s. 243-244).

Eisenberg vd.'nin (1998) Duyguların Sosyalleşmesiyle İlgili Açıklayıcı Modeli incelendiğinde (Şekil2) listelenen farklı sonuçların diğerlerini de etkilediği görülmektedir. Örneğin, çocuğun duyguları anlamadaki gelişimi, çocuğun duygu deneyimini değiştirebilmekte, düzenleyici stratejiler edinimini ve bunların kullanımını teşvik edebilmektedir. Buna ek olarak, çocuğun hem verilen ortamda hem de zamanla, ebeveyniyle ilişkisinin niteliği hakkındaki perspektifi, çocuğun ailesel duyguyla ilgili sosyalleştirme davranışlarına nasıl tepki vereceğini ve motive olup olmasını etkileyebilmektedir. Böylece pek çok sonuç diğer sonucu etkileyebilmektedir. Eğer bu davranışlar çocuğa hissettiği duygu ve davranışını düzenlemede yardım eder, çocuk duygularını uygun bir biçimde daha iyi ifade edebilir ve bilgiyi işleyebilirse daha destekleyici ailesel tepkiler edinebilmektedir. Bunların sonucunda ise kendisi, ilişkiler ve dünya hakkında daha iyi tasarılar geliştirebilmektedir. Bu modelde ailesel duyguyla ilgili sosyalleştirme davranışlarının sonuçlarının kişinin sosyal yeterliğini etkilediği varsayılmıştır. Bireyin sosyal yeterlik düzeyi karşılıklı olarak duyguyla ilgili sosyalleşme davranışlarının sonuçlarını da etkileyebilmektedir. Örneğin, iyi sosyal becerilere sahip ve stresli sosyal durumlarla genel olarak baş etmeyi bilen bir çocuk, daha az yeterli çocuklara göre sosyal ortamlarda daha az uyarılabilmekte, daha sevecen duygular hissedebilmekte, yeni bilgi ve düzenleyici becerileri kazanmada daha yetenekli ve daha istekli olabilmektedir (Eisenberg vd., 1998, s. 244).

Şekil 2. Eisenberg vd.'nin (1998) duyguların sosyalleşmesiyle ilgili açıklayıcı modeli

2.3. Okul Öncesi Çocuklarda Duygusal Gelişim ve Duygusal Yeterlik

Okul öncesi çocukların giderek genişleyen çevrelerine sağlıklı bir şekilde uyum sağlamalarında ve sosyalleşmelerinde, duygusal gelişimleri diğer gelişim alanları kadar önemli bir yere sahiptir.

Duygusal yeterlik, Schaffer'a göre (2004) bireyin kendi ve diğer insanların duygularıyla baş etme yetenekleri iken bilişsel işlevler için kullanıldığında ise zekânın duygusal eşdeğeri olarak tanımlanmaktadır. Thompson vd. (2009) göre ise duygusal yeterlik, insanların istedikleri şekilde hissedebilme yeteneği, amaçlarına ulaşmak için duygularını uyarlanabilir hâlde kaydetmeleri ve sosyal durumlarda hem içten hem de tedbirli bir şekilde duygusal olarak cevap verebilirlik olarak tanımlanmaktadır (Schaffer, 2004, s. 124; Thompson vd., 2009, s. 119). Duygusal yeterliği, değişen çevreyle insanların uğraşmak zorunda olduğu, örneğin daha değişmiş, daha iyi uyum sağlamış, etkili ve kendinden emin olarak ortaya çıkan duygu-ilişkili kapasite ve yetenekler olduğu da söylenebilir. Duygusal yeterliği, duygusal gelişim olarak düşünenler olmakla birlikte aynı yaş grubunun içinde bazı çocuklar, gençler ya da yetişkinler diğerlerinden duygusal açıdan daha yeterli olabilmektedirler. Kendilerine de içinde buldukları özel durumlara da daha uyumlu duygu-ilişkili yetenekler göstermektedirler. Biyolojik gelişimimiz bize duygusallığı vermesine rağmen duygusal yeterlik, kültürel bağlamdan ayrılmamaktadır. Duygusallık başkalarıyla olan ilişkilerimizde, duygusal zorluklarla başa çıkmamızda, başkalarıyla olan duygusal deneyimlerimizde son derece zengin yollar sağlamakta, bu nedenle ilişkilerimiz duygularımızı etkilemekte ve duygularımız da karşılıklı olarak ilişkilerimizi etkilemektedir (Saarni, 1997, s. 38).

2-6 yaşları arasında olan çocuklar duygusal gelişimde büyük atılımlar göstermektedirler. Bu dönem, çocuklar ve aynı şekilde onlara bakanlar için de tam bir değişim zamanıdır. Bu dönemdeki çocukların gelişimi sadece duygusal alanda değil bütün gelişim alanlarında hızlı olmaktadır. Yetişkinler, bu yeni yeteneklerden; özellikle çocuklarının hem yetişkinlerle hem de yaşlılarıyla etkileşime girme konusundaki becerilerinin gelişmesinden oldukça memnun kalmaktadırlar (Denham, 1998, s. 9; Halberstadt, Denham ve Dunsmore; Saarni vd.'den aktaran Berk, 2013, s. 367). Ancak bu yaşa bağlı değişikliklerin önemli sonuçları da bulunmaktadır. Yaşları değişen, sosyal yeterlik bakımından farklı seviyede olan çocuklardan, genellikle dil gelişimindeki ilerleme sebebiyle bakış açısı edinimi ve farklı sosyal-bilişsel yetenekler beklenilmektedir. Okul öncesi çocuklar arasında biraz daha

büyük olanların duygu ifadeleri ve duygulardan anladıkları şeyler farklı olabilirken yeni yürümeye başlayan çocuklarınkinden çok daha farklı olabilmektedir. Annesiyle birlikte oyun bahçesinde olan 4 yaşındaki bir çocuk 18 aylıkken olduğu gibi başka bir çocuğu ağlarken gördüğünde muhtemelen donup kalmaz ya da ağlamaya başlamaz. Bunun aksine endişelenir ve “O neden ağlıyor?” diye sorar. Bu yaş aralığının üst sınırı –ana sınıfına geçiş dönemi civarında- genellikle çocukların duygularının sebeplerini ve sonuçlarını anlama ve duygularının karmaşıklığının geliştiği bir zamandır (Denham, 1998, s. 10).

Okul öncesi çocuklar ilk olarak duygusal anlayışta (anlamada) kazanımlar elde ederek duygular hakkında konuşmada ve diğerlerinin duygusal sinyallerine uygun karşılık vermede daha yeterli hâle gelmektedirler. İkinci olarak; duygusal düzenleme, özelliklede yoğun olumsuz duygularla başa çıkmada daha iyi hâle gelmektedir. Son olarak, çocukların öz bilinçli duyguları ve empatiyi daha sık deneyimlemeleri, gelişmekte olan ahlak duygularına katkıda bulunmaktadır. Ebeveynlik stili ise okul öncesi çocukların duygusal yeterliliğini güçlü bir şekilde etkilemektedir (Berk, 2013, s. 367).

Parke, (1994) ve Saarni, (1999) duygusal yeterlik ya da yetersizliğin, çocukların ilişki şeklini ve etkileşim becerilerinin merkezini oluşturduğunu ve bu becerilerin ömür boyunca geliştiğini belirtmektedirler. Okul öncesi ve okul çağındaki çocuklar, duygusal yeterlikte çeşitli becerilerde ustalaşmaktadırlar. Bunların:

- a) Çeşitli duyguları içeren duygusal deneyimlerin farkında olma,
- b) Kendisi ve diğerlerinin duygusal durumlarını ayırt edebilme,
- c) Duygu dili kullanma,
- d) Başkalarının duygularına empatik ilgi,
- e) Kendi itici veya üzücü duygularını düzenleme,
- f) İçindeki ve dışındaki duygusal durumların farklı olabileceğini fark etme,
- g) Duygusal iletişimin sosyal ilişkilerin ayrılmaz bir parçası olduğunun farkına varabilme olduğu belirtilmektedir (Denham, 2007, s. 4-5).

Denham (2006) ise çocuklarda sosyal duygusal yeterlik basamaklarının en basit düzeyde aşağıdaki gibi olduğunu belirtmiştir. Bunlar:

1. Duygusal anlamlılık (Emotional expressiveness),
2. Duygunun anlaşılması (Understanding of emotion),

3. Duygunun ve davranışın düzenlenmesi (Regulation of emotion and behavior),
4. Sosyal problem çözme (Social problem solving),
5. Sosyal ve ilişki kurma becerileridir (Social and relationship skills) (Denham, 2006, s. 63).

Okul öncesi dönem boyunca çocukların, duyguların nedenleri, sonuçları ve davranışsal işaretleri hakkındaki anlayışları hızlı bir şekilde gelişmektedir. Duyguları isimlendiren ve açıklayan annelere sahip çocuklar daha fazla duygu kelimesi kullanmakta ve daha iyi gelişmiş bir duygusal anlayışa sahip oldukları görülmektedir (Fivush ve Haden; Laible ve Song'dan aktaran Berk, 2013, s. 368). Bu nedenle okul öncesi dönemde değişen uyaran ve yeni çevrelere açılmış olan çocukların duygusal gelişimleri üzerinde aile hâlâ önemli bir yere sahiptir. Çocukların kendilerine bakan yetişkinler tarafından desteklenmeye büyük ölçüde gereksinimleri vardır. O'Hagan vd. (2004) yetişkinlerin, çocukların duygusal gelişimlerini aşağıdaki şekillerde destekleyebileceklerini belirtmişlerdir:

- Çocuğun, sağlam bir duygusal bağ ile onların sürekli bakımını üstlenen az sayıda yetişkinlerle desteklenerek, bağımsızlık kazanmasına ve başkalarına güvenip öz güven kazanmasına yardım etmek.
- Çocuğu sürekli överek, destekleyerek ve olumlu mesajlar vererek çocuğun öz güven ve öz saygı gelişimine destekte bulunmak.
- Çocuk, güçlü duyguların kontrolünü sağlamak ve bütün duygusal dengeyi kazanmak için mücadele ederken, çocuğu desteklemek ve onunla ilgilenmektir (O'Hagan ve Smith, 2004, s. 28).

2.3.1. Duyguları Anlama

Yetişkinler gibi küçük çocuklar da bir gün içinde birçok duyguyu yaşamaktadırlar. Çocukların erken çocuklukta duygusal deneyimleri, onlara diğer insanların duygusal tepkilerine bir anlam verme çabası gösterme ve kendi duygularını kontrol etme olanağı sağlamaktadır (Santrock, 2014, s. 245).

Erken çocuklukta duygusal gelişimde en önemli değişiklikler arasında duyguların daha fazla anlaşılması bulunmaktadır. Erken çocukluk döneminde çocuklar belirli durumların belirli duyguları uyandırmasının muhtemel olduğunu, yüz ifadelerinin belirli duyguları gösterdiğini ve bu duyguların davranışı etkilediğini ve duygularının diğerlerinin

duygularını etkilemek için kullanılabileceğini gittikçe daha fazla anlamaktadırlar (Cole vd.'den aktaran Santrock, 2014, s. 245). Ancak çocuklar duyguları anlamaya çabucak ve otomatik bir şekilde ulaşamazlar. Bebekler ve küçük çocuklar diğerlerinin öfkelerinin, üzüntülerinin ve mutluluklarının nedenlerinden sınırlı bir şekilde anlam çıkarabilirler (Denham'dan aktaran Hyson, 2004, s. 53).

Konuşmanın kazanılmasıyla birlikte çocuklar duygularını kaşlarını çatarak, ağlayarak veya yüzünü şekilden şekle sokarak ifade etmek yerine duygularını sözel olarak ifade edebilmektedirler (Bukatko ve Daehler, 2004, s. 391). Okul öncesi dönemdeki çocukların duygular hakkında konuşmak için kullandıkları kelime dağarcıkları hızlı bir şekilde artmaktadır. Çocuklar bu kelime dağarcıklarını kendilerinin ve diğerlerinin davranışlarını yorumlamak amacıyla etkili bir şekilde kullanabilmektedirler (Berk, 2013, s. 367).

Çocuklar 3 ya da 4 yaşlarına geldiklerinde duygu tanıma dağarcıkları bir hayli genişlemekte ve artık başka insanların duyguları ile içinde buldukları durumlar arasındaki bağlantıları, örneğin başarısız olduğunda üzüleceğini, ilkel de olsa anlayabilmektedirler (Bee ve Boyd 2009, s. 660). 4-5 yaşlarında düşüncelere kafa yorma konusunda da artan bir beceri göstermektedirler. Aynı zamanda, aynı olayın farklı insanlarda farklı duygular uyandırabileceğini de anlamaya başlamaktadırlar. Ayrıca, sosyal standartlara uymak için duygularını yönetmeye ihtiyaçları olduğuna dair artan bir farkındalık geliştirirler. 5 yaşına geldiğinde çocukların çoğunluğu zorlu koşulların oluşturduğu duyguları net bir şekilde belirleyebilmekte ve günlük stresle başa çıkmak için başvurabilecekleri stratejileri tanımlayabilmektedir (Cole vd.'den aktaran Santrock, 2014, s. 245).

Okul öncesi dönemdeki çocuklar, hoşlarına gitmeyen bir olayla karşılaştıklarında kendilerini sık sık üzgün hissedebilmektedirler. Örneğin, oyuncak arabası kırıldığında veya arkadaşı uzağa taşındığında. Hoşlarına gitmeyen bir olaya sebep olduğunu düşündüğü kişiye de öfkelenebilmektedirler. Örneğin, oyuncak arabasını kıran kişiye veya başka bir şehirde yaşamayı isteyen arkadaşının ailesine. Bu dönemdeki çocuklar geçmişte onları üzen olayları hatırlayarak kişiyi tekrar üzebileceğini de anlayabilmektedirler (Laguttuta, Wellman ve Flavell'den aktaran Kail, 2004, s. 309).

Okul öncesi dönem çocukları için insanların ne hissediyor göründükleri ile gerçekte ne hissettiklerini ayırt etmek bir sorun olabilmektedir. Bu dönemde çocuklar görüntü ile gerçek arasındaki farkı ayırt etme çabası içindedirler. Nitekim çocuklar üzgün veya mutlu

resimleri ayırt etmekte hiç zorlanmazlarken, üzgün olan birisinin mutlu bir yüz takınabileceğini veya gerçekte mutlu olan birisinin mutluluğunu gösterememesini anlamakta son derece zorlanmaktadırlar (Dehart, Sroufe ve Cooper, 2004, s. 348-349). Oysaki duyguları iyi anlayan çocukların akranlarıyla olan ilişkileri de daha olumlu olabilmektedir. Nasıl ki başkalarının duygularını anlayan genç, arkadaşı kendisine sinirlendiğinde daha başarılı bir şekilde etkileşime geçebiliyorsa, kendi duyguları hakkında konuşabilen okul öncesi çağıdaki çocuklar da arkadaşlarıyla tartışmalarını çözümlenmede daha iyi olabilmektedirler (Denham, 1998, s. 14).

Kültürel bağlamlar ise çocukların duyguları anlamalarının gelişimini zorlaştırabilmektedir. Kültürel olarak çocuk bakımı ya da okul ortamındaki çeşitlilikler nedeniyle kurallar kafa karıştırıcı ve farklı olabilmektedir. Ayrıca çocukların evde kullandıkları duygu dili ile okulda kullandıkları duygu dili farklı olabilmekte ve hatta kelimeler duyguların gösterimine engel teşkil edebilmektedir Bazı durumlarda ise duyguların ne zaman ve nasıl gösterileceği hakkındaki kurallar, çocukların toplum ve evdeki kültürlerini anlamalarını kolaylaştırabilmektedir. (Hyson, 2004, s. 54).

2.3.2. Duyguları İfade Etme

Çocuklar konuşmaya başladıklarında duygusal gelişimlerinde yeni bir boyut ortaya çıkmakta, duygularını yansıtmaya ve daha kolay dile getirmeye başlamaktadırlar. Aynı zamanda zihinsel gelişimlerdeki ilerlemeler de duyguların daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilmektedir. Kendi duygularını diğer insanlara nasıl ifade edebileceklerini, diğer insanların duygularına önem vererek nasıl dinleyebileceklerini bilmektedirler. Ayrıca duygularını ifade eden kelimelere sahip olmalarından dolayı artık başkalarıyla tartışma içerisine girebilmektedirler. Çocukların duygularını ifade etme kapasitelerinin ise onların ev ve okul ortamlarındaki sosyal işleyişle yakından ilişkili olduğu da görülmektedir (Eisenberg vd., 1997, s.141; Erden, 2012, s. 189; San-Bayhan ve Artan, 2004, s.237).

Çocukların duygularını ifade etme kelimeleri incelendiğinde, ilk olarak 2,5 yaşından sonra mutlu, üzgün, öfke, korku gibi kelimelerle kendi duygularını ifade etmeye başladıkları daha sonra ise acı ve haz duygularını ifade edebildikleri görülmektedir. Çocukların bu konuşmalarındaki amaçları ise duygularını basitçe nasıl yorumladıkları ile alakalıdır (örneğin, korkuyorum, mutluyum). 3 yaş civarında çocukların duygu ifadelerinin kullanım oranında ve niteliğinde bir artış gözlenmektedir. Çocuklar önceleri kendi duyguları

hakkında konuşurlarken daha sonraları diğer insanların duyguları hakkında konuşmaya başlamaktadırlar. Çocukların konuşmalarında örneğin “burası karanlık, korkuyorum”, “Ayşe’nin yüzü mutlu değil”, “Ayşe üzgün” gibi ifadeler yer alabilmektedir. 3 yaş çocuğuna çeşitli duyguları ifade eden resimler gösterilip, bu resimlerde yer alan insanların duygu durumları sorulduğunda, örneğin, çocuk, “ağlıyor”, “o üzgün” gibi sonuçlar çıkarabilmektedirler (Erden, 2012, s. 189-190). 4-5 yaşlarındaki çocuklar pek çok duygusal tepkinin nedenini bilmektedirler. Yanındaki arkadaşının neden mutlu, üzgün veya öfkeli olduğu sorulduğunda “üzgün çünkü annesini özlemiş” gibi yanıtlar verebilmekte ve arkadaşının bundan sonra ne yapacağını da tahmin edebilmektedirler Örneğin arkadaşı kızdığı zaman vurabileceğini de düşünebilmektedir (San-Bayhan ve Artan, 2004, s. 237). 6 yaş çocuklarının çoğunluğu mutlu, üzgün, öfkeli, heyecanlı, mutsuz, rahatlama, hayal kırıklığına uğrama, ürkek ve neşeli olma gibi kelimeleri kullanabilmektedir. Okul öncesi dönem çocuklarında duygusal konuşma, tam, açık, karmaşık, oldukça anlamlı ve insanların duygularının nedenlerinden bahsedecek şekilde hızlı bir ilerleme göstermektedir. Örneğin, “karanlık korkuyorum”, “üzgünüm, ninem gitti” gibi. Çocuklar, insanların duygularına neden olan sonuçlar hakkında da tahmin yürütmeye başlayabilmektedirler. Duygulara kendilerinin nasıl neden olduklarını anlamadıklarından, diğer insanların duygularını kendi amacı doğrultusunda yönlendirmeye başlamaktadırlar. Örneğin, “kızgınsan baba, anneme söyleyeceğim” gibi (Erden, 2012, s. 189-190).

2.3.3. Duygu Düzenleme

Kişilerin, özel ve sosyal amaçları için duygusal yaşantılarını nasıl yönettikleri ile ilgili bir konu olan duygu düzenleme, kişinin hedeflerini gerçekleştirmek için duygusal tepkilerini (özellikle yoğunluk ve ayarlama) izleme, değerlendirme ve değiştirmekten sorumlu iç ve dış süreçleri kapsamaktadır (Thompson ve diğ., 2009, s. 119-120).

Okul öncesi çocuklarda duygu düzenlemenin gelişmesi çocuğun sosyal duygusal gelişimi açısından önemli bir gelişim basamağıdır. Duygu düzenlemedeki bireysel farklılıklar ise sosyal yeterlikle ilişkilidir. Duygu düzenlemede daha yetenekli olan çocuklar, yaşlılarıyla etkileşime girmede sosyal açıdan daha yeterlidirler ve bakıcılarıyla daha çok iş birliği yapabilmektedirler. Duygu düzenleme ayrıca psikolojik açıdan sağlıklı olma ve duygusal psiko patoloji için risk yaratma ile yakından ilişkilidir. Okul öncesi çağında bile duygusal olarak kendini kontrol etmede zayıflık gösteren çocuklar, sonradan içselleştirme (depresyon) ve dışavurma (saldırganlık) riski taşımaktadırlar. Bu problemler ayrıca başka

risk faktörleriyle de bağlantılıdır. Örneğin; huysuz olmanın verdiği psikolojik zayıflık, çocuğun kendini düzenlemede zorluklarına eklenen itici ebeveyn-çocuk ilişkisi gibi (Thompson vd., 2009, s. 120).

Duygu düzenlemenin gelişimi çocuk ve çevresel değişkenlere bağlı olmaktadır (ör. aile, kültür). Çocuğun mizacı, ailenin ya da bakım verenlerin karakterleri ve davranışlarının (bağlılık, ebeveyn tipi gibi) etkileşimi, duygu düzenlemenin gelişiminde özellikle büyük bir öneme sahiptir (Calkins'den aktaran Southam-Gerow 2014, s. 21). Bu açıdan bakıldığında duygu düzenleme büyük oranda çocuk ile onun ebeveynleri veya bakım verenler arasındaki ilişkinin bağlamında gelişmektedir (Southam-Gerow, 2014, s. 21).

Duygu düzenleme bebeklik döneminde başlamasına rağmen, duygu düzenlemenin ve kontrolünün gelişimi okul öncesi yılları için kritik bir öneme sahiptir. Bu yıllarda çocukların çoğu, zamanının büyük bir kısmını arkadaş gruplarında geçirmektedirler. Bu arkadaş grupları, çocukların kendi ve diğerlerinin isteklerini dengelemek, sırasını beklemek, düzene uymak ve arkadaşlarının güçlü duygusal tepkileriyle baş etmeyi gerektirmektedir (Hyson, 2004, s. 85).

Duygu düzenleme karmaşık ve çok boyutlu bir süreci kapsamaktadır. Öncelikle, duygu düzenleme olumsuz duygu kadar olumlu duyguları da hedef alabilmekte ve duyguları hafifletme, yükselme ya da en basitinden duygusal uyarılmanın o anki seviyelerini içermektedir. Okul öncesi çocuklarda duygusal öz denetim ise açık bir şekilde görülmektedir. Örneğin, okul öncesi çocukların resmi sosyal kurumlarda (hastane, okul) taşkınlık yapmalarını engelleme yetenekleri, anne babanın yemek yedirmesine neden olduğu için utanma duygusunun artması ya da bir arkadaşı tarafından kışkırtıldığında öfkesini kontrol edebilmesi gibi. İkinci olarak duygu düzenleme, kişinin duygularında değişiklik yapma stratejileri kadar duygusal açıdan kendini izleme ve değerlendirmeyi de içermektedir. Bu aşama çocukların kendilerini daha iyi nasıl hissedeceklerinin bilgisinin yanı sıra, duygunun çocuklardaki gelişimsel süreçleri ve duygusal öz denetim için sosyal beklentilerin anlaşılması gibi gelişimsel süreçleri kapsamaktadır. Üçüncü olarak, duygu düzenlemesine hem dış hem de iç etkiler girmektedir. Yaşamın erken dönemlerinde küçük çocuklar belirgin bir şekilde üzüntülerini yatıştırmak için başkalarına güvenirlere ama bu sosyal etkiler giderek azalırken, çocuğun duygularını yönetmesi için kendi başlattığı çabalar artmaktadır; örneğin içsel avuntu yoluyla üzüntülü durumu terk etme gibi. Zamanla, çocuklar kendi duygularını yönetmede kendi kendilerine yeter hâle geliyorsa

da bireyler her zaman duygusal düzenleme çabalarında başkalarından etkilenmektedirler (Thompson vd., 2009, s. 120).

Çocukların duygu düzenleme stratejileri incelendiğinde, bebekler duygularını basit stratejilerle düzenleyebilirken, okul çağındaki çocuklar duygularını, geliştirdikleri birkaç teknik ile düzenleyebilmektedirler (Kail, 2004, s. 311). Bir bebeği bir şey korkuttuğunda veya kafasını karıştırdığında- örneğin, birdenbire cevap vermeyi kesen yabancı biri ya da anne gibi- bebekler genellikle duygularını yüzlerini başka bir yere çevirerek düzenlerler (tıpkı daha büyük çocukların ve hatta yetişkinlerin rahatsız edici uyarıyı bloke etmek için başka yöne dönmesi veya gözlerini kapatması gibi). Bir şeyden korkan bebeklerin duygularını kontrol etmelerinde kullandıkları etkili bir başka yöntem de, anne babalarına daha çok yaklaşmalarıdır (Parritz'den aktaran Kail, 2004, s. 311).

Eisenber ve Morris'e göre (2002) çocuklar ve ergenler, bebeklerden farklı ve daha çeşitli duygusal durumlarla karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle de duygularını düzenlemeyle ilişkili bir dizi yeni yöntemler geliştirmektedirler. Bunlar:

- Çocuklar öncelikle kendi duygularını kendileri düzenlemeye ve diğer insanlara daha az bağımlı olmaya başlamaktadırlar. Bir şeyden korkan çocuk artık annesine koşmak yerine bu korkuyla başa çıkabilmek için yeni bir yöntem tasarlamaktadır. Örneğin, çocuklar: 'Fırtına uzun sürmeyecek ve evin içinde güvenliyim.' diyerek kendilerini rahatlatılabilmektedirler.
- Çocuklar duygularını düzenlemede zihinsel stratejilere çok güvenmektedirler. Örneğin, bir çocuk beklediği hediyeyi alamadığı için yaşadığı hayal kırıklığını, o hediyeyi çok da istemediğini söyleyerek azaltabilmektedir.
- Çocuklar duygularını düzenlemek için belirli ortamlarla daha doğru eşleştirme yapmaktadırlar. Örneğin, kaçınılmaz olan duygusal durumlarla karşılaşıldığında -mesela dolgu yaptırmak için diş hekimine gitmek gibi- çocuklar durumdan kaçmak yerine -örneğin dişi tedavi etmenin olumlu sonuçlarını düşünerek- duruma uyum sağlayabilmektedirler (Kail, 2004, s. 311). Böylelikle çocuklar ve ergenler duygularını daha rahat düzenleyebilmektedirler.

2.4. Ailelerin Duyguları Sosyalleştirme Davranışları

Anne babalar çocuklarının duygusal gelişimlerinde etkin bir rol oynayarak onların duygularına rehberlik etmektedirler. Çocuklara ilgi, sevgi ve güven içinde sunulan bir ev ortamı, onların duygusal alanda olumlu bir gelişim izlemelerini sağladığı gibi, anne babaların duyguyla ilgili uygulamaları da çocukların hem duyguları ifade etme hem de anlamalarında belirleyici olmaktadır (Denham, 1998, 106-107,133; Eisenberg vd., 1997, s. 141,148; Southam-Gerow 2014, s. 24).

Duyguların sosyalleşmesi konusunda bilinen bilgilerin birçoğu, aile duygu sosyalleşmesi üzerinde yapılan çalışmalardan çıkarılsa da çocuğun duygusal gelişiminde mizaç ve huyun soyaçekiminin de etkisi bulunmaktadır. Aile, çocuğun yaşamında, çocuğun mizaç ve huylarıyla kendilerinininkiler arasındaki örtüşmenin düzeyine etki etmektedir. Aslında duyguların sosyalleşmesi, çocuk için önemli olan kişilerin, özellikle ebeveynlerin amaçlı veya farkında olmadan çocuğa duygu bilgisi ve düzenlemesi hakkında öğretici olma sürecidir (Southam-Gerow, 2014, s. 24).

Ailevi durumlar, aile bireylerinin duygusal ihtiyaç ve arzularının konuşulmasını gerektirdiğinden, aile her zaman çocukların duygusal yeterliklerinin geliştiği birincil bağlam olma özelliği göstermektedir (Saarni, 1997, s. 145). Küçük çocuklar aktif birer sosyal kavrayışçı olmaları nedeniyle başkalarının duygusal ifadelerini, gördükleri şeyi sürekli anlamaya ve örnek almaya çalışmaktadırlar (Denham, 1998, s. 105-106). Bu nedenle ailenin, çocuğuyla olan iletişimi ve ona model olması çocuğun duygusal becerilerini şekillendirmesinde önemli bir faktördür (Ramsden ve Hubbard, 2002, s. 657-658).

Anne-babalar çocuklarının duygularını birçok yolla sosyalleştirebilmektedirler. Parke vd. (1989) anne babaya ait etkileri, genellikle doğrudan ve dolaylı olarak ikiye ayırabileceklerini belirtmektedirler. Bu iki tip sosyalleşme etkileri, anne babanın çocuğunu sosyalleştirmedeki niyet ve amacına göre birbirinden ayrılmaktadır. Doğrudan sosyalleştirme etkileri, anne babalar tarafından, çocuğun duygusal davranışlarını etkileme ve kolaylaştırmak için yapılan kasıtlı girişimlerdir; ebeveynler bunu genellikle yönlendirici ve organize edici rol üstlenerek yapmaktadırlar. Doğrudan etkiye örnek olarak çocuklarını uygun duygusal dışavurumculuk hakkında yönlendirmek ve eğitmek verilebilir. Örneğin; çocuklarına, arkadaşı yere düştüğü için ona gülmenin o çocuğun duygularını inciteceğini söylemek gibi. Bu durumda, hissedilen duyguların uygun bir şekilde gösterilmesi

konusundaki kurallar ebeveyn tarafından çocuğa, ona sosyal açıdan düzgün duygusal yeterlik geliştirmesi amacıyla doğrudan iletilmektedir. Dolaylı sosyalleştirmede ebeveynler çocuklarının duygusal davranışlarını, açık bir şekilde ve kasten değiştirmeye çalışmamaktadırlar. Ebeveynler genellikle duygularını göstererek çocuklarının duygusal gelişimini etkilemeyi amaçlamamaktadırlar. Bu nedenle çocukların ebeveynlerinin duygusal dışavurumculuğunu gözlemlenmelerinin (model almalarının) dolaylı etkiyi yansıttığı düşünülmüştür. Ebeveynlerin çocuklarının duygusal yeterlikleri üzerindeki etkileri hem doğrudan hem de dolaylı yoldan olabilmektedir (Saarni, 1997, s. 145-146).

Halberstadt'a (1991) göre çocukların duygularını sosyalleştirenler, çocukların gelişen sosyal ve duygusal yeterliklerine belirli sosyal öğrenme mekanizmalarıyla katkıda bulunmaktadır. Bunlar: "model olma" (modeling), "eğitmenlik" (coaching) ve "tesadüf" (contingency)'dür. Sosyalleşmenin bu üç yönü,-sırayla; sosyalleştirenlerin kendi duygularını nasıl gösterdikleri veya göstermedikleri (model olma), duygular hakkında bir şeyleri nasıl öğrettikleri ve öğretmedikleri (eğitmenlik), başkalarının duygularına nasıl tepki verip vermediklerini (tesadüf)- çocuğun sosyalleştirenlerin hangi mesajlarını özümstedikleri bakımından anahtar niteliğindedir (Denham, 1998, s. 105; Schaffer, 2004, s. 145).

Duygu eğitmenliği, ailelerin özellikle çocuklarının duygularının farkında olmalarını, duygularını kabul etmelerini ve bir derece duygularını yönetmelerinde onlara rehberlik etmelerini içermektedir. İleri düzeyde duygu eğitmenliği yapan aileler çocuklarının duygularının çok farkındadırlar, onlarla duyguları hakkında farklı yollarla konuşmakta ve onların duygu deneyimlerini ve düzenlemelerini değerlendirebilmektedirler (Ramsden ve Hubbard, 2002, s. 658). Ayrıca, duygu eğitmenliği yapan ebeveynlerin çocuklarının, üzgün olduklarında kendilerini yatıştırma konusunda daha iyi, kendi negatif duygulanımlarını düzenlemede daha etkili, dikkatlerini odaklamada daha başarılı ve duyguları reddeden ebeveynlerin çocuklarına kıyasla daha az davranış sorunlarına sahip oldukları görülmüştür (Santrock, 2014, s. 246).

Gottman vd. (1996) gündelik yaşamlarında kendi duygularının (özellikle negatif duyguların) farkında olan, bu duyguları farklı şekilde konuşabilen, çocuklarındaki bu tür duyguların farkında olan, çocuklarının öfkeli ve üzgün olduğu zamanlarda onlara duygu eğitmeniymiş gibi destek olan ebeveynlerin çocuklarının sosyal-duygusal yeterlikleri için yaptıklarını beş adımda tanımlamışlardır. Bunlar:

- a) Ailelerin kendi duygularını ve çocuklarının duygularını fark etmeleri,
- b) Çocuklarının olumsuz duygularını onlara öğretmeleri ve bunları onlara yakınlaşmak için bir fırsat olarak görmeleri,
- c) Empatik bir şekilde çocukları dinlemeleri ve onların duygularını onaylamaları
- d) Çocuğun duygularını sözel olarak etiketlemesinde çocuğu desteklemeleri
- e) Çocuk problemi çözerken, onun davranış sınırlarını çizme ve olumsuz duyguya yol açan durumla başa çıkmak için stratejileri ve hedefleri tartışmalarıdır (Cowan, 1996, s. 279; Gottman vd., 1996, s. 243-244; Gottman ve DeClair, 1997, s. 75).

Ailelerin duyguları sosyalleştirme davranışlarını inceleyen Eisenberg vd (1992, 1994) ise çocukların sosyal-duygusal gelişimleriyle yakından ilişkili olan, çocukların olumsuz duygularına karşı gösterilen altı ebeveyn tepkisini- Problem Odaklı Tepkiler, Duygu Odaklı Tepkiler, Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler, Küçümseyici Tepkiler, Cezalandırıcı Tepkiler ve Kaygı Tepkileri- ortaya koymuşlardır. Yapılan çalışmalar sonucunda, çocuklarının olumsuz duygularına Küçümseyici tepkiler gösteren ailelerin çocuklarında, öfke ve düşük sosyal yeterlik, Cezalandırıcı Tepkiler gösteren ailelerin çocuklarında problemlerden kaçınma veya onaylanmayan başa çıkma stratejileri (intikam alma), Kaygı Tepkileri gösteren anne babaların çocuklarında ise onaylanmayan başa çıkma stratejileri gözlenmiştir. Çocuklarının olumsuz duygularına olumlu aile tepkileri gösteren - Problem Odaklı Tepkiler, Duygu Odaklı Tepkiler ve Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler- ailelerin çocuklarında ise problemlerle uygun başa çıkma stratejileri ve yüksek sosyal beceriler gözlenmiştir (Eisenberg, 1996, s. 2229; Fabes vd., 2002, s. 286).

Çocukların duygularının sosyalleşmesinde anne babaların tepkilerinin yanı sıra tutumlarının da etkili olduğu görülmektedir. Demokratik tutuma sahip anne babalar, çocuklarının kendi duygularını anlamalarını ve denetlemelerini destekleyebilmektedirler. Ancak anne-babalar çocuklarıyla ilgili olumlu duygularını ifade etmekten kaçınıp, önemsiz görüp göz ardı ederlerse, çocukların duygularını kontrol etmeleri zorlaşabilmektedir. Anne babalar çocuklarının duygularını etkin bir şekilde dinleyip, kabul ettiklerinde çocuklarının da duyguları kabul etmelerine destek olmaktadır. Çocuk, anne babasının bu tutumuyla duyguların kötü ya da korkunç olmadığını öğrenmekte ve duygularını daha kolay dile getirebilmektedir (Berk, 2006, s. 404; Gordon, 2009, s. 67).

2.5. Konu İle İlgili Araştırmalar

Bu bölümde konu ile ilgili araştırmalar tarih sıralamasına göre verilmiştir.

Hooven vd. (1995) anne babaların üst düzey duygu yapılarının (meta-emotion structure) aile ve çocuk için gelecekteki etkilerini incelemek amacıyla, 56 aile ve okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla çalışmışlardır. Çalışma boylamsal bir çalışma olup iki ayrı zaman aralığında gerçekleşmiştir. İlk ölçümler çocuklar 5 yaşındayken; ikincisi, çocuklar 8 yaşındayken yapılmıştır. İlk zaman diliminde anne babalarla ayrı ayrı üst düzey duygu yapıları (meta-emotion structure) hakkında yani kendi duygularıyla ilgili hisleri, tutumları ve çocukları öfkeli, üzgünken onlara verdikleri tepkiler hakkında görüşmeler yapılmış ve ailelerin görüşme esnasındaki tavırları üst düzey duygu kodlama sistemiyle (meta-emotion coding system) kodlanmıştır. Anne babaların her biri için iki üst düzey duygu değişkeni ile çalışılmıştır. Bunlar, ebeveynin kendi üzüntüsünün farkındalığı ve çocuğunun öfkesine karşı ebeveyn olarak yol göstermeleridir (emotion coaching). İlk ölçümdeki veriler, ailelerle üst düzey duygu yapıları (meta-emotion structure) hakkındaki görüşmelerle, evlilik memnuniyetleri Locke Wallace Evlilik Memnuniyeti Envanteri (Locke Wallace Marital Satisfaction Inventory), evlilik ilişkisi sitili laboratuvar ortamında 15 dakikalık yüksek çatışma yordamasıyla, aile çocuk ilişkisi Cowan ve Cowan'ın (1987) kullandığı iki prosedürlü işlemle, çocuğun akran ilişkileri evde en iyi arkadaşıyla oynamasının 30 dakika boyunca videoya kaydedilmesi yoluyla toplanmıştır. Çocukların ana otonom ve aile çocuk etkileşimi sırasındaki otonom sinir muayeneleri için 24 saat boyunca çocukların idrar örneklerine bakılarak stresle ilgili hormonlarındaki değişimler tespit edilmiştir. Çocukların zekâ ölçümleri ise Wechsler Okul öncesi Zekâ Testi (The Wechsler Preschool Scales of Intelligence) aracılığıyla saptanmıştır. İkinci ölçümdeki veriler, çocuk hakkında aile ve öğretmen değerlendirmeleri, çiftlerin evliliklerinin bozulmasına yönelik düşüncelerinin raporları ve bir akran etkileşimi gözlemiyle toplanmıştır. Evli ailelere tekrar Locke Wallace Evlilik Memnuniyeti Envanteri (Locke Wallace Marital Satisfaction Inventory), uygulanırken ayrı olanlarla da telefonla görüşme yoluna gidilmiştir. Çocukların davranış problemlerini tespit etmek amacıyla Achenbach Çocuk Davranış Kontrol Listesi (Achenbach Child Behavior Checklist) hem anne hem de öğretmen tarafından doldurulmuştur. Çocuğun akran ilişkileri birinci ölçümde olduğu gibi ev ziyareti yoluyla videoya kaydedilerek yapılmıştır. Çocukların akademik başarıları Peabody Bireysel Başarı Testi (Peabody Individual Achievement Test) ile dikkat odağı becerileri ise Stroop Müdahale Yordamasıyla (Stroop Interference Task) değerlendirilmiştir. Çocukların

duyguları Aralıklı Duygu Ölçeğiyle (Differential Emotions Scale) ölçülürken, yetişkinlerin fiziksel sağlıkları, Cornell Sağlık Göstergeleriyle (Cornell Medical Index) ve Krokoff Sağlık Göstergeleriyle (Krokoff Health Index) değerlendirilmiştir. Çocukların rahatsızlıkları Rand Ortak Sağlık Gösterge Çalışması'nın (Rand Corporation Health Insurance Study) bir versiyonu kullanılarak aileden bilgi alma yoluyla belirlenmiştir. Araştırmanın bulguları incelendiğinde, birinci zaman diliminde, üst düzey duygu yapısının, evlilikteki ilişki ve ebeveyn-çocuk etkileşimi ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Duyguları eğitici ebeveynler ve kendi içinde daha az muhalif evlilikler yapan ailelerin, ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin daha olumlu olduğu saptanmış, bu ebeveynlerin çocuklarında psikolojik strese daha az rastlanılmıştır. Ayrıca, dikkatlerini toplamada daha iyi oldukları ve en yakın arkadaşlarıyla diğerlerine kıyasla çok fazla olumsuzluk yaşamadıkları saptanmıştır. İkinci zaman diliminde, bu çocukların, duyguları eğitici yapıda olmayan velilerin çocuklarına kıyasla matematikte, okumada daha başarılı, fiziksel açıdan da daha sağlıklı ve daha az davranış bozukluğu gösteren çocuklar oldukları görülmüştür.

Eisenberg vd.'i (1996) üçüncü ve altıncı sınıf arasındaki öğrencilerin sosyal becerileri, popüleriteleri ve sorunlarla başa çıkma yollarının yanı sıra çocuk olarak bir bebeği rahatlatmalarının, anne ve babalarının duygularla ilgili uygulamalarıyla olan ilişkileri incelemek amacıyla yapılmıştır. Çalışma grubunu, 65'i kız ve 83'ü erkek olmak üzere 148 çocuk, onların aileleri ve öğretmenleri oluşturmuştur. Araştırmanın verileri, Negatif Duygularıyla Başa Çıkma Ölçeği (Coping with Children's Negative Emotions Scale), Negatif Duygulanım Birleştirilmiş Ölçeği (Negative Emotionality Composite Scale), Çocukların Baş Etme Stratejisi Kontrol Listesi (Children's Coping Strategies Checklist), Çocuklar İçin Algılanan Yeterlik Ölçeği (Perceived Competence Scale), Sosyal Cazibe Anketi (Social Desirability Questionnaire) ile elde edilirken, çocukların prososyal davranışlarına ait veriler ise laboratuvar ortamında elde edilmiştir. Çalışmanın bulguları incelendiğinde, annelerin problem odaklı tepkilerinin, çocukların sosyal yönleri ve problemlerle başa çıkmalarıyla olumlu yönden ilişkili olduğu tespit edilirken anneye özgü küçümseyici tepkilerin düşük oranda sosyal yeterlik, yüksek oranda sorunlardan kaçınarak başa çıkmayla ilişkili olduğu saptanmıştır. Duyguların dışavurumunun desteklenmesinin yanı sıra anneye özgü duygu odaklı ve problem odaklı tepkilerin erkek çocuklarda bebekleri rahatlatma davranışlarıyla ilişkili olduğu görülürken, kız çocuklarının bebekleri rahatlatma davranışlarının kalitesinin ise sadece annelerin duyguları dışavurumunu destekleme davranışıyla ilişkili olduğu görülmüştür.

Denham vd.'nin (1997) araştırmalarında, okul öncesi çocukların duygusal yeterliklerine, ebeveynlerin doğrudan ve dolaylı etkileri incelenmiştir. Çalışmada, ailelerin duyguları sosyalleştirme davranışlarının ve okul öncesi çocukların ebeveynleriyle olan duygusal etkileşimlerinin, çocukların duygusal ve sosyal yeterliklerine olan etkilerine bakılmıştır. Çalışma grubunu, orta ekonomik seviyede 60 ailenin ortalama 49.8 aylık çocukları oluşturmuştur. Veriler çocukların sosyal yeterliklerini, duygusal yeterliklerini ve duygusal açıdan sosyalleşmelerini ölçmek için hem gözleme dayalı hem de öz-değerlendirme teknikleri kullanılarak, ev ortamında ve sınıflarda toplanmıştır. Bulgular, ailelerin model olarak, duyguları ifade edici tarzlarının ve çocukların duygularına karşılık vermelerinin okul öncesi çocuklarının duygusal yeterliklerinde ve onların genel sosyal yeterliklerinde önemli belirleyiciler olduğunu göstermiştir. Anne babası duygusal olarak olumlu yaklaşım gösteren çocukların yaşlarına göre daha olumlu duygular gösterdiği, anne babası duygusal olarak daha olumsuz yaklaşım gösteren çocukların ise anaokulunda sosyal açıdan daha yetersiz oldukları tespit edilmiştir. Çocuklarının duygularını daha iyi eğiten ve öğreten anne babaların çocuklarının, duyguları daha iyi anlayan çocuklar olduğu tespit edilmiştir.

Eisenberg vd.'nin (1998) çalışmalarında, duyguların sosyalleşmesine katkıda bulunacak bir "Açıklayıcı Model" (Heuristic Model) sunulmuştur. Araştırmada, çocukların duygularının sosyalleşmesi ve ailenin duygu ile ilgili davranışları ilgili literatürde incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, ilgili literatürün içeriğinin: a) çocukların duygularına anne baba tepkileri, b) sosyalleştiricinin duyguları ele alışı (socializers' discussion of emotion) ve c) sosyalleştiricinin duyguyu ifadesi (socializers' expression of emotion) olduğu belirlenmiştir. Çalışmada, araştırmacılar tarafından ilgili literatürün anlaşılmadığı ancak araştırmaların çoğunun birbirleri ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Mevcut verilerin çoğunda, ebeveyn sosyalleşme uygulamalarının, çocukların duygusal ve sosyal yeterliliğinde ve sosyalleşme sürecinde çift yönlü etkilere sahip olduğu tespit edilmiştir. Özellikle, çocukların duygu ifadelerine, anne babanın olumsuz duygusallıkları ve olumsuz tepkilerinin, çocukların olumsuz duygulanımları ve düşük sosyal yeterlikleri ile ilişkili oldukları görülmüştür.

Fabes vd.'nin (2001) çalışmasında anne babaların çocuklarının olumsuz duyguları ve sosyal yeterliklerine karşı tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca anne babanın yarattığı duygusal kaygının, çocuklarının sosyalleşmelerinde oynadığı role bakılmıştır. Çalışma grubunu 33 kız, 24 erkek olmak üzere yaş ortalamaları 59.2 ay olan 57 okul

öncesi çocuğu ve ebeveynleri oluşturmuştur. Çalışmanın verileri, çocukların serbest zamanlarında birbirleriyle olan etkileşimleri sırasındaki duygusal tepkileri gözlemlenerek ve çoğunluğu anneler olmak üzere ebeveynlere çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri tepkiler hakkında doldurtulan, Negatif Duygularla Başa ıkma Ölçeği (Coping with Children's Negative Emotions Scale) aracılığıyla elde edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerden de çocukların sosyal, duygusal yeterliklerine dair bilgiler alınmıştır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde, anne babanın sorunlarla katı bir şekilde başa çıkma stratejileriyle, çocukların verdikleri duygusal tepkiler arasındaki ilişkide anne babanın duygusal endişesinin belirleyici olduğu saptanmıştır. Ayrıca anne babaların çocukların sorunlarıyla başa çıkması ve çocukların sosyal yeterlikleri hakkında endişe duymalarının arasındaki etkileşim üzerinde çocukların duygusal yoğunluğunun belirleyici olduğu görölmüştür. Çocukların olumsuz duygularına sert bir şekilde tepki gösteren anne babanın çocuklarının da duygularını nispeten şiddetli bir şekilde dışa vurdukları sonucuna ulaşılmıştır.

Denham vd.'i (2001) araştırmalarında, küçük çocukların duygusal yeterlikleri ve sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi boylamsal olarak ele almışlardır. Çalışma grubunu, ağırlıklı olarak Kafkasyalı, orta gelir durumuna sahip yaş ortalamaları 46 ay olan 77 erkek ve 68 kız olmak üzere toplam 145 çocuk oluşturmuştur. Araştırmanın verileri, çocukların duygusal ifadeleri ve başkalarının duygusal ifadelerine verdikleri tepkiler sınıf ortamında yapılandırılmamış oyunlar oynarken gözlemlenerek elde edilmiştir. Çocuklar ve oyun arkadaşlarının duyguları ve duygusal tepkileri, olumlu ve olumsuz oyun grupları şeklinde sınıflandırılmıştır. Çocukların sosyal yeterlikleri, arkadaşları, öğretmenleri ve ailelerinden alınan bilgiler aracılığıyla da değerlendirilmiştir. Araştırmanın bulguları incelendiğinde, oyun gruplarındaki okul öncesi çocuklardan öfkeli ve olumsuz duygusal tepki gösterenlerin bir sonraki yıla kadar sosyal yeterliklerinin azaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca, güvenli bağlanmanın ve dışa dönük mizacın, bazı oyun gruplarında aitlik duygusunu öngördüğü tespit edilmiştir. Bu etkilerin ise daha çok erkek çocuklar için geçerli olduğu saptanmıştır.

Cortes (2002) araştırmasında, anne babaların duyguları yönetme ve duygularla ilişkili anne baba davranışları ile çocuklarının sosyal-duygusal yeterlikleri, davranış sorunları ve duyguları anlamaları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma grubunu, Pennsylvania Head Start programlarına katılan ve rastgele seçilmiş 251 aile oluşturmuştur. Anne babaların öfke ve üzgünlük duygularındaki farkındalıklarını, olumlu yönetimlerini ve bu duygulardan rahatsızlıklarını değerlendirmek için Duygusallığa İlişkin Düşünceler ve

Duygular Ölçeği “Thoughts and Feelings about Emotions Scales (TFES)”, Duyguya ilişkin ebeveyn davranışlarını, özellikle ebeveynlerin çocukların olumsuz duygularına olan tepkileri, değerlendirmek için Çocukların Negatif Duyguları ile Başetme Ölçeği “Coping with Negative Emotions Scale (CCNES)” kullanılmıştır. Ayrıca çalışma kapsamında bu ölçeğe (CCNES) araştırmacı tarafından ebeveynlerin çocuklarına duyguları ne derece tanımladıkları ve öğrettiklerini değerlendiren duygu öğretimi tepkisi de eklenmiştir. Çocukların sosyal duygusal yeterliliğini değerlendirmek için Head Start Yeterlik Ölçeği “Head Start Competence Scale (HSCS)” ve Okul Öncesi ve Anaokulu Davranış Ölçeği “Preschool and Kindergarten Behavior Scales (PKBS)” (örneğin oyuncak paylaşma, perspektif alma, işbirliği, negatif duyguların pozitif yönetimi) kullanılmıştır. Çocukların dışa vurulan olumsuz davranışları, özellikle saldırganlık ve patlama davranışları PKBS ile değerlendirilmiştir. Anne babalar ev ziyaretleri ile değerlendirilirken, çocukların sosyal-duygusal yeterlikleri ve dışa yönelik olumsuz davranışlarına ilişkin bilgiler de anne babalar ve öğretmenleri tarafından rapor edilmiştir. Araştırmanın bulguları incelendiğinde, ebeveynlerin duygu farkındalıklarının ve kendi duygularını sağlıklı yönetmelerinin, çocuklarının duygularını sosyalleştirmelerinde önemli bir rol oynadığı ve sonuçların üst düzey-duygu teorisine “meta-emotion theory” destek sağladığı tespit edilmiştir. Olumlu öfke yönetimine sahip olan anne babaların çocuklarına karşı daha fazla duyguya ilişkin ebeveyn uygulamalarının olduğu görülmüştür. Bu anne babaların çocuklarının da sosyal-duygusal yeterliklerinin yüksek olduğu görülmüştür. Yüksek öfke farkındalığı olan anne babaların çocuklarının, sosyal duygusal yeterliklerinin yüksek olduğu, hem ebeveynler hem de öğretmenleri tarafından rapor edilmiştir. Bu çocukların öğretmenleri tarafından da daha az dışa yönelik olumsuz davranış sergiledikleri belirtilmiştir. Beklenmedik bir sonuç olarak, öfkeden rahatsızlık duyma, çocukların sosyo-duygusal yeterlikleriyle pozitif yönde ilişkili bulunurken, dışa yönelik (saldırgan) davranışlarla negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Anne babaların duyguya ilişkili davranışlarının ise çocukların dışa yönelik olumsuz davranışları ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Anne babaların üzümlük duygusunun farkındalığı ve yönetimi veya üzümlükten rahatsızlığı ile çocukların sosyal duygusal yeterliği veya dışa yönelik olumsuz davranışlarına dair ebeveyn veya öğretmen raporları arasında bir ilişki bulunmamıştır.

Denham ve Kochanoff’un (2002) çalışmalarında, olumlu tutum gösteren okul öncesindeki çocukların anne-babaların çocuklarının duygularını ifade etmeleri ve yaşadıkları duygusal deneyimleri destekleyici bir tutum içinde olmaları, duygular hakkında konuşmaları ve

duyguları öğretmeleri daha muhtemel olacağından çocukların ‘duygu’ adına olan bilgilerinin artıracığını varsaymışlardır. Çalışma grubunu 134 aile ve onların okul öncesi çağındaki çocukları oluşturmuştur. Araştırmanın verileri, aileleri evlerinde gözlem yoluyla, Aile İçinde Kendini İfade Etme Anketi (Self-Expressiveness in the Family Questionnaire), Aile Duygulanım Testi (the parent affect test) ve Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği (Coping with Children’s Negative Emotions Scale) ile elde edilirken, çocuklara ait veriler ise gözlem yolu, Etki Bilgi Testi (Affect Knowledge Test) ve Anaokulu Değerlendirme Testleri ile (Kindergarten Assessment Test) elde edilmiştir. Çalışmanın bulguları incelendiğinde, annelerin, duyguları öğretmeye verdikleri çabaların, 3 yaşındaki çocukların duygularına ilişkin bilgilerinin dışa vurumu ve ifade edilmesini olumlu etkilediği görülürken, 4 yaşındaki çocukların duygu hakkında bilgilerine anne babadan gelen katkının daha sınırlı olduğu saptanmıştır. 5 yaşındaki çocukların duygu bilgilerine yönelik tahminleri ise erken yaşlardaki çocuklara nazaran daha zayıf bulunmuştur. Ayrıca babaların annelerden daha zayıf duygusal sosyalleştirme davranışları gösterdikleri saptanmıştır.

Ramsden vd.’nin (2002) çalışmalarında, ailelerin olumlu ve olumsuz şekilde duygu dışa vurumları ile duygu eğitmenliklerinin, çocuklarının duygularını düzenlemeleri ve saldırganlıkları arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma grubunu 64 kız, 56 erkek çocuk olmak üzere toplam 120 dördüncü sınıf öğrencisi ve anneleri oluşturmuştur. Veriler, annelerin çocuklarının öfke ve üzüntü yönetimindeki yönlendirmeleri, duyguları kabullenmeleri ve duygu farkındalıklarını (anne baba olarak duygu eğitmenliğinin üç boyutu) değerlendirmek amacıyla Duygu Düzenleme Kontrol Listesi (Emotion Regulation Checklist), Aile Dışavurumculuğu Anketi (Family Expressiveness Questionnaire) ve üst düzey duygu durumları (meta-emotion) görüşme yoluyla elde edilmiştir. Ayrıca çocukların öğretmenleri tarafından da Çocuk Saldırganlık Aracı (Child Aggression Instrument) ve Duygu Düzenleme Ölçeği doldurulmuştur. Bulgular incelendiğinde, anne babaların duygu eğitmenlikleri (yönlendirme, kabullenme ve farkındalık) ve olumlu-olumsuz şekillerde duygu dışa vurumlarının, çocukların saldırganlıklarıyla doğrudan ilişkide olmadığı tespit edilmiştir. Ancak, çocuğun saldırganlığının hem ailenin olumsuz duygu dışavurumculuğu, hem de annenin çocuğun olumsuz duygularını kabulü ile dolaylı olarak ilişkili olduğu görülmüştür.

Denham vd.’nin (2002) araştırmalarında, yaşlılarıyla sürekli saldırgan davranış riski olan okul öncesi çocuklar arasındaki sosyal bilişsel farklılıklar belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmacılar Lemerise ve Arsenio' nun (2000) yolundan giderek çocukların duygu adına bildikleri bilgilerin, sosyal hayatta karşılaştıkları zorluklarla başa çıkmalarında yardım ettiğini düşünerek, erken sosyal bilişin duygusal içeriklerini incelemiştir. Çalışma grubunu, 3-4 yaşlarında 127 çocuk oluşturmuştur. Araştırma, boylamsal bir çalışma olup, veriler; görüşme yoluyla elde edilmiştir. Çocukların duygu anlayışları için veriler başlangıçta kuklalar kullanılarak ardından da Anaokulu Değerlendirme Testi (Kindergarten Assessment Testi) ile toplanmıştır. Ayrıca bu çocukların her sene başkalarının duygularına karşı, öfke ve antisosyal davranış gösterdikleri gözlemlenmiş ve öğretmenlerinden de her bir çocuğun öfke ve saldırganlığına dair bilgiler alınmıştır. Çalışmanın bulguları incelendiğinde; 3-4 yaşlarında duygu bilgisi hakkında eksiklikleri olduğu saptanan bu çocukların, bir sonraki yıldaki saldırgan davranışları öngörülmüştür. Bu öngörünün özellikle erkek çocuklar için olduğu vurgulanmıştır. Araştırmanın sonucunun duygulara odaklı çalışmaların önceden düşünüldüğünün aksine daha küçük yaşlarda başlaması gerektiğini destekler nitelikte çıktığı belirtilmiştir.

Blair vd.'nin (2004) çalışmalarında değişken mizaç stiline ve duygusal başa çıkma stratejilerinin, okul öncesi çocukların sosyal yeterliklerine ve davranış bozukluklarına olan etkisi boylamsal olarak araştırılmıştır. Çalışma grubunu, ortalama 44.39 aylık 80 erkek ve 73 kız olmak üzere toplam 153 okul öncesi yaş grubu çocuğu oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak; annelere ve öğretmenlere, Çocuk Davranış Anketi (The Children's Behavior Questionnaire), Negatif Duygularla Başa Çıkma Ölçeği (Coping with Negative Emotion), Sosyal Yeterlik ve Davranış Değerlendirme Kısa Formu (The Social Competence and Behavior Evaluation Short Form) uygulanmıştır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde; duyguyla başa çıkabilme becerisinin olumlu sosyal davranışın gelişiminde tek başına mizaçtan daha önemli olduğu tespit edilmiştir. Küçük çocuklarda pasif başa çıkma stratejileri kullanımının, uyumsuz davranış göstermelerinde önemli bir rol oynadığı, özellikle pasif başa çıkma stratejilerinin; mizaç boyutlarıyla, dışsallaştırıcı ve içselleştirici uyumsuz davranışların tahmini arasındaki ilişkiyi yönlendirdiği görülmüştür. Aşırı derecede olumsuz mizaç eğilimleriyle kıyaslandığında, sadece problemlerle karşılaşmanın bile okul öncesi çocuklar için faydalı olduğu tespit edilmiştir. Bunun da küçük çocukların duygu düzenleme becerilerini geliştirmelerine olanak sağladığı görülmüştür.

Havighurst vd. (2004), duygusal yönden yetersiz olma durumunu; çocuklarda ileride sosyal, duygusal ve davranışsal zorlukların görülmesinin ilk habercisi olarak nitelendirmişlerdir. Anne babaların; model olma, çocukların duygularına verilen tepkiler

ve çocuğa duygusal rehberlik etmek dâhil olmak üzere ebeveynlik yönlerinin, çocuktaki duygusal yeterliliğin gelişimiyle ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmalarında da yukarıdaki teorik temele dayanan bir ebeveynlik programının pilot çalışması özetlenmiştir. Program 4-5 yaşında çocuğu olan anne babalara yönelik, altı oturum olarak hazırlanmıştır. Hazırlanan bu program 43 anne ve 4 baba olmak üzere toplam 47 ebeveyne bir anaokulunda uygulanmıştır. Veriler, program uygulaması öncesinde; ebeveynlik ve çocukların özelliklerine yönelik olarak program esnasında iki kez, programın bitiminde ve üç ay sonrasında toplanmıştır. Ayrıca program öncesinde ve sonrasında öğretmen değerlendirmeleri de alınmıştır. Veri toplama aracı olarak ailelere, Olumsuz Duygularla Başetme Ölçeği (Coping with Children's Negative Emotions Scale), Çocuk Yetiştirme Anketi (Child Rearing Questionnaire), Ebeveynlik Algısı Yeterlik Ölçeği (Parenting Sense of Competence Scale), Kısaltılmış Çiftler Uyum Ölçeği (Abbreviated Dyadic Adjustment Scale) ve Genel Sağlık Anketi (General Health Questionnaire) uygulanmıştır. Çocukların verileri için ailelerden Duygu Düzenleme Ölçeği (Emotion Regulation Checklist), Eyberg Çocuk Davranış Ölçeği (Eyberg Child Behavior Inventory), Güçler ve Güçlükler Anketlerini (Strengths and Difficulties Questionnaire) doldurmaları istenmiştir. Ayrıca çocukların öğretmenlerinden de onların duygusal ve sosyal becerileri, davranışları hakkındaki değerlendirmeleri alınmıştır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde, program sonrasında, anne babalar çocuklarının duygusal dışavurumlarına yönelik daha teşvik edici olduklarını, çocuklarıyla olan etkileşimlerinde duygu-odaklı yaklaşımları daha sık kullandıklarını ve çocuklarının duygusal dışavurumlarında daha az eleştirel ve daha ilgili davrandıklarını bildirmişlerdir. Çocukların ise daha az olumsuz tutum sergiledikleri ve özellikle velileri programa katılmadan önce davranış bozukluğu gösteren çocuklarda bu konuda belirgin bir azalma olduğu görülmüştür. Bu programın çocukların duygusal yeterliklerinin gelişimini destekleme ve sonuç olarak sosyal ve davranışsal işleyişini artırmada umut verici bir yaklaşım olduğu görülmüştür.

Altan (2006) çalışmasında anne sosyalizasyonu ile çocuğun mizaç özelliklerinin çocuğun duygu düzenleme becerisine olan etkisi incelenmiştir. Çalışma grubunu, 4-6 yaşlarında 145 okul öncesi çocuk ile onların anneleri ve anaokulu öğretmenleri oluşturmuştur. Çocukların duygu düzenleme becerisi, anneler ve öğretmenler tarafından doldurulan Duygu Düzenleme Becerileri Ölçeği (Emotion Regulation Checklist) ve çocuklara uygulanan Zevki Erteleme Becerisi Testi (Delay of Gratification) ile ölçülmüştür. Annelerin duygu sosyalizasyonunu ölçmek için Olumsuz Duygularla Başedebilme Ölçeği (Coping with

Negative Emotions Scale), çocuk yetistirme tutumlarını değerlendirebilmek için de Çocuk Yetistirme Envanteri (Child Rearing Questionnaire) kullanılmıştır. Çocukların mizaç özelliklerini ölçmek için ise anneler tarafından Mizaç Ölçeği (Short Temperament Scale for Children) doldurulmuştur. Çalışmada anne sosyalizasyonunu farklı yönleriyle değerlendirmek amacıyla, annelerin duygu sosyalizasyonu ve çocuk yetistirme tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın bulguları incelendiğinde, annenin olumlu ebeveyn davranışlarının çocuğun duygu düzenleme becerisine önemli bir etkisi olduğu bulunmuştur. Olumlu ebeveyn davranışı çok yüksek düzeyde olduğu zaman, yüksek düzeyde korumacı ebeveyn davranışı ile benzer bazı özellikler gösterdiğinden, düşük sıcakkanlık gösteren çocuklara bunun olumsuz bir etkisi olduğu saptanmıştır. Çalışmada duygu düzenleme becerisi ile zevki erteleme becerisi arasında da bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu çalışmanın sonuçları, duygu düzenleme becerisi ile zevki erteleme becerisinin çocuğun farklı becerilerini ölçtüğünü göstermiştir. Zevki erteleme becerisi testinin, çocuğun duygu düzenleme becerilerinden daha çok davranış düzenleme becerileri ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Goodvin vd.'nin (2006) araştırmalarında çocukların duygusal açıdan cevap verebilirliğinin ve anneye özgü olumsuz duygu ifadelerinin, çocukların sorunlarla başa çıkmada kullandıkları stratejilerine olan katkı ve etkileri incelemiştir. Çalışma grubunu, yaş ortalamaları 5,87 olan 49'u kız 46'sı erkek toplam 95 çocuk, onların anneleri ve öğretmenleri oluşturmuştur. Araştırmanın verileri, Çocuk Duygulanım Ölçeği (Child Emotionality Scales) ve Baş Etme Stratejileri Ölçekleri ile (Child Coping Strategies Scales) elde edilmiştir. Araştırmanın bulguları incelendiğinde, anneler ve öğretmenler, çocuklarda sorunlarla başa çıkma stratejileri olarak; kaçınma, birinin desteğini arama ve agresifliği belli etme yöntemlerini rapor etmişlerdir. Empatik ilginin çocuklarda, birinin desteğini arama yöntemiyle olumlu ve agresifliği belli etme yöntemiyle olumsuz yönden ilişkili olduğu bulunurken; kişisel kaygı bu ilişki örneğinin tam tersini göstermiştir. Annesel olumsuz duygu ifadelerinin, çocukların duygusal açıdan cevap verebilirliğiyle ve sorunlarla başa çıkması arasındaki bazı ilişkileri belirlediği tespit edilmiştir.

Eyüpoğlu (2006) çalışmasında aile içi duygusal ifade, aile ortamı ile çocuğun başatma stratejileri arasındaki ilişkiyi ve çocuğun mizacının bu ilişkiler üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini, okul öncesi eğitimi alan 111 çocuk ve onların aileleri oluşturmuştur. Veri toplama araçları olarak Halberstadt's Aile İçi Duygulanım İfade Envanteri, Aile Ortamı Ölçeğinin Tutarlılık, İfade Ediş ve Çatışma Alt Ölçekleri, Okul

Öncesi Çocuklar için Hazırlanmış Kısa Öykü Ölçeği ve Colorado Çocuk Mizaç Envanteri kullanılmıştır. Çalışmanın bulguları incelendiğinde, çocuğun mizacının çocuğun başetme davranışlarını tek başına yordamadığı, ancak çocuğun farklı mizaç özellikleri ve aile içi duygusal ifadenin farklı boyutlarının etkileşiminin çocuğun başetme davranışlarını yordadığı tespit edilmiştir. Çocuğun mizaç özelliklerinin, annenin aile içinde ifade edilen olumsuz duyguların ifade edilme sıklığı ile birlikte çocuğun stres ile başetme stratejileri üzerinde belirleyici rol oynadığı saptanmıştır.

Lunkenheimer vd.'nin (2007) çalışmalarında aile içi etkileşimde, anne babanın duygu eğitmeni olarak olumlu şekilde çocuklarının duygularını sosyalleştirmeleri veya duygularını göz ardı ederek olumsuz şekilde duygusal sosyalleştirmelerinin, çocukların duygularını düzenlemelerine ve orta çocukluk dönemlerindeki davranış bozukluklarına olan etkileri incelenmiştir. Çalışma grubunu farklı sosyodemografik özelliklere sahip 46'sı kız, 41'i erkek olmak üzere 8-11 yaşlarında toplam 87 çocuk ve ailesi oluşturmuştur. Araştırmanın verileri, Fivush (1994) un metodu temel alınarak Aile Öyküleme İşi (Family Narrative Task), Duygu Düzenleme Ölçeği (Emotion Regulation Checklist), Davranış Problemleri Kontrol Listesi (Externalizing and Internalizing Behavior Problems Checklist) ve Wechsler Zekâ Ölçeğinin Kelime Dağarcığı Alt Testi (Vocabulary Subtest, Wechsler Intelligence Scale for Children-III) ile elde edilmiştir. Anne, baba ve öğretmenlerin çocukların duygu düzenleme ve davranış bozukluğuna dair verdikleri raporlar incelendiğinde; duyguların göz ardı edilmesi bir risk faktörü olarak bulunurken; duyguların göz ardı edilmesinin, çocukların duygu düzenlemesine daha az, davranış bozukluklarına daha çok katkıda bulunduğu tespit edilmiştir. Anne babanın duygu eğitmeni olarak olumlu şekilde duyguları sosyalleştirmeleri çocukların duygusal ve davranışsal olarak yaptıklarına doğrudan bir fayda sağlamamıştır, ancak duyguların göz ardı edilmesinin zararlı etkilerinden koruduğu saptanmıştır. Bu etkinin anne babanın olumludan ziyade olumsuz duyguları yönetebilmesinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak, ailedeki duygu iletişimde duyguların olumlu ve olumsuz sosyalizasyonunun aile sürecinin riskli ve koruyucu boyutlarıyla çeşitli şekillerde etkileşim içinde olduğu bulunmuştur.

McElwain vd.'i (2007) araştırmalarında, çocukların olumsuz duygularına verilen anne ve baba tepkilerinin, çocukların duygusal kavrayış ve arkadaşlık niteliklerine olan etkisini incelenmişlerdir. Araştırma iki çalışmadan oluşmuştur. 1. çalışma grubunu ortalama 69 aylık, 24 kız, 31 erkek çocuk olmak üzere toplam 55 çocuk ve aileleri oluşturmuştur. 2. çalışma grubunu ise ortalama 52 aylık 49 çocuk ve onların ortalama 55 aylık arkadaşları

oluşturmuştur. Birinci çalışmanın verileri, görüşme yoluyla elde edilmiştir. Bu görüşmelerde çocukların, sabit bir sırayla Duygu Yanlış İnanç Etkinliği (Emotion False-Belief Task), Karışık Duyguları Kavrama Etkinliği (Understanding of Mixed Emotions) ve alıcı dil yeteneklerini ölçmek için Peabody Resim Kelime Testi (The Peabody Picture Vocabulary Test) kullanılmıştır. Ayrıca çocukların Duyguları Anlama Etkinliği'ne verdikleri cevaplar kelime kelime kaydedilmiştir. Aile içinde çocukların olumsuz duygularına verilen tepkileri değerlendirmek için Anne Babalara Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği (Coping with Children's Negative Emotions Scale) doldurtulmuştur. İkinci çalışmanın verileri, çocukların ve onların arkadaşlarıyla bir ikili oluşturup, bu ikililerin üniversite laboratuvarına ziyaretleri ve orada 20 dakika serbest oyunlarının, 5 dakikalık görev paylaşımı ve 2 dakika değiştirilmiş Hayal Kırıklığı Paradigmasının (Disappointment Paradigm) videoya çekilmesi ile elde edilmiştir. Bunun yanı sıra sosyal anlayışı değerlendirmek için çocuklarla görüşmeler yapılmıştır. Anne ve babalara ise Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği tekrar doldurtulmuştur. Çalışmanın bulguları incelendiğinde; anne ve babanın destekleyici tutumunun görev paylaşımı sırasında çocuk-arkadaş ilişkisine büyük katkı sağladığı tespit edilmiştir. Ayrıca anne veya babadan biri çocuğuna az destek verdiğinde daha çok desteği veren velinin davranışlarının, çocuğunun duygularının daha iyi anlaşılması ve arkadaşlarıyla daha az anlaşmazlığa düşmesiyle (sadece erkekler için) ilişkili olduğu saptanmıştır. Sonuçların kısmen de olsa çocukların duygularına, anne babaları tarafından verilen farklı tepkilerin onlara fayda sağladıkları yönündeki düşünceyi desteklediği görülmüştür.

Cole vd. (2009) okul öncesi çocuklarının üzüntü ve öfke düzenlemeleri için kullandıkları sözel ve efektif stratejileri tanımak ve bunların çocuğun yaşı, mizacı, dil becerileri, annenin duygu sosyalleştirme davranışları ile olan ilişkilerini incelemek amacıyla yaptıkları araştırmada 59 erkek ve 57 kız olmak üzere toplam 116 çocuk ile çalışmışlardır. Üzüntü için genel ve efektif strateji verileri 3-4 yaş çocuklarından elde edilirken, öfke verileri 4 yaş çocuklarından elde edilmiştir. Çocukların duygu düzenleme stratejilerindeki farkındalıklarına ilişkin veriler, kuklalar yardımıyla elde edilirken, annenin çocuğun negatif duygularına olan anne desteğinin derecesi ise zorlu bir bekleme boyunca anne ve çocuğun gözlenmesi yoluyla elde edilmiştir. Çocukların duygu düzenlemeleri ile ilgili veriler ise laboratuvar ortamında Mizaç Değerlendirme Bataryasında (Laboratory Temperament Assessment Battery) yer alan büyük şeffaf kilitli bir kutuyu açmaya çalışmasında, çocuğun öfke durum kontrol davranışları gözlemlenerek elde edilmiştir.

Çocukların dil becerileri ise anne ve çocuğun serbest oyunlarındaki ilk dört dakikanın konuşma kayıtları yapılarak elde edilmiştir. Çocuğun mizacı ise şeffaf kutu sürecindeki veriler kullanılarak, anneden ise anket yoluyla alınmıştır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde; strateji geliştirmede yaşın etkisi, ifade edici dil becerisi ile açıklanmıştır. Çocuğun sıkıntılı anında verilen anne desteği ile çocuğun strateji bulma ve üretmesi arasında farklı yollarla bir ilişki olduğu görülmüştür. Öfke için strateji üretiminin sadece anne şekillendirmesi ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Küçük çocuklarda duygu düzenleme stratejileri anlayışının ölçülebildiği ve bu gibi anlayışların öz denetim davranışları üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Metin (2010), okul öncesi dönemde mizaç özelliklerinin ve ebeveyn davranışlarının, Türk çocuklarının duygu düzenleme becerilerine etkisini incelemek amacıyla, 3-6 yaşlarında 118 çocuk ile onların anneleri ve öğretmenleriyle çalışmıştır. Çocukların öfke/kızgınlık eğilimleri ve kendini denetleme becerilerine ilişkin veriler, davranış bataryalarıyla elde edilirken, anne duyarlılığına ilişkin veriler, anne-çocuk etkileşimlerini laboratuvar ortamında gözlemleyerek elde edilmiştir. Çocukların duygu düzenleme becerileri ve duygu düzenleme güçlükleri verileri ise anaokulu öğretmenleri tarafından doldurulan Duygu Düzenleme Ölçeği ile sağlanmıştır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde, bağımsız değişkenler arasından sadece anne duyarlılığının, çocuğun duygu düzenleme güçlüğüne yordadığı tespit edilmiştir. Bağımsız değişkenler arası ikili etkileşimlere bakıldığında, beklenenin aksine bu etkileşimlerin duygu düzenleme becerisi ve duygu düzenleme güçlüğüne yordamadığı saptanmıştır. Ayrıca kendini denetleme becerisinin anne duyarlılığı ile duygu düzenleme becerisi arasındaki ilişkide aracı rolü desteklemediği, anne duyarlılığının kendini denetleme becerisi ve duygu düzenleme güçlüğüne yordadığı saptanmıştır.

Kurbet (2010), anaokuluna devam eden 5-6 yaş çocuklarının duygusal düzenleme becerileri ile annelerinin empatik eğilim ve tutumlarının incelenmesi amacıyla yapmış olduğu çalışmada 277 çocuk ve annesiyle çalışmıştır. Çocukların duygusal düzenleme becerilerini değerlendirmek için “Çocukların Duygularını Değerlendirme Ölçeği”, annelerin empatik eğilim düzeylerini belirlemek için “Empatik Eğilim Ölçeği”, annelerin tutumlarını değerlendirmek için “Aile Tutum ve Davranış Ölçeği” kullanmıştır. Araştırma sonucunda; kızların duygusal düzenleme puanlarının, erkeklerin duygusal düzenleme puanlarından yüksek olduğu ve çocukların duygusal düzenleme puanlarının annenin yaşı ve eğitim düzeyine göre farklılık göstermediği saptanmıştır. Annenin empatik eğilimine

göre çocukların duygusal düzenleme puanları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Annelerin tutumuna göre çocukların duygusal düzenleme puanları arasında anlamlı fark olduğu ve destekleyici anne tutumu puanları ile empatik eğilim puanları arasında pozitif yönde, yüksek düzeyde, anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Kuyucu ve Tepeli (2013) 60-72 aylık çocukların akranlarına karşı gösterdikleri duygusal ve davranışsal tepkilerinin duyguları anlama becerilerine göre bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yaptıkları araştırmada okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 180'i kız ve 179'u erkek olmak üzere toplam 359 çocuğa "Denham Duygu Anlama Testi (DDAT)"ni ve "Akran Tepki Testi (ATT)"ni uygulamışlardır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde, çocukların duyguları anlama becerilerine göre akranlarına karşı gösterdikleri duygusal ve davranışsal tepkilerin farklılaştığı tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan çocukların, akranlarının proveke eden davranışlarına karşı, göstermeyi tercih ettikleri duygusal tepkilerin sadece 1. Olayda duyguları anlama becerisine göre bir farklılık gösterdiği tespit edilirken, akranlarının proveke eden davranışlarına karşı göstermeyi tercih ettikleri davranışsal tepkilerin ise Akran Tepki Testi (ATT)'de geçen tüm olaylarda, duyguları anlama becerilerine göre farklılaştığı görülmüştür.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma grubu, verilerin toplanması ve verilerin analizlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, ön test, son test, kalıcılık testi ve kontrol gruplu deneysel desenle yapılmıştır. Araştırmada deney grubundaki annelere verilen eğitimin etkisini ölçmek amacı ile annelere ön test-son test ve kalıcılık testi uygulanmıştır. Annelere uygulanan eğitimin etkisini incelemek amacı ile bir kontrol grubu oluşturulmuştur. Kontrol grubundaki annelere herhangi bir eğitim verilmemiştir. Ön test-son test, kontrol gruplu model, özellikle sosyal bilimler alanında en çok kullanılan modeller arasında yer almaktadır. Bu modelde, rastgele örnekleme yöntemi ile oluşturulmuş iki grup bulunur. Bunlardan biri deney, diğeri kontrol grubu olarak kullanılır. Her iki grupta da deney öncesi ve deney sonrası ölçümler yapılır. (Büyüköztürk vd. 2012, s. 205-206; Köse, 2010, s. 116; Kaptan, 1998, s. 87)

Araştırma deseninin, bağımsız değişkeni “Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programı”dır. Bağımlı değişkenlerini, annelerin “duygulara ilişkin düşünceleri ve hisleri” ve “çocuklarının olumsuz duygularıyla başa çıkma tepkileri” oluşturmaktadır (Şekil 3).

Araştırma deseninin sembolik gösterimi şu şekildedir:

		Ön Test		Son Test	Kalıcılık Testi
GD	R	O1	X1	O3	O5
GK	R	O2	-	O4	-

GD: Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programı verilen deney grubunu,

GK: Kontrol grubunu

R: Deneklerin gruba yansız atandığını

O1 ve O3: Deney grubunun öntest-sontest ölçümlerini

O2 ve O4: Kontrol grubunun öntest-sontest ölçümlerini

O5: Deney gruplarının kalıcılık testi ölçümlerini

X1: Deney gruplarına uygulanan eğitim programı

Tablo 1. Araştırma Deseni

Gruplar	Ön Test	İşlem	Son Test	Kalıcılık Testi
Deney	- Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği - Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği	Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programı (13 hafta)	- Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği - Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği	- Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği - Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği
Kontrol	- Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği - Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği	-	- Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği - Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği	-

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini, 2012-2013 eğitim yılında Ankara merkez ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bağımsız anaokullarına devam eden 48–72 aylık çocukların anneleri oluşturmuştur.

Annelere uygulanan eğitim programının çalışma grubunu, Ankara ili Etimesgut ilçesindeki Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi bağımsız anaokullarından, çalışmayı kabul eden iki

anaokulu ve bu anaokullarına devam eden 48–72 aylık çocuğa sahip toplam 62 anne (31 anne deney grubu, 31 anne kontrol grubu) oluşturmuştur.

Deney ve Kontrol Grubunu Oluşturan Anne ve Çocuklarının Demografik Özellikleri Tablo 2, Tablo 3 ve Tablo 4’de verilmiştir

Tablo 2. Deney ve Kontrol Grubunu Oluşturan Annelerin Demografik Özellikleri

Annelerin Demografik Özellikleri		Deney		Kontrol		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Annelerin Eğitim Durumu	İlkokul Mezunu	4	12,90	1	3,23	5	8,07
	Ortaokul Mezunu	2	6,45	0	0	2	3,22
	Lise Mezunu	10	32,26	11	35,48	21	33,87
	Ön lisans Mezunu	4	12,90	1	3,23	5	8,07
	Üniversite Mezunu	10	32,26	18	58,06	28	45,16
	Lisansüstü Mezunu	1	3,23	0	0	1	1,61
	Toplam	31	100,00	31	100,00	62	100,00
Babaların Eğitim Durumu	İlkokul Mezunu	1	3,23	0	0	1	1,61
	Ortaokul Mezunu	3	9,68	1	3,23	4	6,45
	Lise Mezunu	8	25,80	11	35,48	19	30,65
	Ön lisans Mezunu	0	0	4	12,90	4	6,45
	Üniversite Mezunu	16	51,61	13	41,94	29	46,77
	Lisansüstü Mezunu	3	9,68	2	6,45	5	8,07
	Toplam	31	100,00	31	100,00	62	100,00
Annelerin Mesleği	Memur	5	16,13	9	29,03	14	22,58
	İşçi	1	3,23	6	19,36	7	11,29
	Serbest meslek	1	3,23	3	9,68	4	6,45
	Emekli	2	6,45	1	3,23	3	4,84
	Ev hanımı	22	70,96	12	38,70	34	54,84
	Toplam	31	100,00	31	100,00	62	100,00
	Babaların Mesleği	Memur	13	41,94	13	41,94	26
İşçi		7	22,58	13	41,94	20	32,26
Serbest meslek		9	29,03	5	16,13	14	22,58
Emekli		2	6,45	0	0	2	3,22
Toplam		31	100,00	31	100,00	62	100,00
Annelerin Medeni Durumu	Evli	31	100,00	31	100,00	62	100,00
	Toplam	31	100,00	31	100,00	62	100,00
Ailenin Yaşayan Çocuk Sayısı	Tek çocuk	12	38,70	14	45,16	26	41,94
	İki çocuk	13	41,94	14	45,16	27	43,55
	Üç çocuk	5	16,13	3	9,68	8	12,90
	Dört çocuk	1	3,23	0	0	1	1,61
	Toplam	31	100,00	31	100,00	62	100,00

Tablo 2’de araştırmaya katılan ebeveynlerin demografik bilgileri incelendiğinde; en yüksek oranla deney grubundaki annelerin % 32,26’sının üniversite mezunu, % 32,26’sının

lise mezunu oldukları, kontrol grubundaki annelerin ise % 58,06'sının üniversite mezunu oldukları görülmektedir. Babaların eğitim düzeyleri incelendiğinde, deney grubundaki babaların % 51,61'inin, kontrol grubundaki babaların ise % 41,94'ünün üniversite mezunu oldukları saptanmıştır. Ebeveynlerin çalışma durumları incelendiğinde; deney grubundaki annelerin %70,96'sının ve kontrol grubundaki annelerin %38,70'inin ev hanımı oldukları, deney grubundaki babaların %41,94'ünün memur, kontrol grubundaki babaların %41,94'ünün memur, %41,94'ünün ise işçi olduğu tespit edilmiştir. Ebeveynlerin medeni durumlarına bakıldığında, deney ve kontrol grubundaki anne ve babaların hepsinin evli oldukları görülürken, deney grubundaki ailelerin % 41,94'ünün iki çocuğa sahip oldukları, kontrol grubundaki ailelerin 45,16'sının tek çocuğa ve 45,16'sının ise iki çocuğa sahip oldukları görülmüştür.

Tablo 3. Deney ve Kontrol Grubunda Yer Alan Annelerin Çocuklarının Demografik Özellikleri

Çocukların Demografik Özellikleri		Deney		Kontrol		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Yaşadığı Aile Tipi	Çekirdek Aile	31	100,00	31	100,00	62	100,00
	Geniş Aile	0	0	0	0	0	0
	Toplam	31	100,00	31	100,00	62	100,00
Cinsiyetleri	Kız	14	45,16	15	48,39	29	46,77
	Erkek	17	54,84	16	51,61	33	53,23
	Toplam	31	100,00	31	100,00	62	100,00
Kan Bağı Durumu	Öz	31	100,00	31	100,00	62	100,00
	Toplam	31	100,00	31	100,00	62	100,00
Daha Önce Okul öncesi Kurumuna Gitme Durumu	Evet	16	51,61	20	64,52	36	58,07
	Hayır	15	48,39	11	35,48	26	41,93
	Toplam	31	100,00	31	100,00	62	100,00
Doğum Sıraları	İlk Çocuk	13	41,94	23	74,19	36	58,07
	İkinci Çocuk	12	38,70	6	19,36	18	29,03
	Üçüncü Çocuk ve Üstü	6	19,36	2	6,45	8	12,90
	Toplam	31	100,00	31	100,00	62	100,00

Tablo 3'de araştırmaya katılan annelerin çocuklarının demografik özellikleri incelendiğinde, hem deney hem de kontrol grubundaki çocukların % 100,00'ünün çekirdek aile içinde yaşadıkları görülmüştür. Deney grubundaki çocukların % 54,84'ünün, kontrol grubundaki çocukların %51,61'inin erkek çocuk olduğu saptanmıştır. Çalışmaya katılan

hem deney hem de kontrol grubundaki çocukların tamamının öz çocuk oldukları saptanırken yine hem deney (%51,61) hem de kontrol grubundaki çocukların (%64,52) büyük çoğunluğunun daha önce bir okul öncesi eğitim kurumuna gittikleri tespit edilmiştir. Deney grubundaki çocukların %41,94'ünün, kontrol grubundaki çocukların ise %74,19'unun ilk çocuk olarak dünyaya geldiği görülmüştür.

Tablo 4. Deney ve Kontrol Grubunu Oluşturan Anne ve Çocuklarının Demografik Özelliklerinin Ortalamaları

Demografik Özellikler	Deney						Kontrol					
	n	\bar{X}	S_x	Med.	Min.	Mak.	n	\bar{X}	S_x	Med.	Min.	Mak.
Annelerin Yaşı	31	36,45	6,17	35,00	24	52	31	35,16	4,85	36,00	26	46
Babaların Yaşı	31	39,52	6,50	38,00	31	54	31	37,84	4,35	37,00	31	46
Ailenin Aylık Geliri	31	3292,90	1608,70	3000,00	1000	8000	31	3380,00	1602,47	2850,00	1600	8000
Çocukların Yaşı (ay)	31	60,87	7,29	61,00	50	72	31	63,26	6,51	65,00	49	72
Çocukların Daha Önce OÖEK Gitme Durumları (ay)	31	18,63	10,35	17,50	3	36	31	19,20	9,27	20,00	3	36

Tablo 4'de araştırmaya katılan annelerin demografik özellikleri incelendiğinde, deney grubunu oluşturan annelerin yaş ortalamalarının $\bar{X}=36,45$, kontrol grubunu oluşturan annelerin ise $\bar{X}=35,16$ olduğu görülmüştür. Deney grubunu oluşturan babaların yaş ortalamaları $\bar{X}=39,52$ iken kontrol grubunu oluşturan babaların yaş ortalamalarının $\bar{X}=36,87$ olduğu saptanmıştır. Ailelerin aylık gelirlerine bakıldığında deney grubunun aylık ortalama $\bar{X}=3292,90$ Türk Lirası, kontrol grubunun ise aylık ortalama $\bar{X}=3380,00$ Türk Lirası gelire sahip oldukları görülmüştür. Araştırmaya alınan annelerin çocuklarının demografik özellikleri incelendiğinde, deney grubundaki çocukların yaş ortalamalarının $\bar{X}=60,87$ ay, kontrol grubundaki çocukların yaş ortalamalarının $\bar{X}=63,26$ ay olduğu tespit edilmiştir. Deney grubunu oluşturan çocukların daha önce ortalama $\bar{X}=18,63$ ay okul öncesi eğitimi aldıkları görülürken kontrol grubunu oluşturan çocukların ise ortalama $\bar{X}=19,20$ ay okul öncesi eğitimi aldıkları görülmüştür.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verilerinin toplanmasında, ailelerle ve çocuklarla ilgili genel bilgileri toplamak amacıyla "Kişisel Bilgi Formu", Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği

(Thoughts and Feelings about Emotions Scales) ve Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği (Coping with Negative Emotions Scale) kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan anne baba ve çocukların demografik bilgileri araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu ile toplanmıştır. Kişisel bilgi formu, iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci bölümde, anne ve babaların, yaş, eğitim durumu, mesleği, aile medeni durumları, aile tipleri ve ailenin aylık gelir bilgileri yer alırken, ikinci bölümde çocuklarının yaşı, cinsiyeti, kan bağı durumu, kardeş sayısı, doğum sırası ve daha önce okul öncesi eğitim kurumuna gitme durumlarıyla ilgili bilgileri tespit etmeye yönelik açık ve çoktan seçmeli sorular yer almaktadır (Ek 4).

3.3.2. Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği (Thoughts and Feelings about Emotions Scales)

Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği (Thoughts and Feelings about Emotions Scales -TFES) anne babaların, duygusal farkındalıkları ile öfke ve üzümlük yönetimleri ve rahatsız oldukları duyguları değerlendirmek amacıyla Cortes, Greenberg ve Gottman (2000) tarafından geliştirilmiştir. Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği (DİDHÖ), ebeveynlerin kendilerine ait öfke ve üzümlük ifadelerinin ne ölçüde kendi karakter özelliklerini yansıttığını ölçen 24 maddelik, beşli likert tipi bir ölçektir. DİDHÖ'nin öfke ve üzümlük olmak üzere iki ölçeği (öfke ölçeği 14 madde, üzümlük ölçeği 10 madde) ve her bir duygu için de üç alt ölçeği bulunmaktadır. Bunlar: a) Duygusal Farkındalık, b) Duygunun Pozitif Yönetimi ve c) Duygudan Rahatsızlık Duyma.

Öfke ölçeği ile ilgili örnek maddeler şunlardır: “Öfkenin belirtilerini vücudumda hissedebilirim.”, “Öfkelendiğimde durup, sakinleşebilirim.” ve “Öfkelendiğimde, kendimi çaresiz ve yılgın hissederim.”. Üzümlük ölçeği ile ilgili örnek maddeler şunlardır: “Çocuğum çok az hüznülense bile bunu farkedebilirim.”, “Kendimi üzgün hissettiğimde, beni neşelendirebilecek dostlarımın veya ailemin yanında olmaya çalışırım.” ve “Üzgün olduğumda yalnız kalmak isterim.”. Her madde (1) “Asla doğru değildir”, (2) “Nadiren Doğrudur”, (3) “Bazen Doğrudur”, (4) Sıklıkla Doğrudur, ve (5) “Her Zaman Doğrudur” şeklinde cevaplanmaktadır.

Ölçekten alınan yüksek puanlar, daha fazla duygusal farkındalık ve duyguları daha fazla yapıcı olarak yönetme eğilimi veya öfke ve üzgünlükten daha fazla rahatsız olmayı yansıtmaktadır. Kişilerin her bir alt ölçek için aldığı puanlar alt ölçek ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Cortes (2002) tarafından ölçeğin İç tutarlılık katsayısı (Cronbach'ın Alfa) Öfke Farkındalığı için .67 (6 maddelik), Üzgünlük Farkındalığı için .63, (3 maddelik), Öfkenin Pozitif Yönetimi için .75, (5 maddelik), Üzgünlüğün Pozitif Yönetimi için .69, (2 maddelik) Öfkeden Rahatsızlık Duyma için .64 (3 maddelik) ve Üzgünlükten Rahatsız Olma durumu için .64 (5 maddelik) bulunmuştur.

Bu araştırma kapsamında, Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği (Thoughts and Feelings about Emotions Scales)'nin Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır.

Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması

Bu çalışmada kullanılan, Cortes, Greenberg ve Gottman (2000)'in Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği (Thoughts and Feelings about Emotions Scales) geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarını yapmak için öncelikle ölçek sahipleriyle e-posta yoluyla iletişime geçilerek gerekli izinler alınmıştır. İzinlerin ardından ölçeğin Türkçe'ye çeviri çalışmaları iki İngilizce dil uzmanı tarafından yapılmıştır. Ölçek önce İngilizceden Türkçe'ye ardından da Türkçe'den İngilizceye çevrilmiştir. Yapılan çeviriler, ölçeğin orijinal formuyla karşılaştırılarak aralarında anlam farklılığı olmadığı bulunmuştur. Ardından ölçekte yer alan psikolojik terimlerin kökenleri araştırılarak çeviriler tekrar gözden geçirilmiştir. Daha sonra bir Türkçe dil bilim uzmanı tarafından ifade biçimi, dil bilgisi yönünden incelenen ölçek uzman görüşüne hazır hâle getirilmiştir.

Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği'nin Kapsam Geçerliği Çalışması

Kapsam geçerliği, testi oluşturan maddelerin, ölçülmek istenen davranışı (özelliği) ölçmede nicelik ve nitelik olarak yeterli olup olmadığının göstergesidir. Kapsam geçerliğini test etmede kullanılan yollardan biri de uzman görüşüne başvurmaktır (Büyüköztürk, 2011, s. 167-168; Sönmez ve Alacapınar, 2013, s. 92). Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği (Thoughts and Feelings about Emotions Scales) kapsam

geçerliliği için on alan uzmanına (5 Psikolojik Danışma ve Rehberlik, 4 Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, 1 Okul Öncesi Eğitimi Alanı öğretim üyesine) gönderilmiştir.

Uzmanlardan ölçekte yer alan maddeleri Anlamsal, Deyimsel, Deneyimsel ve Kavramsal eşitlik alanlarında değerlendirmeleri istenmiştir. Değerlendirme ölçeklerde yer alan her bir maddeyi amacına uygunluğu açısından “Uygun”, “Kısmen Uygun”, “Uygun değil” şeklinde üçlü likert tipi derecelendirme ile yapılmıştır. Uzmanlardan “Kısmen Uygun” bölümünü işaretlediklerinde gerekli gördükleri düzeltmeleri * işaretinin bulunduğu yere yazmaları istenmiştir. Kapsam geçerliliği için görüşlerine başvuru alan on uzmandan da geri dönüş alınmıştır. Uzman görüşleri toplandıktan sonra her bir madde için uzmanların görüşleri tek bir formda birleştirilerek frekans dağılımlarına göre düzeltmeler yapılmıştır.

Buna göre;

DİDHÖ'nin Öfke Alt Ölçeğinde;

- 1. Madde “Çok farklı türlerde öfke hissederim” ifadesinin “Farklı şekillerde öfkelenirim”,
- 6. Madde “Benim için öfke ve kırgınlık bir arada bulunur. Öfkeliysem, bunun nedeni kırılmış olmamdır” ifadesinin “Benim için öfke ve incinme bir arada bulunur. Öfkeliysem, bunun nedeni incinmiş olmamdır”,
- 7. Madde “Benim için öfke ve korku bir arada bulunur. Öfkeliysem, derinlerde bir güvensizlik vardır.” ifadesinin “Benim için öfke ve korku bir arada bulunur. Öfkeliysem, içimde bir güvensizlik hissi vardır”,
- 8. Madde “Öfkeli olduğimde, kendimi çaresiz ve bıkmış, usanmış hissederim” ifadesinin “Öfkeli olduğimde, kendimi çaresiz ve yılgın hissederim”,
- 11. Madde “Çocuğum beni öfkeliendirdiğinde, onun hangi davranışının beni öfkeliendirdiğini onunla konuşurum.” ifadesinin “Çocuğum beni öfkeliendirdiğinde, ona hangi davranışının beni öfkeliendirdiğini söylerim”,
- 13. Madde “Öfkeli olduğimde, bunu insanlara sakın bir biçimde söyleyebilirim.” ifadesinin “Öfkeli olduğimde, bunu karşımdakilere sakın bir biçimde söyleyebilirim” şeklinde düzeltilmesine;

DİDHÖ'nin Üzüntü Alt Ölçeğinde;

- 2. Madde “Farklı türlerde üzüntüler hissedirim” ifadesinin “Üzüntüyü farklı şekillerde yaşarım”,
- 3. Madde “Azıcık üzgün bile olsam bunu söyleyebilirim” ifadesinin “Çok az üzgün olsam bile bunu farkedebilirim”,
- 4. Madde “Çocuğum çok az hüzünlendiğinde bile bunu söyleyebilirim” ifadesinin “Çocuğum çok az hüzünlense bile bunu farkedebilirim”,
- 7. Madde “Kendimi üzgün hissettiğimde, beni neşelendirebilecek dostlarımın veya aile üyelerimin yanında olmaya çalışırım.” ifadesinin “Kendimi üzgün hissettiğimde, beni neşelendirebilecek dostlarımın veya ailemin yanında olmaya çalışırım”,
- 8. Madde “Üretken veya yaratıcı olmak üzüntü ile başa çıkmama yardımcı olur” ifadesinin “Bir şeyler üretmek veya yaratmak üzüntü ile başa çıkmama yardımcı olur” şeklinde düzeltilmesine karar verilmiştir.

Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Araştırmada kullanılan Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği'nin (Thoughts and Feelings about Emotions Scales) Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bağımsız anaokullarına devam eden 48–72 aylık çocukların annelerine uygulanabilmesi için gerekli izinler MEB'den alınmıştır (Ek1). Yöneticileri tarafından izin verilen on anaokulunun öğretmenleri ile görüşülmüş ve ölçeklerin uygulaması hakkında gerekli bilgiler verilmiştir. 1200 adet ölçek öğretmenler aracılığıyla annelere gönderilmiştir. Geri dönen ölçekler (569 adet ölçek geri dönmüştür ancak 51 adeti yeterli bilgi olmadığı için toplanan verilerden çıkarılmıştır) öğretmenlerden teslim alınmıştır.

Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği Yapı Geçerliği

Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği (Thoughts and Feelings about Emotions Scales) yapı geçerliğini tespit etmek amacıyla yapı geçerliğini tespit etme tekniklerinden açımlayıcı faktör analizi yapılmasına karar verilmiştir. Açımlayıcı faktör analizi,

değişkenler arasındaki ilişkilerden hareketle faktör bulmaya yönelik bir işlemdir (Büyüköztürk, 2011, s. 123, 168; Sönmez ve Alacapınar, 2013, s. 92). Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği Yapı Geçerliği için toplam 518 veri ile açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Tabacmick ve Fidell (1989), faktör analizi için 200 denekten elde edilen verilerin yeterli olduğunu belirtmektedir (Büyüköztürk, 1997, s. 458). Açımlayıcı faktör analizi için öncelikle Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği'nin açımlayıcı faktör analizine uygun olup olmadığını anlamak amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett Küresellik (sphericity) Testi yapılmıştır. Verilerin faktör analizi için uygunluğu KMO Katsayısı ve Barlett Küresellik (sphericity) Testi ile incelenebilir. KMO testi ölçüm sonucunun .60 ve daha üstü, Barlett küresellik testi sonucunun da istatistiksel olarak anlamlı olması gerekmektedir (Büyüköztürk, 2011, s.126).

Bu çalışmada Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği'nin (Thoughts and Feelings about Emotions Scales) KMO testi sonucu .74; Barlett küresellik testi ise ($P < 0.000$) düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu değerler üzerinde çalışma yapılan veri grubunun açımlayıcı faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir.

Maddelerin yer aldıkları faktördeki yük değerleri için sınır değer .32 olarak alınmıştır. Faktör yük değeri maddelerin faktörlerle olan ilişkisini açıklayan bir katsayıdır. Maddelerin yer aldıkları faktörlerdeki yük değerinin yüksek olması faktör analizinde aynı yapıyı ölçmeyen maddelerin ayıklanmasında bir ölçüttür. Bir faktörle yüksek düzeyde ilişki veren maddelerin oluşturduğu bir küme var ise bu bulgu, o maddelerin birlikte bir kavramı-yapıyı-faktörü ölçtüğü anlamına gelir. Faktör yük değerinin, .45 ya da daha yüksek olması seçim için iyi bir ölçüdür. Ancak uygulamada az sayıda madde için bu sınır değer, .30'a kadar indirilebilir (Büyüköztürk, 2011, s.124). Faktörlerin kendileriyle yüksek ilişki veren maddeleri bulmak, faktörleri daha kolay anlamak ve yorumlayabilmek amacıyla dik döndürme tekniklerinden varimax tekniği kullanılmıştır.

Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği'nin Yapı Geçerliğine İlişkin Bulgular

Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği'nin (Thoughts and Feelings about Emotions Scales) Geçerlik Güvenirlik Çalışmalarına Katılan Annelerin ve Çocuklarının Demografik Özelliklerinin Dağılımı Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği Geçerlik Güvenirlik Çalışmalarına Katılan Annelerin Demografik Özelliklerinin Dağılımı

Annelerin Demografik Özellikleri		
Öğrenim Düzeyi	n	%
Okur-yazar	3	0,58
İlkokul mezunu	46	8,88
Ortaokul mezunu	45	8,69
Lise mezunu	188	36,29
Üniversite ya da yüksekokul mezunu	221	42,66
Lisansüstü mezunu	15	2,90
Toplam	518	100,00
Mesleği		
Memur	141	27,22
İşçi	47	9,07
Serbest meslek	44	8,50
Emekli	4	0,77
Ev hanımı	282	54,44
Toplam	518	100,00
Medeni Durumu		
Evli	501	96,72
Boşanmış\dul	17	3,28
Toplam	518	100,00

Tablo 5’de Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği’nin (Thoughts and Feelings about Emotions Scales) Geçerlik Güvenirlik Çalışmalarına Katılan Annelerin Demografik Bilgileri incelendiğinde; en yüksek oranla annelerin % 42,66’sının üniversite ya da yüksekokul mezunu, % 54,44’ünün ev hanımı ve % 96,72’sinin evli olduğu tespit edilmiştir.

Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği Geçerlik Güvenirlik Çalışmalarına Katılan Annelerin Çocuklarının Demografik Özelliklerinin Dağılımı Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği Geçerlik Güvenirlik Çalışmalarına Katılan Annelerin Çocuklarının Demografik Özelliklerinin Dağılımı

Çocuklarının Demografik Özellikleri	n	%
Cinsiyetleri		
Kız	254	49,04
Erkek	264	50,96
Toplam	518	100,00
Yaşadığı Aile Tipleri		
Çekirdek	464	89,58
Geniş aile	54	10,42
Toplam	518	100,00
Kardeş Sayıları		
Tek çocuk	190	36,68
İki kardeş	286	55,21
Üç kardeş	39	7,53
Dört kardeş ve daha fazla	3	0,58
Toplam	518	100,00
Doğum Sıraları		
İlk çocuk	328	63,32
İkinci çocuk	155	29,92
Üçüncü çocuk ve Üstü	35	6,76
Toplam	518	100,00
Daha Önce Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Gitme Durumları		
Evet	255	49,23
Hayır	263	50,77
Toplam	518	100,00

Tablo 6’da Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği’nin (Thoughts and Feelings about Emotions Scales) Geçerlik Güvenirlik Çalışmalarına Katılan Annelerin Çocuklarının Demografik Özellikleri incelendiğinde; en yüksek oranla çocukların % 50,96’sının erkek, % 89,58’inin çekirdek aile, % 55,21’inin iki kardeş olduğu, % 63,32’sinin ilk çocuk olarak dünyaya geldiği ve % 50,77’sinin ise daha önce bir okul öncesi eğitim kurumuna gitmediği tespit edilmiştir.

Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği Geçerlik Güvenirlik Çalışmalarına Katılan Annelerin ve Çocuklarının Demografik Özelliklerinin Ortalamalarının Dağılımı Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği Geçerlik Güvenirlik Çalışmalarına Katılan Annelerin ve Çocuklarının Demografik Özelliklerinin Ortalamalarının Dağılımı

Değişkenler	n	\bar{X}	S_x	Med.	Min.	Mak.
Annelerin Yaşı (Yıl)	518	33,41	4,99	33,00	23	54
Çocukların Yaşı (Ay)	518	63,53	7,32	65,00	48	84
Ailelerin Gelir Durumu	518	2560,49	1338,48	2500,00	350	9504

Tablo 7’de Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği’nin (Thoughts and Feelings about Emotions Scales) Geçerlik Güvenirlik Çalışmalarına Katılan Annelerin ve Çocuklarının Demografik Özellikleri incelendiğinde, annelerin yaş ortalamalarının $\bar{X}=33,41$, çocuklarının yaş ortalamalarının $\bar{X}=63,53$ ay ve ailelerin ortalama gelir durumlarının $\bar{X}=2560,49$ Türk Lirası olduğu tespit edilmiştir.

Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği’nin açımlayıcı faktör analizine ilişkin bulguları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği Üç Faktörlü Yapıya İlişkin Özdeğer Tablosu

Faktörler	Özdeğer Tablosu			Faktör Yük değerleri		
	Özdeğer	Varyans	Toplamlı Varyans	Toplam	Varyans	Toplamlı Varyans
1	3,090	18,178	18,178	2,612	15,362	15,362
2	2,462	14,482	32,660	2,569	15,109	30,471
3	1,594	9,374	42,034	1,966	11,562	42,034

Tablo 8’de Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği (Thoughts and Feelings about Emotions Scales) Özdeğer Tablosu incelendiğinde, faktör özdeğeri 1’in üzerinde olan 6 faktör tespit edilmiştir. Ancak altı faktörlü yapıya ilişkin Bileşen Matrisi ve Özdeğer Tablosu incelendiğinde, altı faktör yapısının net ve açık bir şekilde desteklenmediği görülmüştür. Faktör yapılarının netleşmesi için verilere rotasyon yapılarak faktör analizi tekrar edilmiştir. Rotasyon yapıldıktan sonra birinci aşamada 16., 5. ve 9. maddeler birden fazla faktörde yüksek yük değerine sahip olduğu, 24. madde ise yük değeri .32’nin altında olduğu için ölçekten çıkarılmıştır. İkinci aşamada ölçeğin 11. ve 6. maddeleri birden fazla faktörde yüksek yük değerine sahip olduğu için ölçekten çıkarılmıştır. 2. maddenin ise yük değeri .32’nin altında olduğu için ölçekten çıkarılmıştır. 7. madde ise Duyguların

Farkındalığı Faktöründe olmasına rağmen Duygulardan Rahatsız olma faktöründe çıktığı için ölçekten çıkarılmıştır. Bunun da kültür farkından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu maddeler çıkarıldıktan sonra ölçek 3 faktörlü yapı hâlinde tekrar incelenmiştir. İncelemeler sonucunda toplam açıklanan varyansın % 42,03 olduğu görülmüştür. 1. Faktörün % 15,36, 2. Faktörün % 15,1 ve 3. Faktörün % 11,56 oranında varyansı açıkladığı saptanmıştır. Açıklanan varyansın yüksek olması ilgili kavram ya da yapının o denli iyi ölçüldüğünün bir göstergesidir. Tek faktörlü ölçeklerde açıklanan varyansın % 30 ve daha fazla olması yeterli görülebilmektedir. Çok faktörlü ölçeklerde ise açıklanan varyansın daha fazla olması beklenir (Büyüköztürk, 2011, s.125).

Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği Bileşen Matrisi (Rotasyonlu) Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği Bileşen Matrisi (Rotasyonlu)

Maddeler	Bileşenler		
	Duygulardan Rahatsızlık Duyma	Duyguları Pozitif Yönetme	Duyguların Farkındalığı
Madde 8	,727		
Madde 23	,722		
Madde 15	,702		
Madde 19	,690		
Madde 20	,625		
Madde 13		,680	
Madde 21		,671	
Madde 14		,625	,218
Madde 22		,594	
Madde 10		,592	
Madde 12		,591	
Madde 18		,214	,698
Madde 17			,676
Madde 3		,268	,630
Madde 4			,498
Madde 7	,230		,379
Madde 1			,337

Tablo 9’da Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği Bileşen Matrisi (Rotasyonlu) incelendiğinde, Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği’nin (Thoughts and Feelings about Emotions Scales) 3 faktör yapısında olduğu görülmektedir. Birinci faktör olan Duygulardan Rahatsızlık Duyma faktörü beş maddeden (madde 8, madde 23, madde 15, madde 19, madde 20), ikinci faktör Duyguları Pozitif Yönetme Faktörü altı maddeden (Madde 13, Madde 21, Madde 14, Madde 22, Madde 10, Madde 12), Üçüncü faktör olan

Duyguların Farkındalığı Faktörü de altı maddeden (Madde 18, Madde 17, Madde 3, Madde 4, Madde 7, Madde 1) oluştuğu görülmektedir. Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği orijinalinde 6 faktör yapısına sahip olmasına rağmen yapılan istatistikler sonucunda bu çalışmada 3 faktörlü yapıya dönüşmüştür.

Birinci faktörde yer alan maddelerin faktördeki yük değerleri 0,727–0,625 arasında değişirken, ikinci faktörde yer alan maddelerin faktördeki yük değerleri 0,680–0,591 arasında ve üçüncü faktörde yer alan maddelerin faktördeki yük değerlerinin 0,698–0,337 arasında değiştiği görülmektedir.

Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği'nin Güvenirlik Çalışması

Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği'nin (Thoughts and Feelings about Emotions Scales) güvenilirliğini tespit etmek amacıyla Cronbach Alfa güvenirlilik istatistiği yapılmıştır. Test puanlarının güvenilirliğinin bir alt kestiricisi olarak kullanılan Cronbach Alfa katsayısı, özellikle cevapların derecelendirme ölçeği ile elde edildiği durumlarda sıklıkla kullanılmaktadır (Büyüköztürk vd., 2012, s. 111; Sönmez ve Alacapınar, 2013, s. 92). Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği Cronbach Alfa Katsayıları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği Cronbach Alfa Katsayıları

Faktörler	Cronbach Alfa Değeri	Madde Sayısı
Duygulardan Rahatsız olma	.75	5
Duyguları Pozitif Yönetme	.70	6
Duyguların Farkındalığı	.51	6

Tablo 10'da Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği'nin (Thoughts and Feelings about Emotions Scales) Cronbach Alfa Katsayıları incelendiğinde, ölçeğin Duygulardan Rahatsız olma Faktörünün Cronbach Alfa değeri .75, Duyguları Pozitif Yönetme Faktörünün Cronbach Alfa değeri .70 ve Duyguların Farkındalığı Faktörünün Cronbach Alfa değeri .51 olarak bulunmuştur. Psikolojik bir test için hesaplanan güvenirlilik katsayısının .70 ve daha yüksek olması test puanlarının güvenilirliği için genel olarak yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2011, s.171).

3.3.3. Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği (Coping with Negative Emotions Scale)

Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği (Coping with Negative Emotions Scale) ailelerin duyguları sosyalleştirme davranışlarını ölçmek için Fabes, Eisenberg, ve Bernzweig (1990) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek senaryolardan oluşmuştur. Ölçekte 12 senaryo bulunmaktadır. Bu senaryolar ailelerin çocuklarının olumsuz duygularına yönelik tepkilerini bildirmeleri için hazırlanmıştır. Senaryolarda ailelerin çocuklarının duygularına verecekleri destekleyici ya da desteklemeyen 6 tepki biçimi bulunmaktadır. Bunlar, “Problem Odaklı Tepkiler”, “Duygu Odaklı Tepkiler”, “Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler”, “Küçümseyici Tepkiler”, “Cezalandırıcı Tepkiler” ve “Kaygı Tepkileri” den oluşmaktadır. Aileler her bir senaryoda bulunan 6 tepki için kendilerini 5’li likert tipi ölçek ile değerlendirmektedirler (5=Kesinlikle Böyle Yaparım, 4= Büyük Olasılıkla Böyle Yaparım, 3= Belki Böyle Yaparım, 2= Düşük Olasılıkla Böyle Yaparım, 1= Hiç Böyle Yapmam).

Ailelerden senaryoları okuyup, nasıl tepkiler vereceklerini düşünerek kendilerini değerlendirmeleri istenmektedir. Örneğin, “Eğer çocuğum iğneden korkuyor ve iğne olmak için sıra beklerken titriyor ve ağlıyorsa, ben; a) Ona, kendine gelmesini yoksa yapmaktan hoşlandığı bazı şeyleri yapmasına izin verilmeyeceğini söylerim (Örneğin, TV seyretmek gibi); b) Çocuğumu korkuları hakkında konuşması için teşvik ederim; c) Ona, iğne olmayı büyük bir olay hâline getirmemesini söylerim, d) Ona ağlayarak bizi utandırmamasını söylerim; e) İğneden önce ve sonra onu rahatlatırım; f) Çocuğuma ne yaparsa iğnenin daha az acıtacağını anlatırım. (Örneğin, gevşer veya derin nefes alırsa daha az acıyacağı gibi). g) Çocuğuma korkunun ne olduğu ve neden korktuğunu anlaması için yardımcı olurum. Anne tepkilerinin her biri çocukların olumsuz duygularına verilen farklı anne tepkilerini temsil etmektedir.

“Problem Odaklı Tepkiler” duygusal olarak zor bir duruma neden olan duruma ilişkin problemleri çözmeye çocuklar anne baba tarafından sunulan yardımları içermektedir (örneğin, Çocuğuma arkadaşları ile birlikte olabileceği başka yollar düşünmesi için yardımcı olurum. Örneğin, bazı arkadaşlarını partiden sonra eve davet edebilir). “Duygu Odaklı Tepkiler”, annenin çocuğun kendini iyi hissetmesi için anne babanın verdiği tepkileri yansıtmaktadır (örneğin, Çocuğumu yatıştırırım ve kendisini daha iyi hissetmesi için onunla eğlenceli bir şeyler yaparım.). “Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici

Tepkiler” çocukların duygularını ifade etmeyi teşvik edici tepkilerdir (örneğin, Ona mutsuz olduğunda ağlamasının normal olduğunu söylerim). “Duyguların Öğretimi Tepkisi” ise bu çalışmada bir anne tepkisi olarak ölçeğe eklenmiştir. “Duyguların Öğretimi Tepkisi” anne babanın çocuğun duygusal deneyimlerini bir fırsat olarak değerlendirip, çocuğa yaşadığı duyguyu etiketleyip, o duyguyu neden yaşadığını anlamasına yardımcı olmaya yönelik bir tepkidir (örneğin, Çocuğuma öfkenin ne olduğu ve neden öfkelendiğini anlaması için yardımcı olurum). Bu dört alt ölçek çocukların duygularının sosyalleşmesinde destekleyici ebeveyn davranışlarını içermektedir.

“Küçümseyici Tepkiler” boyutu, anne babaların çocuklarının duygusal tepki derecesinin önemini azaltmasını (örneğin, Ona, iğne olmayı büyük bir olay hâline getirmemesini söylerim), “Cezalandırıcı Tepkiler” anne babaların çocuklarının duygularını ifade ettiklerinde fiziksel ve sözel olarak cezalandırmalarını (Örneğin, Çocuğuma eğer arkadaşının evinde kalmazsa bundan sonra dışarı çıkmasına izin verilmeyeceğini söylerim) ve “Kaygı Tepkileri” çocuğun duygularına yönelik annenin verdiği kaygılı tepkileri (Örneğin, ona ağlayarak bizi utandırmamasını söylerim) işaret etmektedir. Bu üç tepki ise anne babaların destekleyici olmayan ebeveyn tepkilerini içermektedir.

Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği'nin (Coping with Negative Emotions Scale) Fabes, Eisenberg, ve Bernzweig (1990) tarafından iç tutarlık güvenilirlik katsayısı “Problem çözme odaklı tepkiler” için .80, “Duygu odaklı tepkiler” için .85, “Duyguları ifade edici tepkiler” için .78, “Küçümseyici Tepkiler” için .89 ve “Cezalandırıcı Tepkiler” için .69 olduğu belirtilmiştir. Altan (2006) tarafından Türkçeye uyarlanan Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeğinin, destekleyici anne davranışları için iç tutarlık güvenilirlik katsayısı .84 ve destekleyici olmayan anne davranışları için güvenilirlik katsayısı .87 olarak bulunmuştur.

Bu araştırma kapsamında, Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği'ne (Coping with Negative Emotions Scale) yeni bir boyut eklenerek (Duyguların Öğretimi Tepkisi) Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır.

Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması

Bu çalışmada kullanılan, Fabes, Eisenberg ve Bernzweig (1990)'in Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeğinin (Coping with Negative Emotions Scale) geçerlik ve güvenilirlik

çalışmalarını yapmak için öncelikle ölçek sahipleriyle e-posta yoluyla iletişime geçilerek gerekli izinler alınmıştır. İzinlerin ardından ölçeğin Türkçe'ye çeviri çalışmaları iki İngilizce dil uzmanı tarafından yapılmıştır. Ölçek önce İngilizceden Türkçe'ye ardından da Türkçe'den İngilizceye çevrilmiştir. Yapılan çeviriler, ölçeğin orijinal formlarıyla karşılaştırılarak aralarında anlam farklılığı olmadığı bulunmuştur. Ardından ölçekte yer alan psikolojik terimlerin kökenleri araştırılarak çeviriler tekrar gözden geçirilmiştir. Daha sonra bir Türkçe dil bilim uzmanı tarafından ifade biçimi, dil bilgisi yönünden incelenen ölçek uzman görüşüne hazır hâle getirilmiştir.

Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği'nin Kapsam Geçerliliği Çalışması

Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği (Coping with Negative Emotions Scale) kapsam geçerliliği için on alan uzmanına (5 Psikolojik Danışma ve Rehberlik, 4 Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, 1 Okul Öncesi Eğitimi Alanı öğretim üyesine) gönderilmiştir.

Uzmanlardan ölçeklerde yer alan maddeleri Anlamsal, Deyimsel, Deneyimsel ve Kavramsal eşitlik alanlarında değerlendirmeleri istenmiştir. Değerlendirme ölçeklerde yer alan her bir maddeyi amacına uygunluğu açısından “Uygun”, “Kısmen Uygun”, “Uygun değil” şeklinde üçlü likert tipi derecelendirme ile yapılmıştır. Uzmanlardan “Kısmen Uygun” bölümünü işaretlediklerinde gerekli gördükleri düzeltmeleri * işaretinin bulunduğu yere yazmaları istenmiştir. Kapsam geçerliliği için görüşlerine başvuru alan on uzmandan da geri dönüş alınmıştır. Uzman görüşleri toplandıktan sonra her bir madde için uzmanların görüşleri tek bir formda birleştirilerek frekans dağılımlarına göre düzeltmeler yapılmıştır.

Buna göre;

ODBÇÖ'inde

- 1. Senaryo “Eğer çocuğum hastalandığı ya da yaralandığı için arkadaşının doğum günü partisine gidemez ve bundan dolayı öfkeli olursa, ben” ifadesinin “Eğer çocuğum hastalandığı ya da yaralandığı için arkadaşının doğum günü partisine gidemez ve bundan dolayı öfkelenirse, ben”,
- 2. Senaryonun a maddesi “Sakin kalırım ve endişelenmem” ifadesinin “Sakin kalırım ve endişelenmemeye çalışırım.”,

- 2. Senaryonun d maddesi “Çocuğuma bisikletin nasıl tamir edileceğini anlaması için yardımcı olurum” ifadesinin “Çocuğuma bisikletin nasıl tamir edileceği konusunda yardımcı olurum”,
- 3. Senaryonun c maddesi “Çocuğumun henüz bakmadığı yerleri de düşünmesine yardımcı olurum” ifadesinin “Çocuğumun henüz bakmadığı yerleri de düşünmesi için yardımcı olurum”,
- 3. Senaryonun d maddesi “Mutlu şeylerden bahsederek çocuğumun dikkatini başka yöne çekerim” ifadesinin “Güzel şeylerden söz ederek çocuğumun dikkatini başka yöne çekerim”,
- 3. Senaryonun f maddesi “Dikkatli olmadığı zaman başına geleceğin bu olduğunu söylerim” ifadesinin “Ona dikkatli olmadığı zaman başına geleceğin bu olduğunu söylerim”,
- 4. Senaryo “Eğer çocuğum iğneden korkuyor ve iğne olma sırasını beklerken titriyor ve ağlıyorsa, ben” ifadesinin “Eğer çocuğum iğneden korkuyor ve iğne olmak için sıra beklerken titriyor ve ağlıyorsa, ben”,
- 4. Senaryonun a maddesi “Ona, kendine gelmesini yoksa yapmaktan hoşlandığı bir şeye izin verilmeyeceğini söylerim (Örneğin, TV seyretmek gibi)” ifadesinin “Ona, kendine gelmesini yoksa yapmaktan hoşlandığı bazı şeyleri yapmasına izin verilmeyeceğini söylerim (Örneğin, TV seyretmek gibi)”,
- 4. Senaryonun c maddesi “Ona, iğne olmayı büyük bir mesele hâline getirmemesini söylerim” ifadesinin “Ona, iğne olmayı büyük bir olay hâline getirmemesini söylerim”,
- 5. Senaryonun b maddesi “Çocuğumun bensiz korkmadan durabilmesi için yapabileceği bir şeyler düşünmesine yardımcı olurum. (Örneğin, en sevdiği kitabını ya da oyuncağını yanında götürmesi gibi)” ifadesinin “Çocuğumun arkadaşının evinde bensiz korkmadan durabilmesi için yapabileceği bir şeyler düşünmesine yardımcı olurum. (Örneğin, en sevdiği kitabını ya da oyuncağını yanında götürmesi gibi).”,
- 5. Senaryonun d maddesi “Eğer durmazsa bundan sonra dışarı çıkmasına izin verilmeyeceğini söylerim” ifadesinin “Çocuğuma eğer arkadaşının evinde kalmazsa bundan sonra dışarı çıkmasına izin verilmeyeceğini söylerim”,

- 5. Senaryonun e maddesi “Çocuğumun tepkileri yüzünden keyifsiz ve sıkıntılı olurum” ifadesinin “Çocuğumun tepkileri yüzünden sıkıntılı ve keyifsiz olurum”,
- 5. Senaryonun f maddesi “Çocuğumu duyduğu gerginlik hisleri hakkında konuşması için teşvik ederim” ifadesinin “Çocuğumu hissettiği gerginlik hakkında konuşması için teşvik ederim”,
- 5. Senaryonun g maddesi “Çocuğuma, sinirliliğin ne olduğunu ve neden sinirli olduğunu anlamasına yardımcı olurum” ifadesinin “Çocuğuma gerginliğin ne olduğu ve neden gerildiğini anlaması için yardımcı olurum”,
- 7. Senaryonun b maddesi “Sinirinin geçmesi için çocuğuma rahatlatıcı bir şeyler düşünmesini öneririm” ifadesinin “Gerginliğinin geçmesi için çocuğuma rahatlatıcı bir şeyler düşünmesini öneririm”,
- 7. Senaryonun e maddesi “Çocuğuma sakinleşmezse buradan ayrılacağımızı ve doğruca eve gideceğimizi söylerim” ifadesinin “Çocuğuma sakinleşmezse buradan ayrılmamız ve doğruca eve gitmemiz gerektiğini söylerim”,
- 8. Senaryo “Eğer çocuğum bir arkadaşından beğenmediği bir doğum günü hediyesi aldığı için hayal kırıklığına uğramış hatta darılmış görünüyorsa, ben;” ifadesinin “Eğer çocuğum bir arkadaşından beğenmediği bir doğum günü hediyesi aldığı için hayal kırıklığına uğramış hatta kızmış görünüyorsa, ben;”,
- 8. Senaryonun a maddesi “Çocuğumu duyduğu hayal kırıklığı hislerini ifade etmesi için teşvik ederim” ifadesinin “Çocuğumu duyduğu hayal kırıklığını ifade etmesi için teşvik ederim”,
- 9. Senaryo “Eğer çocuğum televizyonda bir korku filmi seyrettikten sonra panik içinde ve uyku uyuyamıyorsa, ben;” ifadesinin “Eğer çocuğum televizyonda onu korkutan bir şey seyrettikten sonra panik içinde ve uyuyamıyorsa, ben;”,
- 10. Senaryo “Eğer parktayken, çocuğum diğer çocuklar ona kötü davrandığı ve oyunlarına katılmasına izin vermedikleri için ağlamak üzere görünüyorsa, ben;” ifadesinin “Eğer parktayken, çocuğum diğer çocuklar ona kötü davrandıkları ve oyunlarına katılmasına izin vermedikleri için ağlamaklıysa, ben;”,

- 10. Senaryonun d maddesi “Çocuğumu rahatlatırım ve mutlu şeyler düşünmesini sağlamaya çalışırım” ifadesinin “Çocuğumu rahatlatırım ve güzel şeyler düşünmesini sağlamaya çalışırım”,
- 10. Senaryonun f maddesi “Çocuğuma biraz sonra kendini daha iyi hissedeceğini söylerim” ifadesinin “Çocuğuma kısa bir süre sonra kendini daha iyi hissedeceğini söylerim”,
- 11. Senaryo “Eğer çocuğum diğer çocuklarla oynarken, onlardan biri çocuğuma isimler takıp, alay ettiği için bir anda titremeye ve gözleri yaşarmaya başlarsa, ben;” ifadesinin “Eğer çocuğum diğer çocuklarla oynarken, onlardan biri çocuğuma isimler takıp, alay ettiği için bir anda titremeye ve gözleri dolmaya başlarsa, ben;”,
- 11. Senaryonun d maddesi “Çocuğuma, diğer çocuklar onunla alay ederken, daha yapıcı bir şeyler yapmayı düşünmesi için yardım ederim” ifadesinin “Çocuğuma, diğer çocuklar onunla alay ederken, daha olumlu bir şeyler yapmayı düşünmesi için yardım ederim”,
- 11. Senaryonun e maddesi “Onu, oyun oynaması ve keyfini kaçıran şeyi unutması için rahatlatırım” ifadesinin “Onu rahatlatırım ve keyfini kaçıran şeyi unutması için onunla oyun oynarım”,
- 12. Senaryo “Eğer çocuğum etrafında yabancılar olduğunda devamlı olarak utanıyor ve tedirgin oluyor ya da aile dostları ziyarete geldiği zaman, gözyaşları içinde yatak odasında oturmak istiyorsa, ben;” ifadesinin “Eğer çocuğum yabancı kimseler arasında devamlı olarak utanıyor ve tedirgin oluyor ya da aile dostları ziyarete geldiği zaman bile gözyaşları içinde yatak odasında oturmak istiyorsa, ben;”,
- 12. Senaryonun b maddesi “Böyle hissetmesinin normal olduğunu söylerim.” ifadesinin “Gergin hissetmesinin normal olduğunu söylerim.”

şeklinde düzeltilmesine karar verilmiştir.

Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Araştırmada kullanılan Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği'nin (Coping with Negative Emotions Scale), Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bağımsız anaokullarına devam

eden 48–72 aylık çocukların annelerine uygulanabilmesi için gerekli izinler MEB’den alınmıştır (Ek1). Yöneticileri tarafından izin verilen on anaokulunun öğretmenleri ile görüşülmüş ve ölçeklerin uygulaması hakkında gerekli bilgiler verilmiştir. 1200 adet ölçek öğretmenler aracılığıyla annelere gönderilmiştir. Geri dönen ölçekler (569 adet ölçek geri dönmüştür ancak 51 adeti yeterli bilgi olmadığı için toplanan verilerden çıkarılmıştır) öğretmenlerden teslim alınmıştır.

Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği’nin Yapı Geçerliği

Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği’nin (Coping with Negative Emotions Scale) yapı geçerliğini tespit etmek amacıyla yapı geçerliğini tespit etme tekniklerinden açımlayıcı faktör analizi yapılmasına karar verilmiştir.

Bu çalışmada Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği’nin (Coping with Negative Emotions Scale) KMO testi sonucu .91; Barlett Küresellik Testi ise ($P<0.00$) düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu değerler üzerinde çalışma yapılan veri grubunun açımlayıcı faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir.

Maddelerin yer aldıkları faktördeki yük değerleri için sınır değer .32 olarak alınmıştır. Faktörlerin kendileriyle yüksek ilişki veren maddeleri bulmak, faktörleri daha kolay anlamak ve yorumlayabilmek amacıyla dik döndürme tekniklerinden varimax tekniği kullanılmıştır.

Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği’nin Yapı Geçerliğine İlişkin Bulgular

Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği’nin (Coping with Negative Emotions Scale) geçerlik ve güvenirlik çalışmasına ait annelerin ve çocuklarının demografik bilgileri, verilerin aynı anda toplanması nedeni ile Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği Geçerlik, Güvenirlik Çalışmalarına Katılan Annelerin ve Çocuklarının Demografik Özelliklerinin Dağılımı ile aynı olup, Tablo 5, Tablo 6 ve Tablo 7’de verilmiştir. Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği’nin (Coping with Negative Emotions Scale) açımlayıcı faktör analizine ilişkin bulguları da Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği Ölçeği Özdeğer Tablosu

Faktörler	Özdeğer Tablosu			Faktör Yük değerleri		
	Özdeğer	Varyans	Toplamlı Varyans	Toplam	Varyans	Toplamlı Varyans
1	13,888	18,274	18,274	13,857	18,233	18,233
2	8,469	11,144	29,418	8,501	11,185	29,418

Tablo 11’de Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği Ölçeği Özdeğer Tablosu incelendiğinde, Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği’nin (Coping with Negative Emotions Scale) orijinalinde 2 faktörlü yapıya sahip olduğu görülmektedir. 2 faktörlü yapı varyansın %29.42’sini açıklamaktadır. 1. Faktör %18,23’ünü, 2. Faktör %11,18’ini açıklamaktadır. Destekleyen Anne Tepkileri Faktörü’nden, 52. Madde, 64. Madde, 8. Madde ve 79. Madde her iki faktörde de yüksek yük değerine sahip olduğu için ölçekten çıkartılmıştır. Desteklemeyen Anne Tepkileri Faktörü’nden 71. Madde, 72. Madde ve 51. Madde .32’nin altında yük değerine sahip olduğu için ölçekten çıkartılmıştır. 45. Madde ise Desteklemeyen Anne Tepkileri Faktöründe olmasına rağmen Destekleyen Anne Tepkileri Faktöründe korelasyon vermiştir. Boyutu orijinalinden farklılaştığı için bu madde de ölçekten çıkarılmıştır. Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği Bileşen Matrisi (Rotasyonlu) Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği Bileşen Matrisi (Rotasyonlu)

Maddeler	Faktörler	
	Destekleyen Anne Tepkileri	Desteklemeyen Anne Tepkileri
Madde 77	,719	
Madde 42	,719	
Madde 35	,715	
Madde 49	,707	
Madde 56	,706	
Madde 70	,693	
Madde 84	,680	
Madde 28	,653	
Madde 63	,645	
Madde 48	,626	
Madde 7	,625	
Madde 67	,623	
Madde 34	,621	
Madde 40	,617	
Madde 14	,609	
Madde 21	,605	

Madde 68	,575
Madde 44	,542
Madde 80	,527
Madde 76	,519
Madde 75	,518
Madde 43	,511
Madde 36	,509
Madde 41	,508
Madde 78	,473
Madde 62	,469
Madde 27	,462
Madde 23	,458
Madde 60	,448
Madde 17	,445
Madde 57	,445
Madde 18	,441
Madde 74	,430
Madde 30	,427
Madde 55	,420
Madde 19	,418
Madde 66	,416
Madde 26	,398
Madde 5	,398
Madde 50	,387
Madde 11	,379
Madde 9	,374
Madde 6	,371
Madde 29	,346
Madde 3	,343
Madde 12	,339
Madde 83	,682
Madde 47	,680
Madde 46	,679
Madde 69	,569
Madde 31	,656
Madde 39	,640
Madde 61	,634
Madde 37	,596
Madde 13	,579
Madde 73	,574
Madde 65	,573
Madde 22	,570
Madde 58	,566
Madde 25	,544
Madde 32	,542
Madde 59	,525
Madde 38	,520
Madde 54	,517

Madde 82		,508
Madde 24	,224	,499
Madde 15		,471
Madde 16		,463
Madde 2		,446
Madde 4	,277	,446
Madde 81		,424
Madde 10	,287	,400
Madde 53		,390
Madde 33		,368
Madde 20		,340
Madde 1		,318

Tablo 12’de Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği Bileşen Matrisi (Rotasyonlu) incelendiğinde, Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği’nin (Coping with Negative Emotions Scale) iki faktör yapısında olduğu görülmektedir. Birinci faktör olan Destekleyen Anne Tepkileri Faktörü 46 maddeden (Madde 77, Madde 42, Madde 35, Madde 49, Madde 56, Madde 70, Madde 84, Madde 28, Madde 63, Madde 48, Madde 7, Madde 67, Madde 34, Madde 40, Madde 14, Madde 21, Madde 68, Madde 44, Madde 80, Madde 76, Madde 75, Madde 43, Madde 36, Madde 41, Madde 78, Madde 62, Madde 27, Madde 23, Madde 60, Madde 17, Madde 57, Madde 18, Madde 74, Madde 30, Madde 55, Madde 19, Madde 66, Madde 26, Madde 5, Madde 50, Madde 11, Madde 9, Madde 6, Madde 29, Madde 3, Madde 12) oluştuğu, İkinci faktör olan Desteklemeyen Anne Tepkilerinin ise 30 maddeden (Madde 83, Madde 47, Madde 46, Madde 69, Madde 31, Madde 39, Madde 61, Madde 37, Madde 13, Madde 73, Madde 65, Madde 22, Madde 58, Madde 25, Madde 32, Madde 59, Madde 38, Madde 54, Madde 82, Madde 24, Madde 15, Madde 16, Madde 2, Madde 4, Madde 81, Madde 10, Madde 53, Madde 33, Madde 20, Madde 1) oluştuğu görülmektedir.

Birinci faktörde yer alan maddelerin faktördeki yük değerleri 0,719–0,339 arasında değişirken, ikinci faktörde yer alan maddelerin faktördeki yük değerleri 0,682–0,318 arasında değişmektedir.

Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği’nin Güvenirlik Çalışması

Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği’nin (Coping with Negative Emotions Scale) güvenilirliğini tespit etmek amacıyla Cronbach Alfa güvenirlilik istatistiği yapılmıştır.

Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği Cronbach Alfa Katsayıları Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13. Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği Cronbach Alfa Katsayıları

Faktörler	Cronbach Alfa Değeri	Madde Sayısı
Destekleyen Anne Tepkileri	.94	47
Desteklemeyen Anne Tepkileri	.90	29

Tablo 13’de Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği (Coping with Negative Emotions Scale) Cronbach Alfa Katsayıları incelendiğinde, ölçeğin Destekleyen Anne Tepkileri Faktörünün Cronbach Alfa değeri 94, Desteklemeyen Anne Tepkileri Faktörünün Cronbach Alfa değeri .90 olarak bulunmuştur. Psikolojik bir test için hesaplanan güvenilirlik katsayısının.70 ve daha yüksek olması test puanlarının güvenilirliği için genel olarak yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2011, s.171).

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma, deneysel nitelik taşımaktadır. Araştırma modeli, ön ve son test, kontrol gruplu deneysel desenle yapılmıştır (Şekil 1).

Araştırmada ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının ardından ilk olarak annelerin çocuklarının duygusal gelişimleri ile ilgili ihtiyaç duydukları konular ve alanları belirlemek amacı ile ihtiyaç belirleme çalışması yapılmıştır.

Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programının İhtiyaç Belirleme Çalışması

Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programı’nı hazırlanmadan önce annelerin çocuklarının duygusal gelişimleri hakkında gereksinim duydukları konuları ve bu konuların derecelerini belirlemek üzere bir İhtiyaç Belirleme Formu geliştirilmiştir. İhtiyaç Belirleme Formu hazırlanırken ilgili alan yazın, Portage, Geçda, Denver Gelişim Ölçekleri’nin duygusal gelişim maddeleri ve Milli Eğitim Bakanlığı 2006 yılında 36-72 aylık çocuklar için hazırlanmış olan Okul Öncesi Eğitim Programı’nda yer alan amaç ve kazanımlar incelenmiştir. Hazırlanan İhtiyaç Belirleme Formu için 4 Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, 2 Psikolojik Danışma ve Rehberlik, 1 Eğitim Bilimleri, 1 Psikoloji alanından olmak üzere toplam 8 öğretim üyesinin görüşü alınmıştır. Uzman görüşleri alındıktan sonra

her bir madde için uzmanların görüşleri tek tek incelenip gerekli düzenlemeler yapılarak forma son hâli verilmiştir. İhtiyaç Belirleme Formu dört bölüm ve toplam 26 sorudan oluşmuştur. İlk bölümde aile (6 soru), ikinci bölümde çocukları hakkında demografik bilgileri (7 soru) içeren sorular yer alırken, üçüncü bölümde annelerin çocuklarının duygusal gelişimlerini desteklemeye yönelik ihtiyaç duydukları konuları içeren 12 soru yer almıştır. Bu bölümdeki 12 sorunun her birinde annelerden kendilerini beşli likert (Hiç Yeterli değilim, Az Yeterliyim, Orta Derecede, Yeterliyim, Yeterliyim, Çok Yeterliyim) şeklinde değerlendirmeleri istenmiştir. Örneğin “çocuğunuzun duygularının nedenlerini söylemesini desteklemek konusunda” ne kadar yeterli olduğunuzu düşünün ve kendinizi hiç yeterli görmüyorsanız 1’in, az yeterli görüyorsanız 2’nin, orta derecede yeterli görüyorsanız 3’ün, yeterli görüyorsanız 4’ün ve çok yeterli görüyorsanız 5’in altındaki kutucuğa (x) işareti koyunuz şeklinde cevaplamaları istenmiştir. İhtiyaç Belirleme Formu’nun dördüncü bölümünde ise üçüncü bölümde yer alan sorular dışında annelerin çocuklarının duygusal gelişimi ile ilgili ihtiyaç duydukları veya sorun yaşadıklarını düşündükleri konuları yazacakları açık uçlu sorudan oluşan bölüm yer almıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı’ndan gerekli izinler alınmış (Ek 2) ve Etimesgut ilçesindeki bağımsız anaokullarına toplam 400 adet İhtiyaç Belirleme Formu dağıtılmıştır. Geriye dönen toplam 184 annenin İhtiyaç Belirleme Formu verileri SPSS programına girilerek, gerekli istatistiksel işlemler yapılmıştır.

İhtiyaç Belirleme Çalışmasına Katılan Annelerin Demografik Özellikleri Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14. İhtiyaç Belirleme Çalışmasına Katılan Annelerin Demografik Özellikleri

Annelerin Demografik Özellikleri		n	%
Annelerin Eğitim Durumu	İlkokul Mezunu	10	5,44
	Ortaokul Mezunu	6	3,26
	Lise Mezunu	73	39,67
	Üniversite ya da Yüksekokul Mezunu	84	45,65
	Lisansüstü Mezunu	11	5,98
	Toplam	184	100,00
Babaların Eğitim Durumu	İlkokul Mezunu	4	2,17
	Ortaokul Mezunu	11	5,98
	Lise Mezunu	54	29,35
	Üniversite ya da Yüksekokul Mezunu	98	53,26
	Lisansüstü Mezunu	17	9,24
	Toplam	184	100,00
Annelerin Mesleği	Memur	56	30,43
	İşçi	20	10,87
	Serbest meslek	16	8,70
	Emekli	1	,54
	Ev hanımı	91	49,46
	Toplam	184	100,00
Babaların Mesleği	İşsiz	1	,54
	Memur	73	39,67
	İşçi	32	17,39
	Serbest meslek	71	38,60
	Emekli	7	3,80
	Toplam	184	100,00
Annelerin Medeni Durumu	Evli	175	95,11
	Boşanmış\bekar	9	4,89
	Toplam	184	100,00
Ailenin Yaşayan Çocuk Sayısı	Tek çocuk	71	38,59
	İki çocuk	98	53,26
	Üç çocuk	15	8,15
	Toplam	184	100,00

Tablo 14’de İhtiyaç belirleme çalışmasına katılan annelerin demografik özellikleri incelendiğinde, en yüksek oranla annelerin % 45,65’inin üniversite ya da yüksekokul mezunu olduğu görülürken babaların ise % 53,26’sının üniversite ya da yüksekokul mezunu olduğu görülmüştür. Annelerin % 49,46’sının ev hanımı, babaların ise % 39,67’sinin memur olduğu saptanmıştır. Annelerin medeni durumlarına bakıldığında % 95,11’inin evli olduğu ve ailelerin % 53,26’sının yaşayan iki çocuğunun olduğu saptanmıştır.

İhtiyaç Belirleme Çalışmasına Katılan Annelerin Çocuklarının Demografik Özellikleri Tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15. İhtiyaç Belirleme Çalışmasına Katılan Annelerin Çocuklarının Demografik Özellikleri

Çocukların Demografik Özellikleri		n	%
Cinsiyetleri	Kız	82	44,57
	Erkek	102	55,43
	Toplam	184	100,00
Doğum Sıraları	İlk çocuk	116	63,04
	İkinci çocuk	59	32,07
	Üçüncü çocuk	7	3,80
	Dördüncü çocuk	1	,54
	Beş ve sonrası	1	,54
	Toplam	184	100,00
Kan Bağı Durumları	Öz	184	100,00
	Toplam	184	100,00
Yaşadığı Aile Tipleri	Çekirdek aile	175	95,11
	Geniş aile	9	4,89
	Toplam	184	100,00
Daha Önce Okul öncesi Kurumuna Gitme Durumları	Evet	130	70,65
	Hayır	54	29,35
	Toplam	184	100,00

Tablo 15’de ihtiyaç belirleme çalışmasına katılan annelerin çocuklarının demografik özellikleri incelendiğinde, en yüksek oranla çalışmaya katılan annelerin çocuklarının % 55,43’ünün erkek olduğu, % 63,04’ünün ilk çocuk olarak dünyaya geldiği ve % 100,00’ünün ailelerinin öz çocukları oldukları görülmüştür. Çocukların % 95,11’inin çekirdek ailede yaşadıkları ve % 70,65’inin daha önce bir okul öncesi eğitim kurumuna devam ettikleri tespit edilmiştir.

İhtiyaç Belirleme Çalışmasına Katılan Anne ve Çocuklarının Demografik Özelliklerinin Ortalamaları Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. İhtiyaç Belirleme Çalışmasına Katılan Anne ve Çocuklarının Demografik Özelliklerinin Ortalamaları

Değişkenler	N	\bar{X}	S_x	Med.	Min.	Mak.
Annelerin Yaşı	184	34,26	4,65	34,00	22	50
Babaların Yaşı	184	37,95	4,86	37,00	29	52
Ailenin Aylık Geliri	154	3301,95	1724,67	3000,00	650	12000
Çocukların Yaşları (Ay)	184	71,03	4,36	71,50	61	79

Tablo 16’da ihtiyaç belirleme çalışmasına katılan anne ve çocuklarının demografik özelliklerinin ortalamaları incelendiğinde, araştırmaya katılan annelerin yaş ortalamalarının $\bar{X}=34,26$ olduğu görülürken, babaların yaş ortalamalarının $\bar{X}=37,95$ olduğu görülmüştür. Ailelerin aylık gelirlerinin ortalamalarının $\bar{X}=3301,95$ Türk Lirası olduğu bulunmuştur.

Araştırmaya katılan annelerin çocuklarının yaş ortalamalarının ise $\bar{X}=71,03$ ay olduğu tespit edilmiştir.

İhtiyaç Belirleme Çalışmasına Katılan Annelerin Çocuklarının Duygusal Gelişimlerini Desteklemeye Yönelik İhtiyaç Duydukları Konuların Dağılımı Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. İhtiyaç Belirleme Çalışmasına Katılan Annelerin Çocuklarının Duygusal Gelişimlerini Desteklemeye Yönelik İhtiyaç Duydukları Konuların Dağılımı

Maddeler	N	Hiç Yeterli Değilim	Az Yeterliyim	Orta Derecede Yeterliyim	Yeterliyim	Çok Yeterliyim	Toplam	Ort.
1. Çocuğunuzun kendi duygularını anlamasını desteklemek konusunda ne kadar yeterlisiniz?	N 1	4	51	106	22	184		
	% ,54	2,17	27,72	57,61	11,96	100,00		3,78
2. Çocuğunuzun kendi duygularından söz etmesini desteklemek konusunda ne kadar yeterlisiniz?	N 1	1	23	108	51	184		
	% ,54	,54	12,50	58,70	27,72	100,00		4,12
3. Çocuğunuzun duygularının nedenlerini söylemesini desteklemek konusunda ne kadar yeterlisiniz?	N 1	2	35	103	43	184		
	% ,54	1,09	19,02	55,98	23,37	100,00		4,01
4. Çocuğunuzun duygularının sonuçlarını söylemesini desteklemek konusunda ne kadar yeterlisiniz?	N 1	3	33	110	37	184		
	% ,54	1,63	17,94	59,78	20,11	100,00		3,97
5. Çocuğunuzun duygularını değişik yollarla örneğin müzik, dans, drama vb. ile ifade etmesini sağlamak konusunda ne kadar yeterlisiniz?	N 4	18	56	74	32	184		
	% 2,17	9,78	30,44	40,22	17,39	100,00		3,61
6. Çocuğunuzun mutluluk, sevinç gibi olumlu duygu ve düşüncelerini uygun şekilde ortaya koymasını sağlamak konusunda ne kadar yeterlisiniz?	N -	1	27	106	50	184		
	% -	,54	14,67	57,61	27,18	100,00		4,11
7. Çocuğunuzun korku, üzüntü ve öfke gibi olumsuz duygu ve düşüncelerini uygun şekilde ortaya koymasını sağlamak konusunda ne kadar yeterlisiniz?	N -	3	49	91	41	184		
	% -	1,63	26,63	49,46	22,28	100,00		3,92
8. Çocuğunuzun sizin olmadığınız durumlarda da çocuğın çevreye uygun davranışlar göstermesini sağlamak konusunda ne kadar yeterlisiniz?	N 2	11	32	103	36	184		
	% 1,09	5,98	17,39	55,98	19,56	100,00		3,87
9. Çocuğunuzun yeni ve alışılmamış durumlara uyum sağlamasını desteklemek konusunda ne kadar yeterlisiniz?	N -	8	53	94	29	184		
	% -	4,35	28,80	51,09	15,76	100,00		3,78
10. Çocuğunuzun başkalarının duygularını anlamasını sağlamak konusunda ne kadar yeterlisiniz?	N -	7	48	99	30	184		
	% -	3,80	26,09	53,81	16,30	100,00		3,83
11. Çocuğunuzun başkalarının duygularını söylemesini desteklemek konusunda ne kadar yeterlisiniz?	N -	7	57	95	25	184		
	% -	3,80	30,98	51,63	13,59	100,00		3,75

yeterlisiniz?		N	1	10	48	94	31	184	
12	Çocuğunuzun başkalarının duygularını paylaşmasını sağlamak konusunda ne kadar yeterlisiniz?	%	,54	5,43	26,09	51,09	16,85	100,00	3,78

Tablo 17’de İhtiyaç belirleme çalışmasına katılan annelerin çocuklarının duygusal gelişimlerini desteklemeye yönelik ihtiyaç duydukları konuların dağılımı incelendiğinde, Çocuğunuzun başkalarının duygularını söylemesini desteklemek konusunda (%30,98), Çocuğunuzun duygularını değişik yollarla örneğin müzik, dans, drama vb. ile ifade etmesini sağlamak konusunda (%30,44), Çocuğunuzun yeni ve alışılmamış durumlara uyum sağlamasını desteklemek konusunda (%28,80), Çocuğunuzun kendi duygularını anlamasını desteklemek konusunda (%27,72), Çocuğunuzun korku, üzüntü ve öfke gibi olumsuz duygu ve düşüncelerini uygun şekilde ortaya koymasını sağlamak konusunda (%26,63), Çocuğunuzun başkalarının duygularını anlamasını sağlamak konusunda (%26,09), Çocuğunuzun başkalarının duygularını paylaşmasını sağlamak konusunda ne kadar yeterlisiniz? (%26,09) sorularında annelerin kendilerini “Orta Derecede Yeterliyim” seçeneği ile derecelendirdikleri tespit edilmiştir.

İhtiyaç Belirleme Formunun “Çocuğunuzun duygusal gelişimi ile ilgili ihtiyaç duyduğunuz veya sorun yaşadığınızı düşündüğünüz konuyu lütfen yazınız” Açık Uçlu Sorusuna Gelen Yanıtların Dağılımı Tablo18’de verilmiştir.

Tablo 18. İhtiyaç Belirleme Formunun “Çocuğunuzun duygusal gelişimi ile ilgili ihtiyaç duyduğunuz veya sorun yaşadığınızı düşündüğünüz konuyu lütfen yazınız” Açık Uçlu Sorusuna Gelen Yanıtların Dağılımı

“Çocuğunuzun duygusal gelişimi ile ilgili ihtiyaç duyduğunuz veya sorun yaşadığınızı düşündüğünüz konuyu lütfen yazınız” sorusuna gelen yanıtlar	n	%
Çekingenlik	17	9,24
Kardeş kıskançlığı	15	8,15
Duygularını ifade edememesi/duygularını uygun şekilde ifade edememesi	13	7,07
Her şeyi anında olmasını isteme (disiplin sorunu)	7	3,80
Paylaşma sorunu	6	3,26
Korku sorunu	2	1,09
Karşısındakini anlayamama (empati)	1	0,54
Toplam	184	100,00

Tablo 18’de İhtiyaç belirleme formunun açık uçlu sorusuyla ilgili yanıtların dağılımı incelendiğinde, annelerin% 9,24’ünün çocuklarının çekingen olduğunu, % 8,15’nin

çocuklarının arasında kardeş kıskançlığı yaşandığını, % 7,07'sinin çocuklarının duygularını ifade edemediklerini/duygularını uygun şekilde ifade edemediklerini belirttikleri görülmüştür.

Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programının Hazırlanması

Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programının hazırlanmasında ilk olarak alan yazın taraması yapılmış, duygular ve çocukların duygusal gelişimleriyle ilgili mevcut çalışmalar, eğitim programları (Kuzucu'nun (2007) Duygularını Fark Etme ve İfade Etme Psiko-Eğitim Programı, Vernon'un (2008) Düşünce, Duygu, Davranış: Ergenler İçin Duygusal Eğitim Programı, Ünal'ın (2003) Empatik İletişim Eğitimi) ve aile eğitim programları (Aile Eğitim Programı, Benim Ailem Eğitim Programı, Anne Destek Programı, Aile ve Çocuk Eğitimi Programı) incelenmiştir. Ardından bir program geliştirme uzmanıyla görüşülmüş ve program geliştirme hakkında gerekli bilgiler alınmıştır. Daha sonra annelere çocuklarının duygusal gelişimlerine yönelik ihtiyaç belirleme çalışması yapılmış, ihtiyaç belirleme çalışması yapılan okulların müdür yardımcıları ve öğretmenlerinden ihtiyaç duyulan konular hakkında bilgiler alınmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda haftada bir gün olmak üzere 90 dakika sürecek 13 oturumluk taslak bir eğitim programı hazırlanmıştır. Hazırlanan eğitim programı 6 Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, 1 Eğitim Bilimleri Alanı olmak üzere toplam yedi öğretim üyesine uzman görüşü almak için sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda program tekrar gözden geçirilmiş ve gerekli düzeltmeler yapılarak, son hâline getirilmiştir.

Programda annelerin duyguları ile ilgili farkındalık geliştirmeleri, çocuklarının duygusal gelişimlerini anlamaları ve desteklemeleri amaçlanmıştır. Programın eğitim felsefesini, gelişim kuramları bakımından Ekolojik Kuram, öğrenme kuramları bakımından Hümanistik Yaklaşım ile Sosyal Öğrenme Kuramı ve duygu kuramları bakımından Denham'ın (1998) sosyal yeterliliğe yol açan duygusal yeterliğin sosyalleşmesinin gelişimsel modeli oluşturmuştur. Bu bakımdan programın eğitim felsefesi eklektik bir özellik göstermiştir.

Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programı 13 oturumdan oluşmaktadır. Bu oturumlar:

- I. Tanışma ve Programın Tanıtımı
- II. Erken Çocukluk Döneminin Önemi ve Çocuğun Gelişim Özellikleri
- III. Erken Çocukluk Döneminde Aile ve Çevrenin Önemi
- IV. Duygular ve Hayatımızdaki Önemi
- V. Duygu, Düşünce ve Davranış İlişkisi
- VI. Çocuklarda Duygusal Gelişim I
- VII. Çocukların Duygusal Gelişim II
- VIII. Çocukların Duygusal Gelişimlerini Desteklemek I
- IX. Çocukların Duygusal Gelişimlerini Desteklemek II
- X. Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Tutumlarının Yeri
- XI. Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Çocuk İletişimi ve Dinlemenin Önemi
- XII. Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Çocuk İletişiminde Kullanılan Dilin Önemi
- XIII. Duygusal Gelişimde Empati ve Önemi

Programda Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programının kalıcılığını ve etkinliğini arttırmak için programın uygulanması sırasında Anlatım, Soru-cevap, Tartışma, Beyin Fırtınası, Örnek Olay İncelemesi, Eğitsel Oyun, Drama, Öykü, Rol Oynama, Eğitimsel Alıştırmalar, Özetleme teknik ve yöntemleri kullanılmıştır. Eğitim programında verilen bilgileri destekleme amacıyla broşür, powerpoint sunuları, resimler, fotoğraflar gibi görseller kullanılmıştır.

Araştırmacı her haftaki konuya, bir önceki haftanın konusunu annelerle birlikte tekrar ederek giriş yapmış, konular işlenirken de basit bir dil kullanılmıştır. Anlatılan konular örneklerle desteklenmiş, annelerin verdiği doğru cevaplar pekiştirilirken, yanlış cevaplardaki hatalar ise annelere bulundurulmaya çalışılmış, annelerin sohbetlere etkin katılımları sağlanmıştır. Her konunun sonunda da yine annelerin katılımı ile konular özetlenmiş, gelecek haftanın konusunun ne olacağı annelere söylenmiştir.

Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programının Uygulanacağı Anaokulların Belirlenmesi

Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programını uygulamak için Milli Eğitim Bakanlığından gerekli izinler alınmış (Ek 3) ve Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Bağımsız Anaokullarının yöneticileri ile görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde okul müdürlerine program hakkında bilgiler verilmiş ve okullarında uygulama yapmak için izin istenmiştir.

Bu araştırma, uygulamaya izin veren Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Etimesgut ilçesindeki iki bağımsız anaokulunda yapılmıştır. Uygulamaya başlamadan bir ay önce bu anaokullarında çocuğu olan annelere eğitim programının tanıtım çalışmaları yapılmıştır. İlk aşama olarak Eryaman Başak Anaokulu ve Toki Göksu Anaokulu'nda 5-6 yaşında çocuğu olan annelere, çocuklarının öğretmenleri aracılığıyla mini bir anket uygulanmıştır. Bu ankette Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programı'nın ne olduğu, annelere ne gibi kazanımlar sağlayacağı, kaç hafta süreceği, haftada kaç gün, kaç saat, nerde, ne zaman başlayacağı ve kim tarafından verileceği hakkında bilgiler yer alırken, annelerden de bu programa katılıp katılmama durumları, katılmak isteyen annelerin uygun olan iki günü ve saati belirtmeleri istenmiştir. Annelerden geri dönen 35 adet anket değerlendirilerek çoğunluğunun istediği günler ve saatler belirlenmiştir. Belirlenen günler ve saatler hakkında okul yöneticileriyle görüşülmüş ve eğitim verilecek mekânların uygunluk durumuna göre eğitim günleri ve saatleri netleşmiştir. Eğitim günleri belirlendikten sonra eğitim programına katılımı artırmak için duyuru çalışmalarına başlanmıştır. Uygulama yapılacak okulların kapılarına duyurular asılmış, annelere broşürler dağıtılmış, okulların web sayfalarından duyurular yapılmış ve eğitime katılmak isteyen annelerin adlarını okullarda belirlenen personele yazdırmaları istenmiştir. Zaman içerisinde listelerde yeterli kişi sayısına ulaşamayınca, çevredeki bağımsız anaokullarının müdürleriyle görüşülerek, onların okullarına da duyurular asılarak istenen anne sayısına ulaşılmaya çalışılmıştır. Eryaman Başak Anaokulu ve Toki Göksu Anaokulunda 5-6 yaşında çocuğu olan annelerin dışında başka bir anaokulundan programa anne katılımı olmamıştır.

Deney grubunu Eryaman Başak Anaokulu ve Toki Göksu Anaokulunda 5-6 yaşında çocuğu sahip 31 anne oluştururken, kontrol grubunu da aynı anaokullarında 5-6 yaşında çocuğu olan 31 anne oluşturmuştur. Kontrol grubunu oluşturan anneler tespit edilirken

öncelikle okul yöneticilerinden tüm 5-6 yaş gruplarının sınıf listelerine ulaşılmış ve bu listelerden eğitim programına katılmayan çocukların anneleri belirlenmiştir. Deney grubunda olmayan annelere ise çocuklarının öğretmenleri aracılığıyla ulaşılmıştır.

Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programının Uygulanması

Annelere uygulanan Çocuklarının Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programı Milli Eğitim Bakanlığı Eryaman Başak Anaokulu ve Toki Göksu Anaokulunda uygulanmıştır.

Başak Anaokulunda 12 Şubat -7 Mayıs 2013 tarihleri arasında salı günleri 13:30-15:00, Toki Göksu Anaokulunda 14 Şubat-9 Mayıs 2013 tarihleri arasında perşembe günleri 13:30-15:00 saatleri arasında toplam 31 anneye Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programı uygulanmıştır. Eğitim bittikten dört hafta sonra, 11 Haziran 2013 saat 13:30'da Başak Anaokulunda, 13 Haziran 2013 saat 13:30'da da Toki Göksu Anaokulunda eğitime katılan annelere kalıcılık testi uygulanmıştır.

Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programı 13 oturumdan oluşmuştur.

I. Oturum Tanışma ve Ön Testlerin Uygulanması

Annelerle toplantının yapıldığı ilk gün araştırmacı annelere kendisini tanıtmıştır. Annelere, Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programı'nın amacı, içeriği, süresi, grup kuralları ve eğitim sırasında kullanılacak yöntem ve teknikler açıklanmıştır. Annelerin eğitim programı ile ilgili soruları yanıtlanmıştır.

Araştırmacı tarafından annelere "Aile Bilgi Formu", "Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği", ve "Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği"nin nasıl dolduracakları anlatılarak, annelerden doldurmaları istenmiştir. Ölçekler doldurulduktan sonra çalışma grubunun birbirleriyle tanışıp uyum sağlamasına yardımcı olmak amacıyla annelere "Bize Adının Öyküsünü Anlat" ve "Ben Kimim?" adlı etkinlikler uygulanmıştır.

Bu etkinliklerin ardından annelerin Çocuklarının Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programında bulunma nedenleri ve beklentilerini birbirleriyle paylaşmalarını sağlamak amacıyla "Neden Buradayım?" adlı etkinlik yapılmıştır.

Önceden ihtiyaç belirleme çalışması yapılmasına rağmen deney grubundaki annelerin gereksinimlerini belirlemek amacıyla, iki açık uçlu sorudan oluşan “İhtiyaç Belirleme Formu” annelere tekrar uygulanmıştır. Bu şekilde özellikle deney grubunda yer alan annelerin çocuklarının duygusal gelişimi ile ilgili öğrenmek istediği, merak ettiği konular ve çocuklarının duygusal gelişimi ile ilgili yaşadığı sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır. (önceki ihtiyaç belirleme çalışmasından farklı bir sonuç çıkmamıştır). Oturumun sonunda annelerle günün değerlendirmesi yapılmış, gelecek haftanın konusunun “Erken Çocukluk Döneminin Önemi ve Çocuğun Gelişim Özellikleri” olduğu belirtilerek oturum sonlandırılmıştır.

II. Oturum

Anneler “U” şeklinde oturtulmuş ve önceki oturumda ele alınan konu annelerle birlikte onlara ipuçları verilerek tekrar edilmiştir. Annelerin birbirlerinin isimlerini öğrenmelerini kolaylaştırmak amacıyla “Sıfat Oyunu” adlı etkinlik uygulanmıştır. Eğitiminin önceden hazırlanmış olduğu üzerlerinde annelerin adlarının yazılı olduğu yaka kartları annelere dağıtılmış ve annelerden kartlarını herkesin görebileceği bir şekilde takmaları istemiştir.

Annelere o günün sohbet konusunun “Erken Çocukluk Döneminin Önemi ve Çocuğun Gelişim Özellikleri” olduğu söylenerek, konunun kazanımlarıyla ilgili açıklamalar yapılmıştır. Annelerin dikkatleri konuya çekilerek, oturuma giriş yapılmıştır.

Annelerin, erken çocukluk döneminin hangi yaşları kapsadığı, bu dönemin insan hayatındaki ve çocuğun gelişimindeki önemini kavramaları için konu çeşitli öğretim teknik ve yöntemler ile ele alınmıştır. Annelerin çocuklarının gelişim özelliklerini fark etmeleri amacıyla hazırlanmış çocuklarının gelişim özelliklerini içeren broşürler annelere dağıtılmış ve annelere çocuklarının neler yapıp, neler yapamayacakları fark ettirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca annelerin çocuklarının gelişimlerini desteklemek için neler yapabilecekleri de çeşitli öğretim teknik ve yöntemleri ile ele alınmıştır.

Eğitimci tarafından annelerin katılımı da sağlanarak o gün işlenen konu özetlenmiştir. Annelere haftaya hangi konuda sohbet edileceği belirtilmiştir.

III. Oturum

Anneler “U” şeklinde oturtulmuş ve önceki oturumda ele alınan konu annelerle birlikte onlara ipuçları verilerek tekrar edilmiştir. Annelere o günün sohbet konusunun “Erken Çocukluk Döneminde Aile ve Çevrenin Önemi” olduğu söylenerek, konunun

kazanımlarıyla ilgili açıklamalar yapılmıştır. Annelerin dikkatleri konuya çekilerek, oturuma giriş yapılmıştır.

Bu oturumda eğitimci, anneleri çocuklarının gelişimlerinin içinde bulunduğu çevreden nasıl etkilendiklerini ve onların gelişimini destekleyen bir ortamı nasıl hazırlayabilecekleri konularında, çeşitli öğretim teknik ve yöntemleri kullanarak bilgilendirmiştir. Erken Çocukluk Döneminde çevrenin çocuğun gelişimine olan etkisini vurgulamak amacıyla “Video 1” ve “Video 2” annelere izlettirilerek videolar hakkında tartışılmıştır.

Bu etkinlikler sonunda çocuğun yakın çevresindeki insanları taklit ettiği, yakın çevresinin onun gelişiminde çok önemli ve etkili olduğu, ailenin de bu yakın çevredeki ilk halkayı oluşturduğu vurgulanmıştır. Çocuğun yakın çevresindeki diğer halkanın ise okul arkadaşları, öğretmenleri olduğu ve erken çocukluk döneminde aile gibi okul ortamının da çocuğun gelişimini etkilediği belirtilmiştir. Aile ortamında çocuğunun gelişimini destekleyen bir ortam sağlamak için neler yapılabileceği ve okul-aile işbirliğinin önemi çeşitli öğretim teknik ve yöntemleri kullanılarak annelerle ele alınmıştır.

Eğitimci tarafından annelerin katılımı da sağlanarak o gün işlenen konu özetlenmiştir. Haftaya hangi konuda sohbet edileceği belirtilmiştir.

IV. Oturum

Anneler “U” şeklinde oturtulmuş ve önceki oturumda ele alınan konu annelerle birlikte onlara ipuçları verilerek tekrar edilmiştir. Annelere o günün sohbet konusunun “Duygular ve Hayatımızdaki Önemi” olduğu söylenerek, konunun kazanımlarıyla ilgili açıklama yapılmıştır. Annelerin dikkatleri konuya çekilerek, oturuma giriş yapılmıştır.

Annelerin duygu kavramını ve duyguların hayatımızdaki önemini kavramaları amacıyla çeşitli öğretim teknik ve yöntemleri kullanılarak annelerle duygunun ve duyguların işlevlerinin ne olduğu ile ilgili sohbet edilmiştir. Duyguları tanımaları ve annelerin olumlu ve olumsuz duyguları ayırt etmesini sağlamak amacıyla “Resimlerden Duyguları Tanıma” ve “Aklına ne geliyor?” adlı eğitsel oyunlar oynanmıştır.

Annelerin Duygularının farkında olmaları, duygularını sözcüklerle, ben diliyle ve beden diliyle ifade etmelerini sağlamak amacıyla “Duygularla Dans”, “Duygu Oyunu”, “Duyguların Farkına Varma ve İfade Etme” ve “Duyguları İfade Etme” adlı eğitsel oyunlar oynanmıştır.

Eğitimci tarafından annelerin katılımı da sağlanarak o gün işlenen konu özetlenmiştir. Haftaya hangi konuda sohbet edileceği belirtilmiştir.

V. Oturum

Anneler “U” şeklinde oturtulmuş ve önceki oturumda ele alınan konu annelerle birlikte onlara ipuçları verilerek tekrar edilmiştir. Annelere o günün sohbet konusunun “Duygu, Düşünce ve Davranış İlişkisi” olduğu söylenerek, konunun kazanımlarıyla ilgili açıklama yapılmıştır. Annelerin dikkatleri konuya çekilerek, oturuma giriş yapılmıştır.

Annelerin duygu ve düşünceleri birbirlerinden ayırt etmeleri amacıyla “Kendi Duygularımıza Sahip Çıkma”, “Duygu Düşünce İlişkisi”, “Düşünceler ve Duygular” adlı eğitsel oyunlar oynanmıştır. Bu oyunlarla annelerin duyguların kimin sorumluluğunda olduğunu fark etmelerine ve duygu ve düşünce arasındaki ilişkiyi anlamalarına yardımcı olunmuştur.

Annelerin duygu, düşünce ve davranış arasındaki ilişkiyi kavramaları için ise “Duygu Düşünce ve Bedensel Tepki İlişkisi” adlı drama ve “Duygu, Düşünce ve Davranış Arasındaki İlişki Hakkında Bilgi Sahibi Olma” adlı eğitsel oyunlar oynanmıştır.

Eğitimci tarafından annelerin katılımını da sağlanarak o gün işlenen konu özetlenmiştir. Haftaya hangi konuda sohbet edileceği belirtilmiştir.

VI. Oturum

Anneler “U” şeklinde oturtulmuş ve önceki oturumda ele alınan konu annelerle birlikte onlara ipuçları verilerek tekrar edilmiştir. Annelere o günün sohbet konusunun “Çocuklarda Duygusal Gelişim I” olduğu söylenerek, konunun kazanımlarıyla ilgili açıklama yapılmıştır. Annelerin dikkatleri konuya çekilerek, oturuma giriş yapılmıştır.

Annelerin, duygusal bağın oluşturulmasında temel güven duygusunun önemini, çocukların özelliklerini, duygusal gelişimin ve duygusal gelişim için gerekli becerilerin ne olduğunu kavramaları için “Örnek Olay I, II” ağırlıklı olmak üzere çeşitli öğretim teknik ve yöntemleri kullanılarak annelerle sohbet edilmiştir.

Erken çocukluk döneminde önem kazanan duygular ve bu duygularla başa çıkmanın yollarını kavramak amacıyla öncelikle temel duygulardan mutluluk duygusu başta video gösterimi olmak üzere çeşitli öğretim teknik ve yöntemleri kullanılarak annelerle tartışılmıştır.

Eğitimci tarafından annelerin katılımı da sağlanarak o gün işlenen konu özetlenmiştir. Haftaya hangi konuda sohbet edileceği belirtilmiştir.

VII. Oturum

Anneler “U” şeklinde oturtulmuş ve önceki oturumda ele alınan konu annelerle birlikte onlara ipuçları verilerek tekrar edilmiştir. Annelere o günün sohbet konusunun “Çocuklarda Duygusal Gelişim II” olduğu söylenerek, konunun kazanımlarıyla ilgili açıklama yapılmıştır. Annelerin dikkatleri konuya çekilerek, oturuma giriş yapılmıştır.

Erken çocukluk döneminde önem kazanan duygular ve bu duygularla başa çıkmanın yollarını kavramak amacıyla öncelikle “Hangisi?” adlı öykü annelere okunmuştur.

Temel duygulardan korkunun, öfkenin ve üzüntünün ne olduğu, çocuklarda bu duyguların nedenlerinin neler olabileceği, nasıl ifade edilecekleri ve bu duygularla nasıl başa çıkabilecekleri, başta soru-cevap, anlatım ve “Resimlerin Duygusu” adlı drama etkinlikleri olmak üzere çeşitli öğretim teknik ve yöntemleri kullanarak annelerle ele alınmıştır.

Eğitimci tarafından annelerin katılımı da sağlanarak o gün işlenen konu özetlenmiştir. Haftaya hangi konuda sohbet edileceği belirtilmiştir.

VIII. Oturum

Anneler “U” şeklinde oturtulmuş ve önceki oturumda ele alınan konu annelerle birlikte onlara ipuçları verilerek tekrar edilmiştir. Annelere o günün sohbet konusunun “Çocukların Duygusal Gelişimlerini Desteklemek I” olduğu söylenerek, konunun kazanımlarıyla ilgili açıklama yapılmıştır. Annelerin dikkatleri konuya çekilerek, oturuma giriş yapılmıştır.

Annelerin çocuklarının kendilerini tanımalarına destek olmaları amacıyla “Örnek Olay I, II, III” ve “Oyuncaklarım” adlı drama etkinliği ağırlıklı olmak üzere çeşitli öğretim teknik ve yöntemleri kullanılarak, öncelikle benlik gelişiminin ne olduğu, sağlıklı benlik gelişimi için neler yapılması gerektiği, çocukların duygusal gelişimi desteklemek için yapılması gerekenlerin ne olduğu ve destekleme aşamalarından ilk ikisi olan “Çocuğun Kendini Tanımasını Sağlamak” ve “Çocuğun Duygularını Uygun Şekilde Göstermesine Destek Olmak” konuları incelenmiştir.

Eğitimci tarafından annelerin katılımı da sağlanarak o gün işlenen konu özetlenmiştir. Haftaya hangi konuda sohbet edileceği belirtilmiştir.

IX. Oturum

Anneler “U” şeklinde oturtulmuş ve önceki oturumda ele alınan konu annelerle birlikte onlara ipuçları verilerek tekrar edilmiştir. Annelere o günün sohbet konusunun “Çocukların

Duygusal Gelişimlerini Desteklemek II” olduğu söylenerek, konunun kazanımlarıyla ilgili açıklama yapılmıştır. Annelerin dikkatleri konuya çekilerek, oturuma giriş yapılmıştır.

Bu oturumda da duygusal gelişimi desteklemek için yapılması gereken aşamalardan çocuğun “Duygularına Uygun Tepki Vermek” ve “Çocuğun Başkalarını Anlamasını Desteklemek” konuları “Örnek Olay I, II”, “Nasılım?” adlı drama etkinliği ve rol oynama tekniği ağırlıklı olmak üzere çeşitli öğretim teknikleri ve yöntemleri kullanılarak incelenmiştir. Bir öyküyle sohbet sonlandırılmıştır.

Eğitimci tarafından annelerin katılımı da sağlanarak o gün işlenen konu özetlenmiştir. Haftaya hangi konuda sohbet edileceği belirtilmiştir.

X. Oturum

Anneler “U” şeklinde oturtulmuş ve önceki oturumda ele alınan konu annelerle birlikte onlara ipuçları verilerek tekrar edilmiştir. Annelere o günün sohbet konusunun “Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Tutumlarının Yeri” olduğu söylenerek, konunun kazanımlarıyla ilgili açıklama yapılmıştır. Annelerin dikkatleri konuya çekilerek, oturuma giriş yapılmıştır.

Bu oturumda baskıcı-otoriter tutum, aşırı hoşgörülü tutumun ne olduğu ve bu tutumların çocukların duygusal gelişimleri üzerinde etkileri incelenmiştir. Ayrıca uygun anne baba tutumunun ne olduğu, demokratik bir ilişki geliştirmek için neler yapılabileceği, demokratik tutumu uygularken nelere dikkat edileceği ve demokratik tutumun çocukların başta duygusal gelişimleri olmak üzere gelişimlerine olan etkisi, ağırlıklı olarak “Bana Nasıl Davranmalısın?”, “Senden Bana Benden Ona”, “Tabaklar”, “Nasıl Bir Anne Babayım?” adlı drama etkinlikleri ve “Çocuğumu Yeniden Yetiştirmem Mümkün Olsaydı” adlı eğitsel oyun ile ele alınmıştır.

Eğitimci tarafından annelerin katılımını da sağlanarak o gün işlenen konu özetlenmiştir. Haftaya hangi konuda sohbet edileceği belirtilmiştir.

XI. Oturum

Anneler “U” şeklinde oturtulmuş ve önceki oturumda ele alınan konu annelerle birlikte onlara ipuçları verilerek tekrar edilmiştir. Annelere o günün sohbet konusunun “Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Çocuk İletişimi ve Dinlemenin Önemi” olduğu söylenerek, konunun kazanımlarıyla ilgili açıklama yapılmıştır. Annelerin dikkatleri konuya çekilerek, oturuma giriş yapılmıştır.

Annelerin çocuklarını dinlerken neler yaptıklarını, çocuklarını nasıl daha etkili bir şekilde dinleyeceklerini ve çocuklarını etkili bir şekilde dinlediklerinde onların başta duygusal gelişimleri olmak üzere gelişimlerini nasıl etkileyecekleri, “Örnek Olay I”, “Bugün ben neler yaptım?” adlı drama etkinliği ve “Bektaş” adlı öykü ile ele alınmıştır.

Eğitimci tarafından annelerin katılımı da sağlanarak o gün işlenen konu özetlenmiştir. Haftaya hangi konuda sohbet edileceği belirtilmiştir.

XII. Oturum

Anneler “U” şeklinde oturtulmuş ve önceki oturumda ele alınan konu annelerle birlikte onlara ipuçları verilerek tekrar edilmiştir. Annelere o günün sohbet konusunun “Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Çocuk İletişiminde Kullanılan Dilin Önemi” olduğu söylenerek, konunun kazanımlarıyla ilgili açıklama yapılmıştır. Annelerin dikkatleri konuya çekilerek, oturuma giriş yapılmıştır.

Annelerin çocukları karşı kullandıkları iletişim engellerini fark etmeleri, suçlayıcı dilin ne olduğu ve iletişimde yarattığı olumsuz etkiyi kavramaları için “İletişim Engelleri” adlı drama etkinliği ve annelerin kendilerini ifade etmelerinin öğeleri ile kendilerini ifade etmelerinin çocuklarının başta duygusal gelişimi olmak üzere gelişimlerine olan etkileri “Örnek Olay I, II, III” ile ele alınmıştır.

Eğitimci tarafından annelerin katılımı da sağlanarak o gün işlenen konu özetlenmiştir. Haftaya hangi konuda sohbet edileceği belirtilmiştir.

XIII. Oturum

Anneler “U” şeklinde oturtulmuş ve önceki oturumda ele alınan konu annelerle birlikte onlara ipuçları verilerek tekrar edilmiştir. Annelere o günün sohbet konusunun “Duygusal Gelişimde Empati ve Önemi” olduğu söylenerek, konunun kazanımlarıyla ilgili açıklama yapılmıştır. Annelerin dikkatleri konuya çekilerek, oturuma giriş yapılmıştır.

Annelerin empatik dinleme ve empatik tepki verme becerisi geliştirmelerini desteklemek amacıyla empatinin ne olduğu, empatinin iletişimdeki önemi, duygusal olarak karşısındakinin yerini nasıl alınacağı ve empatik tepkinin nasıl verileceği konuları “Örnek Olay I”, “Duyguları Fark Etme Çalışması” ve “Senaryolar” adlı drama çalışmaları ile ele alınmıştır.

Eğitimci tarafından annelerin katılımı da sağlanarak o gün üzerinde durulan konunun ve 13 haftanın zeti yapılmıştır.

Son Testlerin Uygulanması

Eğitim programının 13. Oturumunun sonunda verilen eğitimin etkililiğini ölçmek amacı ile deney ve kontrol grubundaki annelere Aile Bilgi Formu, Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler lği, ve Olumsuz Duygularla Başa ıkma lği uygulanmıştır.

Kontrol grubundaki annelere hiçbir eğitim verilmemiş sadece ön test ve son test olarak Aile Bilgi Formu, Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler lği ve Olumsuz Duygularla Başa ıkma lği uygulanmıştır.

İzleme alışması

Deney grubundaki annelere uygulanan eğitim programının, annelerin üzerindeki uzun süreli etkilerini değerlendirmek amacı ile dört hafta sonra Aile Bilgi Formu, Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler lği, ve Olumsuz Duygularla Başa ıkma lği uygulanmıştır.

3.5.Verilerin Analizi

Kişisel Bilgi Formu, Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler lği ve Olumsuz Duygularla Başa ıkma lği'den elde edilen veriler SSPS 18 paket programı yardımı ile bilgisayar ortamına aktarılmış ve uygun istatistiksel analizler yapılmıştır.

Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programına İlişkin Analizler

- Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programına katılan annelerin, Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler lği ve Olumsuz Duygularla Başa ıkma lği'den aldıkları puanlarında, uygulanan eğitimin etkisine bağlı olarak deney sonrasında böyle bir eğitime katılmayan annelere göre farklılığın olup olmadığını test etmek amacıyla Kovaryans Analizi (ANCOVA) ve Karışık Desen (Mixed Design) İki Faktörlü ANOVA kullanılmıştır.

- Elde edilen verilerin analizinde, annelere uygulanan Çocuklarının Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programının etkisini tespit etmek amacıyla ilk olarak gruplar arasındaki farkları istatistiksel açıdan eşitlemek için Kovaryans Analizinin varsayımları test edilmiştir. Kovaryans Analizi (ANCOVA), bir araştırmada etkisi test edilen bir faktör ya da faktörlerin dışında, bağımlı değişken ile ilişkisi bulunan bir değişkenin ya da değişkenlerin istatistiksel olarak kontrol edilmesini sağlayan bir tekniktir. (Büyüköztürk, 1998, s. 91; Büyüköztürk, 2011, s. 111). Kovaryans Analizi sonucunda DİHÖ'nin Duygusal Farkındalık ve Duygulardan Rahatsız olma alt boyutları ön test son test puanlarının regresyon eğimlerinin eşitliği varsayımını yerine getirdiği tespit edilmiştir. Bu nedenle DİHÖ'nin Duygusal Farkındalık ve Duygulardan Rahatsız olma alt boyutlarının ön test son test puanlarında ANCOVA kullanılmıştır.
- DİHÖ'nin Duygunun Pozitif Yönetimi alt boyutu ve ODBÇÖ'nin tüm boyutlarında ise regresyon eğimleri anlamlı olarak farklı olduğu için Karışık Desen (Mixed Design) İki Faktörlü ANOVA kullanılmıştır. Karışık Desen (Mixed Design) İki Faktörlü ANOVA işlem gruplarına bağlı olarak ilişkisiz ölçümlerin ve zamana bağlı olarak tekrarlı ölçümlerin söz edildiği iki faktörlü karışık desenlerde, uygulanan deneysel işlemin etkililiğine ilişkin satır×sütun ortak etkisini ve satır ile sütun faktörlerinin temel etkilerini test etmek için kullanılmaktadır (Büyüköztürk, 2011, 79). Etki büyüklüğünde ise Eta Kare kullanılmıştır. Eta kare büyüklük kriterleri olarak: .01 küçük etki, .06 orta etki, .14 yüksek etki olarak alınmıştır (Ellis, 2010, s. 41).
- Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programına katılan annelerin deneysel işlem sonrasında kazandıkları varsayılan Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği ve Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği'nden aldıkları puanları ile dört hafta sonra ölçülen Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği ile Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği'den aldıkları puanları arasında farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için İlişkili Örneklem için Tekrarlı ölçümler için t testi kullanılmıştır. Tekrarlı ölçümler için t testi ilişkili iki örneklem ortalaması arasındaki farkın sıfırdan (birbirinden) anlamlı bir şekilde farklı olup olmadığını test etmek için kullanılmaktadır (Büyüköztürk, 2011, s. 67). Ayrıca Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programına

katılan ailelerin demografik özelliklerinin analizinde de frekans, yüzde ve ortalama değerleri alınmıştır.

BÖLÜM 4

BULGULAR ve YORUMLAR

Bu bölümde Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programı kapsamında araştırmaya dâhil edilen deney ve kontrol grubundaki annelerin araştırma sonucunda “Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği ” ve “Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği” ile elde edilen verilerine ilişkin bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 19. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin Düzeltilmiş Ön Test Puanlarına Göre DİDHÖ'nin Duygusal Farkındalık Boyutu Son Test Puanlarının ANCOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	η^2
Duygusal Farkındalık Öntest	221,11	1	221,11	76,22	,00	0,56
Grup	114,51	1	114,51	39,48	,00	0,40
Hata	171,15	59	2,90			
Düzeltilmiş Toplam	511,55	61				

Tablo 19’da deney ve kontrol gruplarındaki annelerin düzeltilmiş ön test puanlarına göre DİDHÖ'nin Duygusal Farkındalık Boyutu son test puanlarının ANCOVA sonuçları incelendiğinde, ön test puanlarının ortak değişken olarak alındığı ANCOVA sonuçlarına göre, deney ve kontrol grubundaki annelerin Duygusal Farkındalık Boyutu son test puanları arasında anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir ($F(1, 59) = 39,48, P < .01; \eta^2=0,40$). Eta kareye bakıldığında, 0,40 çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Duygusal Farkındalık Boyutu’nda yüksek olduğunu göstermektedir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin DİDHÖ'nin Duygusal Farkındalık Boyutu'na ilişkin ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalamaları Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin DİDHÖ'nin Duygusal Farkındalık Boyutuna İlişkin Ön Test Puanlarına Göre Düzeltilmiş Son Test Puanlarının Ortalamaları

				Düzeltilmiş Ortalama Farkları
Grup	n	\bar{X}	Düzeltilmiş Ortalama	D-K
Deney	31	24,70	24,68	2,72**
Kontrol	31	21,93	21,96	--

Tablo 20'de deney ve kontrol gruplarındaki annelerin DİDHÖ'nin Duygusal Farkındalık Boyutuna ilişkin ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalamaları incelendiğinde, deney grubunun düzeltilmiş ortalamasının (24,68) kontrol grubunun düzeltilmiş ortalamasından (21,96) anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır. Buna göre annelere uygulanan eğitim programının annelerin duygusal farkındalıklarına yardımcı olduğu düşünülebilir.

Bu farkın uygulanan eğitim programında özellikle “Duygular ve Hayatımızdaki Önemi” oturumunda yer alan, annelerin duyguların öneminin farkına varmalarına ve duygularını çeşitli şekillerde ifade etmelerine (sözcüklerle, beden diliyle, ben diliyle) yönelik çalışmaların neden olduğu söylenebilir. Ayrıca “Duygu, Düşünce ve Davranış Arasındaki İlişki” oturumunda yer alan etkinliklerin de (Örneğin Kendi Duygularımıza Sahip Çıkma Etkinliği, Düşünceler ve Duygular Etkinliği ve Duygu Düşünce ve Bedensel Tepki İlişkisi Etkinliği) deney ve kontrol grubunun DİDHÖ'nin Duygusal Farkındalık Boyutu ortalamaları arasındaki farka neden olduğu düşünülebilir.

Yeşilyaprak'ın (2007) duyguları fark etmeye ve ifade etmeye yönelik psiko-eğitim programının, kişilerin duygusal farkındalık düzeylerine, duyguları ifade eğilimlerine, psikolojik ve öznel iyi-oluşlarına etkisini incelemek amacıyla yapmış olduğu çalışmasının bulgularının, araştırmanın bulguları ile örtüştüğü görülmektedir. Duyguları fark etmeye ve ifade etmeye yönelik psiko-eğitim programına katılan kişilerin, plasebo ve kontrol gruplarındakilere kıyasla, duygusal farkındalık düzeylerinde anlamlı bir yükselme olduğu

saptanmıştır. Benzer şekilde Gençoğlu'nun (2012) Duygu Odaklı Terapi'ye dayalı olarak hazırlanan "Duygusal Farkındalık Eğitimi'nin" genç yetişkinlerin iyimserlik düzeylerine etkisini incelemek amacıyla yaptığı çalışmasında da, Duygusal Farkındalık Eğitimi'nin, genç yetişkinlerin iyimserlik düzeyi üzerinde anlamlı bir fark oluşturduğu görülmüştür. Bu eğitimin genç yetişkinlerin iyimserlik düzeyini yükselttiği tespit edilmiştir.

Yeşilyaprak'ın (2007) ve Gençoğlu (2012)'nin çalışmalarının bulguları, annelere verilen eğitim sonucunda duygusal farkındalıklarındaki olumlu değişimi destekler nitelikte olduğu görülmüştür.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ön test puanlarına göre düzeltilmiş DİDHÖ'nin Duygudan Rahatsızlık Duyma Boyutu son test puanlarının ANCOVA Sonuçları Tablo 21'de verilmiştir.

Tablo 21. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin Ön Test Puanlarına Göre Düzeltilmiş DİDHÖ'nin Duygudan Rahatsızlık Duyma Boyutu Son Test Puanlarının ANCOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	η^2
Duygudan Rahatsızlık Duyma Öntest	517,78	1	517,78	129,01	,00	,69
Grup	516,17	1	516,17	128,61	,00	,69
Hata	236,80	59	4,01			
Düzeltilmiş Toplam	1226,21	61				

Tablo 21'de deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ön test puanlarına göre düzeltilmiş DİDHÖ'nin Duygudan Rahatsızlık Duyma Boyutu son test puanlarının ANCOVA sonuçları incelendiğinde, ön test puanlarının ortak değişken olarak alındığı ANCOVA sonuçlarına göre, deney ve kontrol grubundaki annelerin Duygudan Rahatsızlık Duyma Boyutu son test puanları arasında anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir ($F(1,59) = 128,61$, $P < .01$; $\eta^2=0,69$). Eta kareye bakıldığında 0,69 çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Duygudan Rahatsızlık Duyma Boyutu'nda yüksek olduğunu göstermektedir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin DİDHÖ'nin Duygudan Rahatsızlık Duyma Boyutu'na ilişkin ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalamaları Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 22. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin DİDHÖ'nin Duygudan Rahatsızlık Duyuma Boyutuna İlişkin Ön Test Puanlarına Göre Düzeltilmiş Son Test Puanlarının Ortalamaları

Grup	n	\bar{X}	Düzeltilmiş Ortalama Farkları	
			Düzeltilmiş Ortalama	D-K
Deney	31	12,35	12,22	-5,78**
Kontrol	31	17,87	18,00	--

Tablo 22’de deney ve kontrol gruplarındaki annelerin DİDHÖ’nin Duygudan Rahatsızlık Duyuma Boyutuna ilişkin ön test puanlarına göre düzeltilmiş son test puanlarının ortalamaları incelendiğinde, kontrol grubunun düzeltilmiş ortalamasının (18,00) deney grubunun düzeltilmiş ortalamasından (12,22) anlamlı olarak daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, annelere uygulanan eğitim programının, annelerin Duygudan Rahatsızlık Duymaları’nı azaltmalarında yardımcı olduğu düşünülebilir.

Bu farka uygulanan eğitim programında, özellikle annelerin “Duyguların Hayatımızdaki Önemi” oturumunda yer alan, duygunun ve işlevlerinin ne olduğu, sağlıklı kalabilmek için duyguların farkına varmanın ve ifade etmenin önemine yönelik çalışmaların neden olduğu söylenebilir. Ayrıca “Duygular ve Hayatımızdaki Önemi” ve “Duygu, Düşünce ve Davranış İlişkisi” oturumlarında, annelerin duygularını çeşitli şekillerde ifade etmelerine ve duygu, düşünce ve davranış arasındaki ilişkiye yönelik etkinliklerin de bu farkı oluşturduğu düşünülebilir.

Başal (2003) çalışmasında, bireyin gelişiminde duyguların çok önemli olmasına rağmen, genellikle yetişkinlerin duygularını belli etmekten utandıklarını, özellikle de olumsuz duyguların bastırılmasından yana olduklarını belirtmektedir. Oysa insanın diğer insanlardan farklı, kendine özgü nitelikleri olan bir birey olduğunu duygularının kanıtladığını ve bireyin korkuları, üzüntüleri, sevinçleri, zevkleri, kaygıları onun kişiliğinin özellikleri olduğunu vurgulamıştır (Başal, 2003, s. 118). Başal’ın çalışması annelerin eğitim öncesindeki durumlarını destekler niteliktedir.

Çeçen’in (2002) çalışmasının bulgularının ise araştırmada annelere verilen Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programı sonrasında, annelerin Duygudan Rahatsızlık Duyuma Boyutu bulgularıyla ile benzerlik göstermektedir. Çeçen’in araştırmasında, grup yaşantısı yoluyla, 13 “sınıf öğretmeni” adayına, 11 hafta boyunca, uygulanan Duyguları Yönetme Becerileri Eğitimi Programı’nın; deney grubunun, sözel

olarak duyguları ifade edebilme, öfke yönetimi ve genel olarak duyguları yönetme becerileri üzerinde bir değişim yaptığı görülmüştür. Ayrıca uygulanan eğitim programının, duyguları olduğu gibi gösterebilme, olumsuz bedensel tepkileri kontrol edebilme ve başa çıkma becerileri üzerinde de anlamlı değişimler yaptığı görülmüştür.

Duygularından rahatsızlık duyan annelerin, kendi yaşamlarının yanı sıra çocuklarının duygusal gelişimlerini de olumsuz yönde etkiledikleri görülmektedir. Aydın'ın (2010) 3-6 yaş arası çocuğu olan annelerle yaptığı araştırmasında kendi duygularıyla baş etme becerileri iyi olmayan annelerin, çocuklarının duygularını desteklemeyen stratejileri daha sık kullandığı ve çocuklarını esnek olmayan ve tepkisel mizaç özelliklerine sahip olarak nitelendirdikleri tespit edilmiştir.

Başal (2003), Çeçen (2002) ve Aydın'ın (2010) çalışmaları, araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin DİDHÖ'nin Duyguları Pozitif Yönetme Boyutuna ilişkin betimsel istatistikleri Tablo 23'de sunulmuştur.

Tablo 23. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin DİDHÖ'nin Duyguları Pozitif Yönetme Boyutuna İlişkin Betimsel İstatistikleri

Duyguları Pozitif Yönetme	Grup	\bar{X}	S_x	n
Ön test	Deney	20,13	3,74	31
	Kontrol	20,36	3,72	31
	Toplam	20,24	3,70	62
Son test	Deney	24,29	2,16	31
	Kontrol	19,87	3,50	31
	Toplam	22,08	3,65	62

Tablo 23'de deney ve kontrol gruplarındaki annelerin DİDHÖ'nin Duyguları Pozitif Yönetme Boyutuna ilişkin betimsel istatistikleri incelendiğinde; deney grubunun ön test ortalamasının 20,13, kontrol grubunun 20,36 olduğu görülürken; son test ortalamalarına bakıldığında, deney grubunun son test ortalamasının 24,29, kontrol grubunun ise 19,87 olduğu tespit edilmiştir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin DİDHÖ'nin Duyguları Pozitif Yönetme Boyutuna ilişkin ANOVA sonuçları Tablo 24'de verilmiştir.

Tablo 24. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin DİDHÖ'nin Duyguları Pozitif Yönetme Boyutuna İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	η^2
Deneklerarası	1290,77	61				
Grup (Deney/Kontrol)	136,29	1	136,29	7,08	,01	,11
Hata	1154,48	60	19,24			
Denekleriçi	460	62				
Ölçüm (Öntest-Sontest)	104,81	1	104,81	33,46	,00	,36
Grup*Ölçüm	167,23	1	167,23	53,38	,00	,47
Hata	187,97	60	3,13			
Toplam	1750,77	123				

Tablo 24'de deney ve kontrol gruplarındaki annelerin DİDHÖ'nin Duyguları Pozitif Yönetme Boyutu'na ilişkin ANOVA sonuçları incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki annelerin deney öncesinden sonrasına Duyguları Pozitif Yönetme Boyutu puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bir başka ifadeyle deney ve kontrol grubunda bulunma ile öntest-sontest ölçümlerinin ortak etkisinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($F(1, 60) = 53,38, p < .01$). Eta kareye bakıldığında 0,47 çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Duyguları Pozitif Yönetme Boyutunda yüksek olduğunu göstermektedir. Buna göre, annelere uygulanan eğitim programının annelerin Duyguları Pozitif Yönetmeleri'ne olumlu yönde etki ettiği söylenebilir.

Uygulanan eğitim programında özellikle “Duygu, Düşünce ve Davranış İlişkisi” oturumlarında yer alan duyguların kimin sorumluluğunda olduğunu fark etme çalışmalarının, annelerin olumsuz duyguların, olumsuz düşüncelerden dolayı ortaya çıktığını fark etmelerini sağlamanın ve duygu düşünce ve bedensel tepki ilişkisi çalışmalarına yönelik etkinliklerin bu farka neden olduğu söylenebilir. Ayrıca “Duygular ve Hayatımızdaki Önemi” oturumunda yer alan duyguların farkında olma ve çeşitli şekillerde ifade etme etkinliklerinin, “Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Çocuk İletişimi ve Dinlemenin Önemi” ve “Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Çocuk İletişiminde Kullanılan Dilin Önemi” oturumlarında yer alan iletişimle ilgili ve özellikle duyguları ve kendini nasıl ifade etmelerine yönelik etkinliklerin bu farkı oluşturduğu düşünülebilir. Ayrıca eğitim programında yer alan diğer çalışmaların da annelerin Duyguları Pozitif Yönetmeleri'ne olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Öğretir ve Demiriz (2009)'in çalışmalarında, 2-4 yaşları arasında çocuğu olan orta sosyo-ekonomik düzeydeki 55 anneye 10 hafta boyunca uygulanan “Anne Ev Ziyareti Eğitim Programı'nın” annelerin tutumlarına ve empatik eğilimlerine olan etkisi incelenmiştir. Uygulanan programın, annelerin çocuklarına karşı demokratik tutumlarında ve duyguların yönetiminin alt alanlarından biri olan empati düzeylerinde anlamlı bir artışa neden olduğu görülmüştür. Öğretir'in (2004) diğer bir araştırmasında da deney grubundaki annelere 12 hafta boyunca uygulanan “Pozitif Düşünmeye Dayalı Grup Eğitim Programı” sonunda, annelerin çocuklarına daha fazla demokratik tutum sergiledikleri, daha kontrollü, daha sosyal, daha korkusuz, daha bağımsız oldukları, stresle başa çıkma stratejilerinin yükseldiği ve kendilerine olan güvenlerinin arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca alınan eğitim sonrasında deney grubundaki annelerin, eşleri ile ilişkilerindeki uyumlarının ve evlilik doyumlarının arttığı saptanmıştır. Kurtulmuş (2003) araştırmasında da 4-6 yaş grubu çocuğu olan annelere uygulanan “Anne Eğitim Programı” sonunda, annelerin Aile Değerlendirme Ölçeği'nin, aile üyelerinin her türlü durum karşısında en uygun tepkiyi verebilmesi anlamına gelen, sevgi, mutluluk, neşe gibi duyguların yanında; kızgınlık, üzüntü, korku gibi duyguları da içeren Duygusal Tepki Verebilme alt boyutu ve diğer alt boyutları olan Problem Çözme, İletişim, Roller, Gereken İlgiyi Gösterme, Davranış Kontrolü ve Genel Fonksiyonlar'dan aldıkları puanlarda istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Deney grubundaki annelere verilen eğitim sonucunda annelerin duygusal tepki verebilme ve aile ilişkilerini algılama düzeylerinin eğitimden olumlu yönde etkilendiği saptanmıştır. Cortes (2002) ise yapmış olduğu çalışmasında ebeveynlerin yüksek duygu farkındalığı ve duygularını sağlıklı yönetmelerinin, çocukların duygularını sosyalleştirmelerinde ve çocuğun gelişimi üzerinde önemli bir rol oynadığını öne sürmüştür. Pozitif öfke yönetimine sahip olan anne babaların aynı zamanda daha fazla duyguya ilişkin ebeveyn uygulamalarına sahip olduğu ayrıca çocuklarının da sosyal-duygusal yeterliklerinin yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Öğretir ve Demiriz (2009), Öğretir'in (2004) ve Kurtulmuş (2003)'un çalışmalarının bulguları, deney grubunda yer alan annelerin duygularını pozitif yönetme puanlarının eğitim öncesinden eğitim sonrasına olumlu yönde değişmesini desteklerken, Cortes (2002)'in çalışması ise annelerin eğitim sonrasında, duygularını pozitif yönetmelerindeki olumlu değişimin, çocuklarının duygusal gelişimlerine olan önemini destekler niteliktedir. Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Problem Odaklı Tepkiler Boyutuna ilişkin betimsel istatistikleri Tablo 25'de sunulmuştur.

Tablo 25. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Problem Odaklı Tepkiler Boyutuna İlişkin Betimsel İstatistikleri

Problem Odaklı Tepkiler	Grup	\bar{X}	S_x	n
Ön test	Deney	42,52	6,91	31
	Kontrol	42,39	6,54	31
	Toplam	42,45	6,67	62
Son test	Deney	49,48	4,35	31
	Kontrol	42,26	6,39	31
	Toplam	45,87	6,53	62

Tablo 25'da deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Problem Odaklı Tepkiler Boyutuna ilişkin betimsel istatistikleri incelendiğinde; deney grubunun ön test ortalamasının 42,52, kontrol grubunun 42,39 olduğu görülürken; son test ortalamalarına bakıldığında, deney grubunun son test ortalamasının 49,48, kontrol grubunun ise 42,26 olduğu tespit edilmiştir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Problem Odaklı Tepkiler Boyutuna ilişkin ANOVA sonuçları Tablo 26'de verilmiştir.

Tablo 26. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Problem Odaklı Tepkiler Boyutuna İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	η^2
Deneklerarası	4576,77	61				
Grup (Deney/Kontrol)	419,23	1	419,23	6,05	,02	,09
Hata	4157,55	60	69,29			
Denekleriçi	1102,00	62				
Ölçüm (Öntest-Sontest)	362,45	1	362,45	62,27	,00	,51
Grup*Ölçüm	390,32	1	390,32	67,06	,00	,53
Hata	349,23	60	5,82			
Toplam	5678,78	123				

Tablo 26'da deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Problem Odaklı Tepkiler Boyutu'na ilişkin ANOVA sonuçları incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki annelerin deney öncesinden sonrasına ODBÇÖ'nin Problem Odaklı Tepkileri Boyutu puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Bir başka ifadeyle deney ve kontrol grubunda bulunma ile öntest-sontest ölçümlerinin ortak etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür ($F(1, 60)=67,06, p<.01$). Eta kareye bakıldığında 0,53 çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Problem Odaklı Tepkiler Boyutu'nda yüksek olduğunu

göstermiştir. Buna göre, annelere uygulanan eğitim programının, annelerin olumlu anne tepkilerinden olan problem odaklı tepkilerini olumlu yönde etkilediği düşünülebilir.

Uygulanan eğitim programının annelerin çocuklarının olumsuz duygularıyla başa çıkmada etkili olduğu düşünülebilir. Bu olumlu etkinin annelerin problem odaklı tepki biçiminin çocukların duygusal gelişimlerdeki olumlu etkilerini kavramaları nedeniyle olduğu söylenebilir. Bir başka ifadeyle uygulanan eğitim programında özellikle “Çocukların Duygusal Gelişimlerini Desteklemek I” ve “Çocukların Duygusal Gelişimlerini Desteklemek II” oturumlarında yer alan çocuğun kendini tanımasını, çocuğun duygularını uygun şekilde göstermesine destek olmak, çocuğun duygularına uygun şekilde tepki vermek ve çocuğun başkalarını anlamasını destekleme konularına yönelik etkinliklerin bu artışa neden olduğu söylenebilir. Ayrıca diğer oturumlarda yer alan etkinlikler ve bu etkinliklere bağlı olarak verilen örneklerle ilgili sohbetlerin de annelerin problem odaklı tepkilerini olumlu yönde etkilediği düşünülebilir.

Benzer şekilde Havighurst vd.’nin (2004) araştırmasında da 4-5 yaşında çocuğu olan anne babalara, çocuklarının duygusal yeterliklerine yönelik uygulanan program sonucunda; anne babaların, olumlu aile tepkilerinden olan problem odaklı tepkilerinde olumlu yönde bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Eisenberg vd.’nin (1996) çalışmasında ise annelerin problem odaklı tepkilerinin, çocukların sosyal yönleriyle ve problemlerle başa çıkmalarıyla olumlu yönde ilişkili olduğu saptanırken Güven’in (2013) araştırmasında duygu odaklı ve problem odaklı tepkiler gibi anne babanın olumlu duygu sosyalleştirme tepkilerinin, çocukta gelişen davranış sorunları ile negatif yönlü ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Havighurst vd.’nin (2004) çalışmanın annelere verilen eğitim sonunda annelerin olumlu anne tepkilerinden olan problem odaklı tepkilerini geliştirmeleriyle ilgili sonuçları destekler niteliktedir. Eisenberg vd.’nin (1996) ve Güven’in (2013) çalışmaları ise annelerin problem odaklı tepkilerinin, çocukların duygusal gelişimlerine olan önem ve olumlu etkilerini destekler niteliktedir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ’nin Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler Boyutuna ilişkin betimsel istatistikleri Tablo’da 27’de sunulmuştur.

Tablo 27. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler Boyutuna İlişkin Betimsel İstatistikleri

Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler	Grup	\bar{X}	S_x	n
Ön test	Deney	40,13	6,13	31
	Kontrol	39,39	5,38	31
	Toplam	39,76	5,73	62
Son test	Deney	49,87	4,49	31
	Kontrol	38,81	5,64	31
	Toplam	44,34	7,53	62

Tablo 27'de deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler Boyutuna ilişkin betimsel istatistikleri incelendiğinde; deney grubunun ön test ortalamasının 40,13, kontrol grubunun 39,39 olduğu görülürken; son test ortalamalarına bakıldığında deney grubunun son test ortalamasının 49,87, kontrol grubunun ise 38,81 olduğu tespit edilmiştir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler Boyutuna ilişkin ANOVA sonuçları Tablo 28'de verilmiştir.

Tablo 28. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler Boyutuna İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	η^2
Deneklerarası	4213,71		61			
Grup (Deney/Kontrol)	1080,29	1	1080,29	20,69	,00	,26
Hata	3133,42	60	52,22			
Denekleriçi	1894		62			
Ölçüm (Öntest-Sontest)	650,45	1	650,45	93,42	,00	,61
Grup*Ölçüm	825,81	1	825,81	118,61	,00	,66
Hata	417,74	60	6,96			
Toplam	6107,71		123			

Tablo 28'de deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler Boyutuna ilişkin ANOVA sonuçları incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki annelerin deney öncesinden sonrasına ODBÇÖ'nin Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler Boyutu puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir. Bir başka ifadeyle deney ve kontrol grubunda bulunma ile öntest-sontest

ölçümlerinin ortak etkisinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($F(1, 60)= 118,61, p<.01$). Eta kareye bakıldığında 0,66 çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler Boyutunda yüksek olduğunu göstermiştir. Buna göre, annelere uygulanan eğitim programının annelerin olumlu anne tepkilerinden olan Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkilerini olumlu yönde etkilediği düşünülebilir.

Uygulanan eğitim programının, annelerin çocuklarının olumsuz duygularıyla başa çıkmada olumlu anne tepkilerinden biri olan Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkilerinde etkili olduğu söylenebilir. Bu olumlu artışın Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepki biçiminin çocukların duygusal gelişimlerdeki olumlu sonuçlarını kavramaları nedeniyle olduğu düşünülebilir. Bir başka ifadeyle uygulanan eğitim programında özellikle “Çocukların Duygusal Gelişimlerini Desteklemek I” ve “Çocukların Duygusal Gelişimlerini Desteklemek II” oturumlarında yer alan çocuğun kendini tanımasını desteklemek, çocuğun duygularını uygun şekilde göstermesine destek olmak, çocuğun duygularına uygun tepki vermek ve çocuğun başkalarını anlamasını destekleme konularına yönelik etkinliklerin bu artışa neden olduğu söylenebilir. Ayrıca “Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Tutumlarının Yeri”, “Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Çocuk İletişimi ve Dinlemenin Önemi”, “Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Çocuk İletişiminde Kullanılan Dilin Önemi”, “Duygusal Gelişimde Empati ve Önemi” oturumlarında yer alan etkinliklerin ve bu etkinliklere bağlı olarak verilen örneklerle ilgili sohbetlerin annelerin Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkilerini olumlu yönde etkilediği düşünülebilir.

Havighurst vd.’nin (2004) araştırmasında, 4-5 yaşında çocuğu olan anne babalara, çocuklarının duygusal yeterliklerine yönelik uygulanan program sonucunda; anne babaların olumlu aile tepkilerinden olan duyguları ifade etmeyi cesaretlendirici tepkilerinde olumlu yönde anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Temel ve Aksoy’un (2000) ev merkezli eğitim programının etkilerini incelemek üzere yaptıkları çalışmalarında da 0-3 yaşındaki çocuklara sahip anne babalara verilen 9 haftalık eğitim sonunda, Ev Ortamı Değerlendirme Ölçeği’nin Duygusal ve Sözel Tepkilik alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Denham vd.’nin (1997) okul öncesi çocukların duygusal yeterliklerine ebeveynlerin doğrudan ve dolaylı etkilerini incelemek amacıyla yaptıkları araştırmalarında ise ailelerin model olarak, duyguları ifade edici tarzlarının ve çocukların duygularına karşılık

vermelerinin okul öncesi çocuklarının duygusal yeterliklerinde ve onların genel sosyal yeterliklerinde önemli belirleyiciler olduğu tespit edilmiştir.

Bu bulgular, araştırma bulgularından, annelere verilen eğitim sonunda annelerin olumlu anne tepkilerinden olan duyguları ifade etmeyi cesaretlendirici tepkilerini geliştirmeleriyle ilgili sonuçları ve duyguları ifade etmenin çocukların duygusal gelişimlerine olan olumlu etkilerini destekler niteliktedir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Duygu Odaklı Tepkiler Boyutuna ilişkin betimsel istatistikleri Tablo 29'da sunulmuştur.

Tablo 29. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Duygu Odaklı Tepkiler Boyutuna İlişkin Betimsel İstatistikleri

Duygu Odaklı Tepkiler	Grup	\bar{X}	S_x	N
Ön test	Deney	46,61	6,56	31
	Kontrol	47,00	6,26	31
	Toplam	46,81	6,36	62
Son test	Deney	52,52	5,14	31
	Kontrol	46,77	5,91	31
	Toplam	49,65	6,21	62

Tablo 29'da deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Duygu Odaklı Tepkiler Boyutuna ilişkin betimsel istatistikleri incelendiğinde; deney grubunun ön test ortalamasının 46,61, kontrol grubunun 47,00 olduğu görülürken; son test ortalamalarına bakıldığında, deney grubunun son test ortalamasının 52,52, kontrol grubunun ise 46,77 olduğu tespit edilmiştir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Duygu Odaklı Tepkiler Boyutuna ilişkin ANOVA sonuçları Tablo 30'de verilmiştir.

Tablo 30. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Duygu Odaklı Tepkiler Boyutuna İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	η^2
Deneklerarası	4330,68	61				
Grup (Deney/Kontrol)	222,23	1	222,23	3,25	,08	,05
Hata	4108,45	60	68,47			
Denekleriçi	739	62				
Ölçüm (Öntest-Sontest)	249,81	1	249,81	75,67	,00	,56
Grup*Ölçüm	291,13	1	291,13	88,19	,00	,60
Hata	198,07	60	3,30			
Toplam	5069,68	123				

Tablo 30'da deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Duygu Odaklı Tepkiler Boyutu'na ilişkin ANOVA sonuçları incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki annelerin deney öncesinden sonrasına ODBÇÖ'nin Duygu Odaklı Tepkiler Boyutu puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bir başka ifadeyle deney ve kontrol grubunda bulunma ile öntest-sontest ölçümlerinin ortak etkisinin anlamlı olduğu saptanmıştır ($F(1, 60) = 88,19, p < .01$). Eta kareye bakıldığında 0,60 çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Duygu Odaklı Tepkiler Boyutu'nda yüksek olduğunu göstermiştir. Buna göre, annelere uygulanan eğitim programının annelerin olumlu anne tepkilerinden olan Duygu Odaklı Tepkileri'ni olumlu yönde etkilediği düşünülebilir.

Uygulanan eğitim programının, annelerin çocuklarının olumsuz duygularıyla başa çıkmada olumlu anne tepkilerinden biri olan Duygu Odaklı Tepkileri'nde etkili olduğu söylenebilir. Bir başka ifadeyle uygulanan eğitim programında özellikle “Çocukların Duygusal Gelişimlerini Desteklemek I” ve “Çocukların Duygusal Gelişimlerini Desteklemek II” oturumlarında yer alan çocuğun kendini tanımasını desteklemek, çocuğun duygularını uygun şekilde göstermesine destek olmak, çocuğun duygularına uygun tepki vermek ve çocuğun başkalarını anlamasını destekleme konularına yönelik etkinliklerin bu artışa neden olduğu söylenebilir. Ayrıca “Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Tutumlarının Yeri”, “Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Çocuk İletişimi ve Dinlemenin Önemi”, “Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Çocuk İletişiminde Kullanılan Dilin Önemi” ve “Duygusal Gelişimde Empati ve Önemi” oturumlarında yer alan etkinliklerin

ve bu etkinliklere bağılı olarak verilen örneklerle ilgili sohbetlerin de annelerin Duygu Odaklı tepkilerini olumlu yönde etkilediğı düşünölebilir.

Havighurst vd.'nin (2004) araştırmalarında, 4-5 yaşında çocuğı olan anne babalara, çocuklarının duygusal yeterliklerine yönelik uygulanan program sonucunda; ailelerin duygu odaklı tepkilerinde olumlu yönde anlamlı bir farklılık olduğı gözlenmiştir. Kılıç'ın (2012), okul öncesi dönemdeki 48-72 aylık çocukların duyguları anlama becerileri ile annelerin çocukların olumsuz duygularına yönelik duyguları sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptığı araştırmada ise duyguları tanıma ile annelerin duygu odaklı tepkileri arasında düşük düzeyde de olsa anlamlı bir ilişki olduğı saptanmıştır. McElwain vd.'nin (2007) araştırmalarında da anne ve babanın çocuklarının olumsuz duygularına gösterdikleri destekleyici tutumlarının, çocuklarının arkadaş ilişkilerine ve duygusal kavrayışlarına büyük katkı sağıladığı tespit edilmiştir.

Bu bulgular, araştırma bulgularından, annelere verilen eğitim sonunda annelerin olumlu anne tepkilerinden olan duygu odaklı tepkilerini geliştirmeleriyle ve duygu odaklı anne tepkilerinin çocukların gelişimleri üzerinde olumlu etkilerini destekler niteliktedir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Küçümseyici Tepkiler Boyutuna ilişkin betimsel istatistikleri Tablo 31'de verilmiştir.

Tablo 31. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Küçümseyici Tepkiler Boyutuna İlişkin Betimsel İstatistikleri

Küçümseyici Tepkiler	Grup	\bar{X}	S_x	n
Ön test	Deney	29,10	8,72	31
	Kontrol	29,13	7,94	31
	Toplam	29,11	8,27	62
Son test	Deney	18,81	7,11	31
	Kontrol	30,32	8,14	31
	Toplam	24,57	9,55	62

Tablo 31'de deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Küçümseyici Tepki Boyutu'na ilişkin betimsel istatistikleri incelendiğinde; deney grubunun ön test ortalamasının 29,10, kontrol grubunun 29,13 olduğı görülürken; son test ortalamalarına bakıldığında, deney grubunun son test ortalamasının 18,81, kontrol grubunun ise 30,32 olduğı tespit edilmiştir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Küçümseyici Tepkiler Boyutuna ilişkin ANOVA sonuçları Tablo 32'de sunulmuştur.

Tablo 32. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Küçümseyici Tepkiler Boyutuna İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	η^2
Deneklerarası	8207,78	61				
Grup (Deney/Kontrol)	1033,58	1	1033,58	8,64	,01	,13
Hata	7174,19	60	119,57			
Denekleriçi	2163,00	62				
Ölçüm (Öntest-Sontest)	641,32	1	641,32	77,02	,00	,56
Grup*Ölçüm	1022,07	1	1022,07	122,74	,00	,67
Hata	499,61	60	8,33			
Toplam	10370,78	123				

Tablo 32'de deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Küçümseyici Tepkiler Boyutu'na ilişkin ANOVA sonuçları incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki annelerin deney öncesinden sonrasına ODBÇÖ'nin Küçümseyici Tepkiler Boyutu puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir. Bir başka ifadeyle deney ve kontrol grubunda bulunma ile öntest-sontest ölçümlerinin ortak etkisinin anlamlı olduğu saptanmıştır ($F(1, 60) = 122,74, p < .01$). Eta kareye bakıldığında 0,67 çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Küçümseyici Tepkiler Boyutu'nda yüksek olduğunu göstermiştir. Buna göre, annelere uygulanan eğitim programının annelerin olumsuz anne tepkilerinden olan Küçümseyici Tepkilerini azaltmayı olumlu yönde etkilediği düşünülebilir.

Uygulanan eğitim programının annelerin çocuklarının olumsuz duygularıyla başa çıkmada etkili olduğu söylenebilir. Bu eğitim sayesinde annelerin, olumsuz anne tepkilerinden biri olan küçümseyici tepkilerinde, bu tepkinin çocuklarının duygusal gelişimlerdeki olumsuz etkilerini kavramaları nedeniyle bir azalma olduğu düşünülebilir. Bir başka ifadeyle, uygulanan eğitim programında özellikle “Çocukların Duygusal Gelişimlerini Desteklemek I” ve “Çocukların Duygusal Gelişimlerini Desteklemek II” oturumlarında yer alan çocuğun kendini tanımasını desteklemek, çocuğun duygularını uygun şekilde göstermesine neden olduğu söylenebilir. Ayrıca “Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Tutumlarının Yeri”, “Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Çocuk İletişimi ve Dinlemenin

Önemi”, “Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Çocuk İletişiminde Kullanılan Dilin Önemi” ve “Duygusal Gelişimde Empati ve Önemi” oturumlarında yer alan etkinliklerin ve programın genelinin annelerin Küçümseyici Tepkileri’nin azalmasında etkili olduğu düşünülebilir.

Havighurst vd.’nin (2004) araştırmalarında, 4-5 yaşında çocuğu olan anne babalara, çocuklarının duygusal yeterliklerine yönelik uygulanan program sonucunda; anne babaların olumsuz aile tepkilerden biri olan küçümseyici tepkilerinde anlamlı bir azalmanın olduğu tespit edilmiştir. Velilerin çocuklarının duygusal dışa vurumlarına yönelik daha teşvik edici oldukları, çocuklarıyla olan etkileşimlerinde duygu-odaklı yaklaşımları daha sık kullandıkları, çocuklarının duygusal dışa vurumlarında daha az eleştirel ve daha ilgili davrandıkları tespit edilmiştir. Programdan sonra çocukların daha az olumsuz tutum sergiledikleri ve özellikle velileri programa katılmadan önce davranış bozukluğu gösteren çocuklarda bu konuda belirgin bir şekilde azalma olduğu tespit edilmiştir. Eisenberg vd.’nin (1996) çalışmalarında ise anneye özgü küçümseyici tepkilerin, çocuklarda düşük oranda sosyal yeterlik ve çocuğun yüksek oranda sorunlardan kaçınarak başa çıkmasıyla ilişkili olduğu görülmüştür.

Havighurst vd.’nin (2004) araştırmalarının bulguları, annelere verilen eğitim sonunda annelerin olumsuz anne tepkilerinden olan küçümseyici tepki puanlarındaki azalma ile ilgili sonuçlar ile benzerlik gösterirken ve Eisenberg vd.’nin (1996) çalışması da küçümseyici anne tepkisinin çocuğun gelişimi üzerindeki etkilerini göstermektedir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ’nin Cezalandırıcı Tepkiler Boyutuna ilişkin betimsel istatistikleri Tablo 33’de sunulmuştur.

Tablo 33. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ’nin Cezalandırıcı Tepkiler Boyutuna İlişkin Betimsel İstatistikleri

Cezalandırıcı Tepkiler	Grup	\bar{X}	S_x	n
Ön test	Deney	25,36	8,23	31
	Kontrol	24,97	7,44	31
	Toplam	25,16	7,78	62
Son test	Deney	19,48	4,13	31
	Kontrol	27,52	7,42	31
	Toplam	23,50	7,20	62

Tablo 33’de deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ’nin Cezalandırıcı Tepkiler Boyutuna ilişkin betimsel istatistikleri incelendiğinde; deney grubunun ön test ortalamasının 25,36, kontrol grubunun 24,97 olduğu görülürken; son test ortalamalarına bakıldığında, deney grubunun son test ortalamasının 19,48, kontrol grubunun ise 27,52 olduğu tespit edilmiştir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ’nin Cezalandırıcı Tepkiler Boyutuna ilişkin ANOVA Sonuçları Tablo 34’de verilmiştir.

Tablo 34. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ’nin Cezalandırıcı Tepkiler Boyutuna İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	η^2
Deneklerarası	5667,94	61				
Grup (Deney/Kontrol)	452,98	1	452,98	5,21	,03	,08
Hata	5214,97	60	86,92			
Denekleriçi	1273,5	62				
Ölçüm (Öntest-Sontest)	85,56	1	85,56	8,04	,01	,12
Grup*Ölçüm	549,36	1	549,36	51,62	,00	,46
Hata	638,58	60	10,64			
Toplam	6941,44	123				

Tablo 34’de deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ’nin Cezalandırıcı Tepkiler Boyutu’na ilişkin ANOVA sonuçları incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki annelerin deney öncesinden sonrasına ODBÇÖ’nin Cezalandırıcı Tepkiler Boyutu puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bir başka ifadeyle deney ve kontrol grubunda bulunma ile öntest-sontest ölçümlerinin ortak etkisinin anlamlı olduğu saptanmıştır ($F(1,60)=51,62$, $p<.01$). Eta kareye bakıldığında 0,46 çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Cezalandırıcı Tepkiler Boyutu’nda yüksek olduğunu göstermiştir. Buna göre, annelere uygulanan eğitim programının annelerin olumsuz anne tepkilerinden olan Cezalandırıcı Tepkileri’ni azaltmada olumlu yönde etkilediği düşünülebilir.

Uygulanan eğitim programının annelerin çocuklarının olumsuz duygularıyla başa çıkmalarında etkili olduğu söylenebilir. Bu eğitimle annelerin, çocuklarının olumsuz duygularına verilen olumsuz anne tepkilerinden olan cezalandırıcı tepkilerinin, çocukların

duygusal gelişimlerdeki olumsuz sonuçlarını kavramaları nedeniyle azalmış olduğu düşünülebilir. Bir başka ifadeyle uygulanan eğitim programında özellikle “Çocukların Duygusal Gelişimlerini Desteklemek I” ve “Çocukların Duygusal Gelişimlerini Desteklemek II” oturumlarında yer alan çocuğun kendini tanımasını desteklemek, çocuğun duygularını uygun şekilde göstermesine destek olmak, çocuğun duygularına uygun tepki vermek ve çocuğun başkalarını anlamasını destekleme konularına yönelik etkinliklerin bu düşüğe neden olduğu söylenebilir. Ayrıca “Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Tutumlarının Yeri”, “Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Çocuk İletişimi ve Dinlemenin Önemi”, “Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Çocuk İletişiminde Kullanılan Dilin Önemi” ve “Duygusal Gelişimde Empati ve Önemi” oturumlarında yer alan etkinliklerin ve programın genelinde de annelerin Cezalandırıcı Tepkileri'nin azalmasında etkili olduğu düşünülebilir.

Havighurst vd.'nin (2004) araştırmalarında, 4-5 yaşında çocuğu olan anne babalara, çocuklarının duygusal yeterliklerine yönelik uygulanan eğitim programı sonucunda; anne babaların olumsuz aile tepkilerden biri olan cezalandırıcı tepkilerinde anlamlı bir azalmanın olduğu görülmüştür.

Bu bulgu, annelere verilen eğitim sonunda annelerin olumsuz aile tepkilerinden olan cezalandırıcı tepki puanlarının azalmasıyla ilgili bulguları destekler niteliktedir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Kaygı Tepkileri Boyutuna ilişkin betimsel istatistikleri Tablo 35'de sunulmuştur.

Tablo 35. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Kaygı Tepkileri Boyutuna İlişkin Betimsel İstatistikleri

Kaygı Tepkileri	Grup	\bar{X}	S_x	n
Ön test	Deney	15,55	3,99	31
	Kontrol	15,10	3,98	31
	Toplam	15,32	3,96	62
Son test	Deney	11,90	3,13	31
	Kontrol	15,65	3,98	31
	Toplam	13,77	4,02	62

Tablo 35'de deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Kaygı Tepkileri Boyutu'na ilişkin betimsel istatistikleri incelendiğinde; deney grubunun ön test ortalamasının 15,55, kontrol grubunun 15,10 olduğu görülürken; son test ortalamalarına

bakıldığında, deney grubunun son test ortalamasının 11,90, kontrol grubunun ise 15,65 olduğu tespit edilmiştir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Kaygı Tepkileri Boyutu'na ilişkin ANOVA sonuçları Tablo 36'de sunulmuştur.

Tablo 36. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Kaygı Tepkileri Boyutuna İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	η^2
Deneklerarası	1689,71	61				
Grup (Deney/Kontrol)	83,90	1	83,90	3,14	,08	,05
Hata	1605,81	60	26,76			
Denekleriçi	327	62				
Ölçüm (Öntest-Sontest)	74,32	1	74,32	38,32	,00	,39
Grup*Ölçüm	136,29	1	136,29	70,26	,00	,54
Hata	116,39	60	1,94			
Toplam	2016,71	123				

Tablo 36'da deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Kaygı Tepkileri Boyutu'na ilişkin ANOVA sonuçları incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki annelerin deney öncesinden sonrasına ODBÇÖ'nin Kaygı Tepkileri Boyutu puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bir başka ifadeyle deney ve kontrol grubunda bulunma ile öntest-sontest ölçümlerinin ortak etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($F(1, 60)=70,26, p<.01$). Eta kareye bakıldığında 0,54 çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Kaygı Tepkileri Boyutu'nda yüksek olduğunu göstermiştir. Buna göre, annelere uygulanan eğitim programının annelerin olumsuz anne tepkilerinden olan Kaygı Tepkilerini azaltmada olumlu yönde etkilediği düşünülebilir.

Uygulanan eğitim programının, annelerin çocuklarının olumsuz duygularıyla başa çıkmada etkili olduğu söylenebilir. Bu eğitimin annelerin kendilerine olan güvenlerini arttırdığı için annelerin kaygı tepkilerinin azalmasına neden olduğu düşünülebilir. Bir başka ifadeyle eğitim programında yer alan özellikle “Çocukların Duygusal Gelişimlerini Desteklemek I” ve “Çocukların Duygusal Gelişimlerini Desteklemek II” oturumlarında yer alan çocuğun kendini tanımasını desteklemek, çocuğun duygularını uygun şekilde göstermesine destek olmak, çocuğun duygularına uygun tepki vermek ve çocuğun başkalarını anlamasını

destekleme konularına yönelik etkinliklerin bu düşüğe neden olduğu söylenebilir. Ayrıca “Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Tutumlarının Yeri”, “Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Çocuk İletişimi ve Dinlemenin Önemi”, “Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Çocuk İletişiminde Kullanılan Dilin Önemi” ve “Duygusal Gelişimde Empati ve Önemi” oturumlarında yer alan etkinliklerin ve programın genelinin de annelerin Kaygı Tepkileri’nin azalmasında etkili olduğu düşünülebilir.

Havighurst vd.’nin (2004) araştırmalarında, 4-5 yaşında çocuğu olan anne babalara, çocuklarının duygusal yeterliklerine yönelik uygulanan program sonunda; kaygı tepkilerinde olumlu yönde bir azalmanın olduğu görülmüştür. Benzer şekilde Ömeroğlu vd.’nin (2006) annelere 12 hafta boyunca uyguladıkları aile çocuk eğitim programı sonunda, annelerin durumluk kaygı puanlarında ve aile yapısını değerlendirme aracının iletişim alt boyutu puanlarında olumlu yönde bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Çağdaş vd.’nin (2010) çalışmalarında ise deney grubunda yer alan annelere 16 hafta boyunca verilen etkili annelik eğitim programı sonunda, annelerin benlik saygısında ve anne çocuk ilişkilerine olumlu katkılar sağlandığı görülmüştür.

Havighurst vd.’nin (2004), Ömeroğlu vd.’nin (2006) ve Çağdaş vd.’nin (2010) çalışmalarının bulguları, araştırmanın bulgularından, annelere verilen eğitim sonunda, annelerin olumsuz aile tepkilerinden olan kaygı tepkileri puanlarındaki azalma ile ilgili sonuçları destekler niteliktedir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBCÖ’nin Duyguların Öğretimi Tepkileri Boyutu’na ilişkin betimsel istatistikleri Tablo 37’de verilmiştir.

Tablo 37. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBCÖ’nin Duyguların Öğretimi Tepkileri Boyutuna İlişkin Betimsel İstatistikleri

Duyguların Öğretimi Tepkisi	Grup	\bar{X}	S_x	n
Ön test	Deney	46,36	10,06	31
	Kontrol	45,52	9,22	31
	Toplam	45,94	9,58	62
Son test	Deney	55,94	5,37	31
	Kontrol	45,07	9,05	31
	Toplam	50,50	9,19	62

Tablo 37’de deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBCÖ’nin Duyguların Öğretimi Tepkisi Boyutu’na ilişkin betimsel istatistikleri incelendiğinde; deney grubunun ön test ortalamasının 46,36, kontrol grubunun 45,52 olduğu görülürken; son test ortalamalarına

bakıldığında deney grubunun son test ortalamasının 55,94, kontrol grubunun ise 45,07 olduğu tespit edilmiştir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Duyguların Öğretimi Tepkileri Boyutu'na ilişkin ANOVA sonuçları Tablo 38'de sunulmuştur.

Tablo 38. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBÇÖ'nin Duyguların Öğretimi Tepkileri Boyutuna İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	η^2
Deneklerarası	9110,62	61				
Grup (Deney/Kontrol)	1062,65	1	1062,65	7,92	,01	,12
Hata	8047,97	60	134,13			
Denekleriçi	2286,5	62				
Ölçüm (Öntest-Sontest)	645,88	1	645,88	45,03	,00	,43
Grup*Ölçüm	780,01	1	780,01	54,38	,00	,48
Hata	860,61	60	14,34			
Toplam	11397,12	123				

Tablo 38'de deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Duyguların Öğretimi Tepkileri Boyutu'na ilişkin ANOVA sonuçları incelendiğinde, deney ve kontrol grubundaki annelerin deney öncesinden sonrasına ODBÇÖ'nin Duyguların Öğretimi Tepkileri Boyutu puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bir başka ifadeyle deney ve kontrol grubunda bulunma ile öntest-sontest ölçümlerinin ortak etkisinin anlamlı olduğu saptanmıştır ($F(1, 60) = 54,38, p < .01$). Eta kareye bakıldığında 0,48 çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Duyguların Öğretimi Tepkileri Boyutunda yüksek olduğunu göstermektedir. Buna göre, annelere uygulanan eğitim programının annelerin olumlu anne tepkilerinden olan Duyguların Öğretimi Tepkileri'ni olumlu yönde etkilediği düşünülebilir.

Çocukların olumsuz duygularına verilen olumlu anne tepkilerinden biri olan Duyguların Öğretimi Tepkisi'ndeki bu olumlu artışın, annelerin aldıkları eğitim sürecinde, bu tepkinin çocuklarının duygusal gelişimlerdeki olumlu etkilerini kavramaları nedeniyle olduğu düşünülebilir. Bir başka ifadeyle uygulanan eğitim programında özellikle "Çocukların Duygusal Gelişimlerini Desteklemek I" ve "Çocukların Duygusal Gelişimlerini Desteklemek II" oturumlarında yer alan çocuğun kendini tanımasını desteklemek, çocuğun duygularını uygun şekilde göstermesine destek olmak, çocuğun duygularına uygun tepki

vermek ve çocuğun başkalarını anlamasını destekleme konularına yönelik etkinliklerin bu artışa neden olduğu söylenebilir. Ayrıca diğer oturumlarda yer alan etkinlikler ve bu etkinliklere bağlı olarak verilen örneklerle ilgili sohbetlerin de annelerin duyguların öğretimi tepkilerini olumlu yönde etkilediği düşünülebilir.

Hooven vd.'nin (1995) çalışmalarında, duyguları eğitici ebeveynlerin ve evliliklerinde uyumlu olan ailelerin, ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin, diğer ailelere kıyasla daha olumlu olduğu saptanmıştır. Bu ebeveynlerin çocuklarında psikolojik strese daha az rastlanılmıştır. Dikkatlerini toplamada daha iyi oldukları ve en yakın arkadaşlarıyla diğerlerine kıyasla çok fazla olumsuzluk yaşamadıkları tespit edilmiştir. İkinci zaman diliminde, bu çocukların, duyguları eğitici yapıda olmayan velilerin çocuklarına kıyasla matematikte, okumada daha başarılı, fiziksel açıdan da daha sağlıklı ve daha az davranış bozukluğu gösterdikleri görülmüştür. Denham vd.'nin (1997) araştırmalarında da anne babası duygusal olarak olumlu yaklaşım gösteren çocukların, yaşlarına göre daha olumlu duygular sergiledikleri, anne babası duygusal olarak olumsuz yaklaşım gösteren çocukların ise anaokulunda sosyal açıdan daha yetersiz oldukları tespit edilmiştir. Çocuklarının duygularını daha iyi eğiten, öğreten anne babaların çocuklarının, duyguları daha iyi anlayan çocuklar olduğu tespit edilmiştir. Fox ve Shifter'in (2005) çalışmasında ise ailelerin, çocuklarına hissettikleri duyguları adlandırıp açıkladıklarında, çocukların da duygularını ifade etmesinin kolaylaştığı vurgulanmıştır. Anne babalarının sıkça kendi duygusal tepkilerini açıkladığı ve farklı duygular hakkında açıklayıcı bilgiler verdiği okul öncesi dönemdeki çocukların, daha ileri yaşlarda başkalarının duyguları hakkında daha doğru kararlar verebilecekleri belirtilmiştir. Aile bireyleri tarafından açıklanan farklı görüş ve duyguların, genellikle çocuğun duygusal gelişimi açısından yararlı olduğu vurgulanmıştır (Fox ve Shifter, 2005:234).

Bu bulgular, araştırma bulgularından, annelere verilen eğitim sonunda annelerin olumlu anne tepkilerinden olan duyguların öğretimi tepkilerini geliştirmelerinin çocuklarının duygusal gelişimindeki olumlu etkilerini destekler niteliktedir.

Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin DİDHÖ (Son Test-Kalıcılık) t Testi Sonuçları Tablo 39'da verilmiştir.

Tablo 39. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin DİDHÖ (Son Test-Kalıcılık Testi) t Testi Sonuçları

DİDHÖ Boyutları	Ölçüm	n	\bar{X}	S_x	sd	t	p
Duygusal Farkındalık	Son test	31	24,71	2,55	30	3,06	0,005
	İzleme		24,42	2,39			
Duyguları Pozitif Yönetme	Son test	31	24,29	2,16	30	2,04	0,050
	İzleme		24,07	2,05			
Duygudan Rahatsız Olma	Son test	31	12,36	3,85	30	1,54	0,134
	İzleme		12,19	3,59			

Tablo 39’da deney ve kontrol gruplarındaki annelerin DİDHÖ (Son Test-Kalıcılık Testi) t testi sonuçları incelendiğinde, son test ölçümünden kalıcılık testi ölçümüne kadar geçen zamanda DİDHÖ’nin Duygusal Farkındalık Boyutu puanlarına ilişkin sonuçlarda 0,29 puanlık bir azalma olduğu görülmektedir. Farkın çok az olmasına rağmen sonucun anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($t(30)=3,06$, $p<.01$). Son test ölçümünden kalıcılık testi ölçümüne kadar geçen zamanda DİDHÖ’nin Duyguları Pozitif Yönetme Boyutu puanlarına ilişkin sonuçlarda 0.22 puanlık bir azalma olduğu saptanmıştır. Bu farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($t(30)=2,04$, $p>.05$). Son test ölçümünden kalıcılık testi ölçümüne kadar geçen zamanda DİDHÖ’nin Duygudan Rahatsız Olma Boyutu puanlarına ilişkin sonuçlarda ise 0,17 puanlık bir azalma olduğu bulunmuştur. Bu farkın da anlamlı olmadığı görülmüştür ($t(30)= 1,54$, $p>.05$). Buna göre, annelere uygulanan eğitim programının kalıcılığının Duyguları Pozitif Yönetme ve Duygudan Rahatsız Olma Boyutları’nda devam ettiği ancak Duygusal Farkındalık Boyutu’nda etkisinin çok azda olsa azaldığı söylenebilir.

Uygulanan eğitimden bir ay sonra DİDHÖ’nin Duygudan Rahatsız Olma ve Duyguları Pozitif Yönetme Boyutları’nda etkisinin devam etmesinin, annelere uygulanan eğitim programda yer alan etkinliklerin annelerin ilgilerini çekmesi ve etkili olması nedeniyle bu kalıcılığı sağladığı söylenebilir. DİDHÖ’nin Duygusal Farkındalık Boyutu’nda etkisinin çok azda olsa azalmasının, eğitimden sonra annelere verilen rehberliğin kesilmesi nedeniyle olduğu düşünülebilir.

Yeşilyaprak’ın (2007) araştırmasında, “Duyguları Fark Etmeye ve İfade Etmeye Yönelik Psiko-Eğitim Programı’na” katılan kişilerin, plasebo ve kontrol gruplarındakilere kıyasla, duygusal farkındalık düzeylerinde anlamlı bir yükselme olduğu ve bu yükselmenin 4 ay sonra yapılan izleme çalışmasında da devam ettiği tespit edilirken Çeçen’in (2002) çalışmasında, 13 sınıf öğretmeni adayına, 11 hafta boyunca, grup yaşantısı yoluyla uygulanan “Duyguları Yönetme Becerileri Eğitimi Programı’nın”, deney grubu üzerinde

anlamli etkisinin olduğu ve ortaya çıkan bu değişimin 6 ve 13 hafta sonrasında da devam ettiği saptanmıştır. Öğretir'in (2004) araştırmasında da deney grubundaki annelere 12 hafta boyunca uygulanan Pozitif Düşünmeye Dayalı Grup Eğitim Programı sonunda, annelerin çocuklarına daha fazla demokratik tutum gösterdikleri, daha kontrollü, daha sosyal, daha korkusuz, daha bağımsız oldukları, stresle başa çıkma stratejilerinin yükseldiği ve kendilerine olan güvenlerinin arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca alınan eğitim sonrasında deney grubundaki annelerin, eşleri ile ilişkilerindeki uyumlarının ve evlilik doyumlarının arttığı saptanmıştır. Programın bitiminden 3 ay sonra yapılan takip çalışmasında da bu olumlu etkilerin devam ettiği saptanırken Ünal'ın (2003) çalışmasında ise okul öncesi çocuğu olan annelere verilen 10 oturumluk "Empatik İletişim Eğitimi"nin, annelerin empatik beceri düzeylerine olumlu yönde etki ettiği ve 1 ay sonra yapılan kalıcılık testi sonucunda da bu olumlu etkililiğin devam ettiği görülmüştür.

Yeşilyaprak'ın (2007), Çeçen'in (2002), Öğretir'in (2004) ve Ünal'ın (2003) çalışmalarının bulguları, araştırmanın DİDHÖ'nin Duygudan Rahatsız Olma ve Duyguları Pozitif Yönetme Boyutları (Son Test-Kalıcılık Testi) t testi sonuçlarını destekler niteliktedir.

Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBCÖ (Son Test-Kalıcılık) t Testi Sonuçları Tablo 40'da verilmiştir.

Tablo 40. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin ODBCÖ (Son Test-Kalıcılık) t Testi Sonuçları

ODBCÖ'nin Alt Boyutları	Ölçüm	n	\bar{X}	S_x	sd	t	p
Problem Odaklı Tepkiler	Son test	31	49,48	4,35	30	3,32	,002
	İzleme		48,36	3,59			
Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler	Son test	31	49,87	4,49	30	2,06	,048
	İzleme		48,97	3,22			
Duygu Odaklı Tepkiler	Son test	31	52,52	5,14	30	2,37	,025
	İzleme		51,39	4,57			
Duyguların Öğretimi Tepkisi	Son test	31	55,94	5,37	30	2,11	,043
	İzleme		54,90	3,85			
Küçümseyici Tepkiler	Son test	31	18,81	7,11	30	-1,09	,280
	İzleme		19,00	6,63			
Cezalandırıcı Tepkiler	Son test	31	19,48	4,13	30	16,76	,000
	İzleme		15,94	4,08			
Kaygı Tepkileri	Son test	31	11,90	3,13	30	-1,22	,231
	İzleme		12,07	3,09			

Tablo 40’da deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ (Son Test-Kalıcılık Testi) t testi sonuçları incelendiğinde, son test ölçümünden kalıcılık testi ölçümüne kadar geçen zamanda ODBÇÖ’nin destekleyici anne tepkileri puanları incelendiğinde; Problem Odaklı Tepkiler Boyutu’na ilişkin sonuçlarda 1,12 puanlık bir azalma olduğu saptanmıştır. Bu farkın anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($t(30)= 3,32, p<.01$). Destekleyici anne tepkilerinden Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler Boyutu’na ilişkin sonuçlarda, 0,9 puanlık bir azalma olduğu saptanmıştır. Bu farkın anlamlı olduğu görülmüştür ($t(30)= 2,06 p<.01$). Destekleyici anne tepkilerinden Duygu Odaklı Tepkiler Boyutuna ilişkin sonuçlarda 1,13 puanlık bir azalma olduğu tespit edilmiştir. Bu farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($t(30)= 2,37, p<.01$). Destekleyici anne tepkilerinden Duyguların Öğretimi Tepkisi Boyutuna ilişkin sonuçlarda da 1,04 puanlık bir azalma olduğu tespit edilmiştir. Bu farkın da anlamlı olduğu görülmüştür ($t(30)= 2,11, p<.01$). Buna göre annelere verilen eğitimin kalıcılığının, ODBÇÖ’nin destekleyen anne tepkileri olan; Problem Odaklı Tepkiler, Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler, Duygu Odaklı Tepkiler ve Duyguların Öğretimi Tepkisi Boyutları’nda etkisinin azda olsa azaldığı söylenebilir.

Tablo 40’da son test ölçümünden kalıcılık testi ölçümüne kadar geçen zamanda ODBÇÖ’nin desteklemeyen anne tepkileri puanları incelendiğinde; Küçümseyici Tepkiler Boyutu’na ilişkin sonuçlarda -0,19 puanlık bir artış olduğu bulunmuştur. Bu farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($t(30)= -1,09, p>.05$). Kaygı Tepkileri Boyutu’na ilişkin sonuçlarda 0,17 puanlık bir artış olduğu tespit edilmiştir. Bu farkın da anlamlı olmadığı görülmüştür ($t(30)= -1,22, p>.05$). Ceza Tepkileri Boyutu’na ilişkin sonuçlarda 3,54 puanlık bir azalma olduğu görülmüştür. Bu farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($t(30)= 16,76, p<.01$). Buna göre ODBÇÖ’nin desteklemeyen anne tepkilerinden olan Küçümseyici Tepkiler ve Kaygı Tepkileri Boyutu’nda annelere uygulanan eğitimin etkisinin devam ettiği, Ceza Tepkileri Boyutu’nda ise programın etkililiğinin devam ettiği ve olumluya doğru ilerlediği söylenebilir.

Son test ölçümünden kalıcılık testi ölçümüne kadar geçen zamanda ODBÇÖ’nin destekleyici anne tepkilerindeki düşüşün, annelere verilen rehberliğin kesilmesi sonucu olabileceği düşünülebilir. Ayrıca uygulanan eğitim programında ödevlerin yer almaması sonucunda da bu boyutta kalıcılığın azalmış olabileceği söylenebilir.

Son test ölçümünden kalıcılık testi ölçümüne kadar geçen zamanda ODBÇÖ’nin desteklemeyen anne tepkilerindeki kalıcılığın devam etmesinin ve hatta eğitimden sonra

Ceza Tepkileri Boyutunda olumluya giden bir ilerlemenin olmasının ise annelere uygulanan eğitimde yer alan etkinliklerin, örneklerin, sohbetlerin çocukların olumsuz duygularına verilen olumsuz anne tepkileri üzerinde etkili olduğu, bu nedenle de kalıcılığın sağlandığı söylenebilir.

Havighurst vd.'nin (2004) çalışmalarında, 4-5 yaşında çocuğu olan anne babalara, çocuklarının duygusal yeterliklerine yönelik uyguladıkları 6 oturumdan oluşan programdan 3 ay sonra yapılan takip çalışmasının sonuçları incelendiğinde, olumlu aile tepkilerinden olan; problem odaklı tepkiler, duygu odaklı tepkiler ve duyguları ifade etmeyi cesaretlendirici tepkiler boyutunda eğitim sonunda çıkan olumlu yöndeki anlamlı farklılığın devam ettiği saptanmıştır. Olumsuz anne tepkileri olan; cezalandırıcı, küçümseyici ve kaygı tepkilerinde de program sonunda oluşan olumlu yöndeki azalmanın takip çalışmasında da devam ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca programdan sonra çocuklara uygulanan duygu düzenleme ölçeğinin, kararsızlık/ olumsuzluk alt ölçeğinde anlamlı farklılığın devam ettiği ancak duygu düzenleme alt ölçeğinde ise hem programdan sonra hem de 3 ay sonra yapılan takip çalışmasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Yılmaz-Yılmaz-Bolat (2011) araştırmasında ise 5-6 yaşlarında çocuğa sahip anne babalara çocuk gelişimi ve eğitimi ile anne-babanın çocuğa yönelik tutum ve davranışları konusunda verilen eğitimin, anne babaların çocuk yetiştirme tutum ve davranışları üzerinde etkili olduğu ve bu etkinin 3 ay sonra yapılan izleme çalışmasında da devam ettiği tespit edilmiştir.

Bu bulguların, araştırmanın son test ölçümünden kalıcılık testi ölçümüne kadar geçen zamanda ODBÇÖ'nin olumsuz anne tepkileri bulgularını destekler niteliktedir.

BÖLÜM 5

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen sonuçlara ve konu ile ilgili önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Bu araştırmada, Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programı'nın annelerin duygularını yönetme ve çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri tepkilerine olan etkisi incelenmiştir. Araştırmada deney ve kontrol grubundaki annelerin duygularını nasıl yönettiklerini ve çocuklarının olumsuz duygularına nasıl tepki gösterdiklerini belirlemek için Duygulara İlişkin Düşünceler ve Hisler Ölçeği, ve Olumsuz Duygularla Başa Çıkma Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmada deneysel işlemde kullanılmak üzere anneler için “Tanışma ve Programın Tanıtımı, Erken Çocukluk Döneminin Önemi ve Çocuğun Gelişim Özellikleri, Erken Çocukluk Döneminde Aile ve Çevrenin Önemi, Duygular ve Hayatımızdaki Önemi, Duygu, Düşünce ve Davranış İlişkisi, Çocuklarda Duygusal Gelişim I, Çocuklarda Duygusal Gelişim II, Çocukların Duygusal Gelişimlerini Desteklemek I, Çocukların Duygusal Gelişimlerini Desteklemek II, Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Tutumlarının Yeri, Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Çocuk İletişimi ve Dinlemenin Önemi, Çocuğun Duygusal Gelişiminde Anne Baba Çocuk İletişiminde Kullanılan Dilin Önemi ve Duygusal Gelişimde Empati ve Önemi” konularını içeren on üç oturumlu Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programı hazırlanmıştır.

Annelere verilen Çocukların Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programı sonucunda:

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin düzeltilmiş ön test puanlarına göre DİDHÖ'nin Duygusal Farkındalık Boyutu son test puanlarının ANCOVA sonuçları incelendiğinde (Tablo 19), deney ve kontrol grubundaki annelerin Duygusal Farkındalık Boyutu son test puanları arasında anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir ($F(1, 59) = 39,48, P < .01; \eta^2=0,40$). Eta kareye bakıldığında, 0,40 çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Duygusal Farkındalık Boyutu'nda yüksek olduğunu göstermiştir. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin DİDHÖ'nin Duygusal Farkındalık Boyutuna İlişkin Ön Test Puanlarına Göre Düzeltilmiş Son Test Puanlarının Ortalamaları incelendiğinde (Tablo 20), deney grubunun düzeltilmiş ortalamasının (24,68) kontrol grubunun düzeltilmiş ortalamasından (21,96) anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ön test puanlarına göre düzeltilmiş DİDHÖ'nin Duygudan Rahatsızlık Duyma Boyutu son test puanlarının ANCOVA sonuçları incelendiğinde (Tablo 21), deney ve kontrol grubundaki annelerin Duygudan Rahatsızlık Duyma Boyutu son test puanları arasında anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir ($F(1,59) = 128,61, P < .01; \eta^2=0,69$). Eta kareye bakıldığında, 0,69 çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Duygudan Rahatsızlık Duyma Boyutu'nda yüksek olduğunu göstermiştir. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin DİDHÖ'nin Duygudan Rahatsızlık Duyma Boyutuna İlişkin Ön Test Puanlarına Göre Düzeltilmiş Son Test Puanlarının Ortalamaları incelendiğinde (Tablo 22), kontrol grubunun düzeltilmiş ortalamasının (18,00) deney grubunun düzeltilmiş ortalamasından (12,22) anlamlı olarak daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Deney ve Kontrol Gruplarındaki Annelerin DİDHÖ'nin Duyguları Pozitif Yönetme Boyutuna İlişkin Betimsel İstatistikleri incelendiğinde (Tablo 23), deney grubunun ön test ortalamasının 20,13, kontrol grubunun ön test ortalamasının 20,36 olduğu görülürken; son test ortalamalarına bakıldığında deney grubunun son test ortalamasının 24,29, kontrol grubunun ise 19,87 olduğu saptanmıştır. Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin DİDHÖ'nin Duyguları Pozitif Yönetme Boyutu'na ilişkin ANOVA sonuçlarına bakıldığında (Tablo 24), deney ve kontrol grubundaki annelerin deney öncesinden sonrasına Duyguları Pozitif Yönetme Boyutu puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bir başka ifadeyle deney ve kontrol grubunda bulunma ile öntest-sontest ölçümlerinin ortak etkisinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($F(1, 60)= 53,38, p<.01$). Eta

kare incelendiğinde 0,47 çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Duyguları Pozitif Yönetme Boyutu'nda yüksek olduğunu göstermiştir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Problem Odaklı Tepkiler Boyutu'na ilişkin betimsel istatistikleri incelendiğinde (Tablo 25), deney grubunun ön test ortalamasının 42,52, kontrol grubunun 42,39 olduğu görülürken; son test ortalamalarına bakıldığında deney grubunun son test ortalamasının 49,48, kontrol grubunun ise 42,26 olduğu tespit edilmiştir. Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Problem Odaklı Tepkiler Boyutu'na ilişkin ANOVA sonuçlarına bakıldığında (Tablo 26), deney ve kontrol grubundaki annelerin deney öncesinden sonrasına ODBÇÖ'nin Problem Odaklı Tepkileri Boyutu puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Deney ve kontrol grubunda bulunma ile öntest-sontest ölçümlerinin ortak etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür ($F(1, 60)=67,06, p<.01$). Eta kare incelendiğinde 0,53 çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Problem Odaklı Tepkiler Boyutunda yüksek olduğunu göstermiştir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler Boyutu'na ilişkin betimsel istatistikleri incelendiğinde (Tablo 27), deney grubunun ön test ortalamasının 40,13, kontrol grubunun ön test ortalamasının 39,39 olduğu görülürken; son test ortalamalarına bakıldığında deney grubunun son test ortalamasının 49,87, kontrol grubunun ise 38,81 olduğu tespit edilmiştir. Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler Boyutu'na ilişkin ANOVA sonuçlarına bakıldığında (Tablo 28), deney ve kontrol grubundaki annelerin deney öncesinden sonrasına ODBÇÖ'nin Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler Boyutu puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir. Deney ve kontrol grubunda bulunma ile öntest-sontest ölçümlerinin ortak etkisinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($F(1, 60)= 118,61, p<.01$). Eta kare incelendiğinde 0,66 çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler Boyutu'nda yüksek olduğunu göstermiştir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Duygu Odaklı Tepkiler Boyutu'na ilişkin betimsel istatistikleri incelendiğinde (Tablo 29), deney grubunun ön test ortalamasının 46,61, kontrol grubunun 47,00 olduğu görülürken; son test ortalamalarına bakıldığında deney grubunun son test ortalamasının 52,52, kontrol grubunun ise 46,77 olduğu tespit edilmiştir. Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Duygu Odaklı Tepkiler Boyutu'na ilişkin ANOVA sonuçlarına bakıldığında (Tablo 30), deney ve

kontrol grubundaki annelerin deney öncesinden sonrasına ODBÇÖ'nin Duygu Odaklı Tepkiler Boyutu puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Deney ve kontrol grubunda bulunma ile öntest-sontest ölçümlerinin ortak etkisinin anlamlı olduğu saptanmıştır ($F(1, 60) = 88,19, p < .01$). Eta kare incelendiğinde 0,60 çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Duygu Odaklı Tepkiler Boyutu'nda yüksek olduğunu göstermiştir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Küçümseyici Tepkiler Boyutu'na ilişkin betimsel İstatistikleri incelendiğinde (Tablo 31), deney grubunun ön test ortalamasının 29,10, kontrol grubunun 29,13 olduğu görülürken; son test ortalamalarına bakıldığında deney grubunun son test ortalamasının 18,81, kontrol grubunun ise 30,32 olduğu tespit edilmiştir. Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Küçümseyici Tepkiler Boyutu'na ilişkin ANOVA sonuçlarına bakıldığında (Tablo 32), deney ve kontrol grubundaki annelerin deney öncesinden sonrasına ODBÇÖ'nin Küçümseyici Tepkiler Boyutu puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir. Deney ve kontrol grubunda bulunma ile öntest-sontest ölçümlerinin ortak etkisinin anlamlı olduğu saptanmıştır ($F(1, 60) = 122,74, p < .01$). Eta kare incelendiğinde 0,67 çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Küçümseyici Tepkiler Boyutunda yüksek olduğunu göstermiştir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Cezalandırıcı Tepkiler Boyutu'na ilişkin betimsel istatistikleri incelendiğinde (Tablo 33), deney grubunun ön test ortalamasının 25,36, kontrol grubunun 24,97 olduğu görülürken; son test ortalamalarına bakıldığında deney grubunun son test ortalamasının 19,48, kontrol grubunun ise 27,52 olduğu tespit edilmiştir. Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Cezalandırıcı Tepkiler Boyutu'na ilişkin ANOVA sonuçlarına bakıldığında (Tablo 34), deney ve kontrol grubundaki annelerin deney öncesinden sonrasına ODBÇÖ'nin Ceza Tepkileri Boyutu'nda anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Deney ve kontrol grubunda bulunma ile öntest-sontest ölçümlerinin ortak etkisinin anlamlı olduğu saptanmıştır ($F(1,60) = 51,62, p < .01$). Eta kare incelendiğinde 0,46 çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Cezalandırıcı Tepkiler Boyutu'nda yüksek olduğunu göstermiştir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Kaygı Tepkileri Boyutu'na ilişkin betimsel istatistikleri incelendiğinde (Tablo 35), deney grubunun ön test ortalamasının 15,55, kontrol grubunun 15,10 olduğu görülürken; son test ortalamalarına bakıldığında,

deney grubunun son test ortalamasının 11,90, kontrol grubunun ise 15,65 olduğu tespit edilmiştir. Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Kaygı Tepkileri Boyutu'na ilişkin ANOVA sonuçlarına bakıldığında (Tablo 36), deney ve kontrol grubundaki annelerin deney öncesinden sonrasına ODBÇÖ'nin Kaygı Tepkileri Boyutu puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Deney ve kontrol grubunda bulunma ile öntest-sontest ölçümlerinin ortak etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($F(1, 60)=70,26, p<.01$). Eta kare incelendiğinde 0,54 çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Kaygı Tepkileri Boyutu'nda yüksek olduğunu göstermiştir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Duyguların Öğretimi Tepkileri Boyutu'na ilişkin betimsel istatistikleri incelendiğinde (Tablo 37), deney grubunun ön test ortalamasının 46,36, kontrol grubunun 45,52 olduğu görülürken; son test ortalamalarına bakıldığında, deney grubunun son test ortalamasının 55,94, kontrol grubunun ise 45,07 olduğu tespit edilmiştir. Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBÇÖ'nin Duyguların Öğretimi Tepkileri Boyutu'na ilişkin ANOVA sonuçlarına bakıldığında (Tablo 38), deney ve kontrol grubundaki annelerin deney öncesinden sonrasına ODBÇÖ'nin Duyguların Öğretimi Tepkileri Boyutu puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Deney ve kontrol grubunda bulunma ile öntest-sontest ölçümlerinin ortak etkisinin anlamlı olduğu saptanmıştır ($F(1, 60)= 54,38, p<.01$). Eta kare incelendiğinde 0,48 çıkan değer, annelere verilen eğitimin etkililiğinin Duyguların Öğretimi Tepkileri Boyutu'nda yüksek olduğunu göstermektedir.

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin DİDHÖ (Son Test-Kalıcılık Testi) t Testi sonuçları incelendiğinde (Tablo 39), son test ölçümünden kalıcılık testi ölçümüne kadar geçen zamanda DİDHÖ'nin Duygusal Farkındalık Boyutu'na ilişkin sonuçlarda 0,29 puanlık bir azalma olduğu görülmektedir. Farkın çok az olmasına rağmen sonucun anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($t(30)=3,06, p<.01$). Son test ölçümünden kalıcılık testi ölçümüne kadar geçen zamanda DİDHÖ'nin Duyguları Pozitif Yönetme Boyutu'na ilişkin sonuçlarda 0.22 puanlık bir azalma olduğu saptanmıştır. Bu farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($t(30)=2,04, p>.05$). Son test ölçümünden kalıcılık testi ölçümüne kadar geçen zamanda DİDHÖ'nin Duygudan Rahatsız Olma Boyutu'na ilişkin sonuçlarda ise 0,17 puanlık bir azalma olduğu bulunmuştur. Bu farkın da anlamlı olmadığı görülmüştür ($t(30)= 1,54, p>.05$).

Deney ve kontrol gruplarındaki annelerin ODBCÖ (Son Test-Kalıcılık Testi) t Testi sonuçları incelendiğinde (Tablo 40); son test ölçümünden kalıcılık testi ölçümüne kadar geçen zamanda ODBCÖ'nin destekleyici anne tepki puanları incelendiğinde; Problem Odaklı Tepkiler Boyutu'na ilişkin sonuçlarda 1,12 puanlık bir azalma olduğu saptanmıştır. Bu farkın anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($t(30)= 3,32, p<.01$). Destekleyici anne tepkilerinden Duyguları İfade Etmeyi Cesaretlendirici Tepkiler Boyutu'na ilişkin sonuçlarda 0,9 puanlık bir azalma olduğu saptanmıştır. Bu farkın anlamlı olduğu görülmüştür ($t(30)= 2,06 p<.01$). Destekleyici anne tepkilerinden Duygu Odaklı Tepkiler Boyutu'na ilişkin sonuçlarda 1,13 puanlık bir azalma olduğu tespit edilmiştir. Bu farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($t(30)= 2,37, p<.01$). Destekleyici anne tepkilerinden Duyguların Öğretimi Tepkisi Boyutu'na ilişkin sonuçlarda da 1,04 puanlık bir azalma olduğu tespit edilmiştir. Bu farkın da anlamlı olduğu görülmüştür ($t(30)= 2,11, p<.01$). Son test ölçümünden kalıcılık testi ölçümüne kadar geçen zamanda ODBCÖ'nin desteklemeyen anne tepki puanları incelendiğinde; Küçümseyici Tepkiler Boyutu'na ilişkin sonuçlarda -0,19 puanlık bir artış olduğu bulunmuştur. Bu farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($t(30)= -1,09, p>.05$). Kaygı Tepkileri Boyutuna ilişkin sonuçlarda 0,17 puanlık bir artış olduğu tespit edilmiştir. Bu farkın da anlamlı olmadığı görülmüştür ($t(30)= -1,22, p>.05$). Cezalandırıcı Tepkiler Boyutu'na ilişkin sonuçlarda 3,54 puanlık bir azalma olduğu tespit edilmiştir. Bu farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($t(30)= 16,76, p<.01$).

Bu bulgular sonucunda annelere uygulanan Çocuklarının Duygusal Gelişimini Desteklemeye Yönelik Eğitim Programı'nın deney grubundaki annelerin duygularını yönetme ve çocuklarının olumsuz duygularına verilen tepkilerini olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

5.2. Öneriler

Bu araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda araştırmacılara ve eğitimcilere yönelik olarak aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

Araştırmacılara ve Eğitimcilere Yönelik Öneriler;

- Çocukların duygusal gelişim alanları ile ilgili alana önem verilerek bu konuda yapılan çalışmalar artırılmalı ve farklı anne baba eğitim programları oluşturulmalıdır.
- Anne-babalar için hazırlanan programlara daha fazla sayıda ebeveynin katılmasını sağlamak için verilen eğitim programları hafta içi, hafta sonu ve akşam saatleri olmak üzere farklı zamanlarda planlanmalıdır.
- Araştırmada sadece annelerle çalışılmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda anne ve babalar birlikte eğitim programına alınarak, eğitimin anne babalar üzerindeki etkisi incelenmelidir.
- Bu çalışmada annelere haftada 90 dakikalık oturumlar hâlinde on üç haftalık bir program uygulanmıştır. Yapılacak çalışmalarda anne babalara daha uzun süreli eğitim verilerek uzun ve kısa süreli eğitim programlarının etkileri karşılaştırılmalıdır.
- Duygusal gelişim alanı ile ilgili olarak yurt dışında yapılan çalışmalar incelenerek Türkiye için uygun olan eğitim yöntem ve tekniklerin uygulanması sağlanmalıdır.
- Ebeveynler için hazırlanan programlara çocuklar da dâhil edilmeli ve çocukların ihtiyaçları doğrultusunda eğitim programları hazırlanmalıdır. Düzenlenen eğitim programlarında, ebeveyn ve çocukları birlikte kapsayan eğitim programlarının etkileri birlikte incelenmelidir.
- Bu çalışmada uygulanan eğitim programında ev ödevlerinin bulunmaması, bazı alanlarda eğitimin etkililiğini azalttığı söylenebilir. Bu nedenle bundan sonraki çalışmalarda yapılan eğitim programlarında bütün aile üyelerini kapsayacak şekilde ev ödevleri yer almalıdır.

Aileler için hazırlanmış eğitim programlarından daha fazla yarar sağlanması için bundan sonraki araştırmalarda bu önerileri de dikkate alınarak yapılması tavsiye edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmetoğlu, E. (2009). Sosyal gelişim. Yeşim Fazlıoğlu (Ed.), *Erken çocukluk gelişimi ve eğitimi* içinde (s. 39-62). İstanbul: Kriter.
- Altan, Ö. (2006). *The effects of maternal socialization and temperament on children's emotion regulation*. Yüksek Lisans Tezi, Koç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, F. (2010). *Maternal emotion regulation, socio-economic status and social context as predictors of maternal emotion socialization practices*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Başal, A. H. (2003). *Gelişim ve psikoloji. "Nasıl mutlu bir çocuk yetiştirebilirim?"*. İstanbul: Morpa.
- Batum, P. & Yağmurlu, B. (2007). What counts in externalizing behaviors? The contributions of emotion and behavior regulation. *Current Psychology*, 25(4), 272-294.
- Bee, H. & Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi*. İstanbul:Kaknüs.
- Berk, L. E. (2006). *Child development*. America: Pearson.
- Berk, L. E. (2013). Bebekler ve çocuklar: doğum öncesinden orta çocukluğa. N. Işıkoğlu-Erdoğan (Ed), *Tarih, teori, ve araştırma stratejileri* (N. Erdoğan Işıkoğlu, Çev.) içinde (s. 1-49). Ankara: Nobel.
- Berk, L. E. (2013). Bebekler ve çocuklar: doğum öncesinden orta çocukluğa. N. Işıkoğlu-Erdoğan (Ed), *Erken çocuklukta duygusal ve sosyal gelişim* (B. Özkaya Tortamış, Çev.) içinde (s. 362-407). Ankara: Nobel.
- Blair, K. A., Denham, S. A., Kochanoff, A. & Whipple, B. (2004). Playing it cool: Temperament, emotion regulation, and social behavior in preschoolers. *Journal of School Psychology*, 42, 419-443.

- Bukatko, D. & Daehler, M. W. (2004). *Child development: A thematic approach*. Boston: Houghton Mifflin.
- Büyüköztürk, Ş. (1997). Araştırmaya yönelik kaygı ölçeğinin geliştirilmesi. *Eğitim Yönetimi*, 3(4), 453-464.
- Büyüköztürk, Ş. (1998). Kovaryans analizi (Varyans analizi ile karşılaştırmalı bir inceleme). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(31), 91-105.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimleri için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak Kılıç E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Caulfield, R. A. (2001). *Infants and toddlers*. The United States of America: Prentice Hall.
- Cole, P. M., Dennis, T. A., Smith-Simon, K. E. & Cohen, L. H. (2009). Preschoolers' emotion regulation strategy understanding: Relations with emotion socialization and child self-regulation. *Social Development*, 18(2), 324-352.
- Cortes, R. C. (2002). *Parents' awareness and management of emotion: implications for parenting practices and child outcomes*. Doktora Tezi, The Pennsylvania State University College of Health and Human Development, Pennsylvania.
- Cowan, P. A. (1996). Meta-Thoughts on the role of meta-emotion in children's development: comment on Gottman et al. (1996). *Journal of Family Psychology*, 10(3), 277-283.
- Çağdaş, A., Arslan, E., Erbay, F. & Orçan, M. (2010). Etkili annelik eğitim programının annelerin benlik saygısına ve anne çocuk ilişkisine etkisinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(20), 7-23.
- Çeçen, A. R. (2002). *Duyguları yönetme becerileri eğitimi programının öğretmen adaylarının duyguları yönetme becerileri üzerindeki etkisi*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- DeHart, G. B., Sroufe, L.A. ve Cooper, R. G. (2004). *Child development : Its nature and course*. Boston: McGraw-Hill.
- Denham, S. A., Mitchell-Copeland, J., Strandberg, K., Auerbach, S. & Blair, K. (1997). Parental contributions to preschoolers' emotional competence: Direct and indirect effects. *Motivation and Emotion*, 21(1), 65-86.

- Denham, S. A. (1998). *Emotional development in young children*. New York: Guilford.
- Denham, S., Mason, T., Caverly, S., Schmidt, M., Hackney, R., Caswell, C. & DeMulder, E. (2001). Preschoolers at play: Co-socialisers of emotional and social competence. *International Journal of Behavioral Development*, 25(4), 290–301.
- Denham, S. A. & Kochanoff, A. T. (2002). Parental contributions to preschoolers' understanding of emotion. *Marriage and Family Review*, 34, 311-343.
- Denham, S. A., Caverly, S., Schmidt, M., Blair, K., DeMulder, E., Caal, S., Hamada, H. & Mason, T. (2002). Preschool understanding of emotions: contributions to classroom anger and aggression. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43(7), 901–916.
- Denham, S. A. (2006). Social–emotional competence as support for school readiness: What is it and how do we assess it?. *Early Education And Development*, 17(1), 57–89.
- Denham, S. A. (2007). Dealing with feelings: How children negotiate the worlds of emotions and social relationships. *Cognition, Brain, Behavior*, 11(1), 1- 48.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A. & Murphy, B. C. (1996). Parents' reactions to children's negative emotions: Relations to children's social competence and comforting behavior. *Child Development*, 67, 2227-2247.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A. & Losoya, S. (1997). Emotional responding: Regulation, social correlates and socialization. Peter Salovey & David J. Sluyter (Ed.), *Emotional development and emotional intelligence* içinde (s.129-163). New York: BasicBooks.
- Eisenberg N., Cumberland A. & Spinrad T. L (1998) Parental socialization of emotion. *Psychological Inquiry*, 9(4), 241-273.
- Ellis, P. D. (2010). *The essential guide to effect sizes*. New York: Cambridge.
- Erdamar, G. (2013). Sosyal öğrenme kuramı. Ayten Ulusoy (Ed.), *Gelişim ve öğrenme psikolojisi* içinde (s.207-243). Ankara: Anı.
- Erden, Ş. (2012). Duygusal gelişim. M. Engin Deniz (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim* içinde (s. 183-218). Ankara: Maya.

- Eyüpoğlu, H. (2006). *The relationships between parental emotion expressivity, children's temperament and children's coping strategy*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Fabes, R. A., Leonard, S. A., Kupanoff, K. & Martin, C. L. (2001). Parental coping with children's negative emotions: Relations with children's emotional and social responding. *Child Development*, 72(3), 907–920.
- Fabes, R. A., Poulin, R. E. Eisenberg, N. & Madden-Derdich, D. A. (2002). The coping with children's negative emotions scale (ccnes): psychometric properties and relations with children's emotional competence. *Marriage & Family Review*, 34 (3/4), 285-310.
- Fox, N. A. & Shifter, C. A. (2005). Emotional development. Hopkins, B., Barr, R.G., Michel, G. F., Rochat, P. (Ed.). *Child development* (s.234-265). Cambridge: Cambridge University.
- Gençoğlu, C. (2012). *Duygu odaklı terapiye dayalı duygusal farkındalık eğitiminin genç yetişkinlerin iyimserlik düzeylerine etkisi*. Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Goodvin, R., Carlo, G. & Torquati, J. (2006). The role of child emotional responsiveness and maternal negative emotion expression in children's coping strategy use. *Social Development*, 15(4), 591–611.
- Gordon, T. (2009). *Etkili anne-baba eğitimde uygulamalar*. (H. Vardar Çev.). İstanbul: Profil.
- Gottman, J. M.; Katz, L. F. & Hooven, C. (1996). Parental meta-emotion philosophy and the emotional life of families: theoretical models and preliminary data. *Journal of Family Psychology*, 10(3), 243-268.
- Gottman, J. & DeClair (1997). *Raising an emotionally intelligent child: The heart of parenting*. New York: Simon & Shuster.
- Gülay, H. & Akman, B. (2009). *Okul öncesi dönemde sosyal beceriler*. Ankara: Pegem.
- Güngör, Aytar, A. (2008). Toplumsal ve duygusal gelişim. Aytan Ulusoy (Ed.), *Eğitim Psikolojisi içinde* (s.137-179). Ankara: Anı.

- Güven, E. (2013). *Çocuğun davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışması arasındaki ilişkiler: duygu sosyalleştirmenin aracı rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Havighurst, S. S., Harley, A. & Prior, M. (2004). Building preschool children's emotional competence: A parenting program. *Early Education & Development*, 15(4), 423-447.
- Hooven, C., Gottman, J. M. & Katz, L. F. (1995). Parental meta-emotion structure predicts family and child outcomes. *Cognition & Emotion*, 9(2/3), 229-264.
- Hyson, M. (2004). *The emotional development of young children: Building an emotion-centered curriculum*. New York: Teachers College.
- İnci, E. (2012). Kişilik gelişimi. M. Engin Deniz (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim içinde* (s.219-266). Ankara: Maya.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1979). *İnsan ve insanlar*. İstanbul: Cem.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). *Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile* (Ç. Kağıtçıbaşı, A. Üskül, E. Uzun, Çev.). İstanbul: Yapı ve Kredi Kültür Sanat.
- Kail, R. V. (2004). *Children and their development*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri*. Ankara: Tekışık.
- Kılıç, Ş. (2012). *48-72 aylık çocukların duyguları anlama becerisi ve annelerin duyguları sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişki*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Köse, E. (2010). Bilimsel araştırma modelleri. Remzi Y. Kıncal (Ed.), *Bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (s.97-120). Ankara: Nobel.
- Kulaksızoğlu, A. (2001). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi.
- Kurbet, H. (2010). *Anaokuluna devam eden çocukların duygusal düzenleme becerileri ile annelerinin empatik eğilim ve tutumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kurtulmuş, Z. (2003). *Anne eğitim programının 4-6 yaş grubu çocuğu olan alt sosyo ekonomik düzeydeki annelerin ve babaların aile ilişkilerini algılamasına etkisinin*

- incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kuyucu, Y. & Tepeli, K. (2013). 60-72 aylık çocukların akranlarına karşı gösterdikleri duygusal ve davranışsal tepkilerinin duyguları anlama becerileri açısından incelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36, 91-100.
- Lunkenheimer, E. S., Shields, A. M., & Cortina, K.S. (2007). Parental emotion coaching and dismissing in family interaction. *Social Development*, 16(2), 232-248.
- McElwain, N. L., Halberstadt, A. G. & Volling, B. L. (2007). Mother- and father-reported reactions to children's negative emotions: relations to young children's emotional understanding and friendship quality. *Child Development*, 78(5), 1407-1425.
- Metin, İ. (2010). *The effects of dispositional anger, effortful control and maternal responsiveness on turkish preschoolers' emotion regulation*. Yüksek Lisans Tezi, Koç Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Morgan, C. T. (1981). *Psikolojiye giriş* (H. Arıcı vd. Çev.), Ankara: Meteksan.
- O'Hagan, M. & Smith, M. (2004). *Early years child care & education: Key issues*. Edinburgh: Bailliere Tindall.
- Oktay, A. (1999). *Yaşamın sihirli yılları: okul öncesi dönem*. İstanbul: Epsilon.
- Onur, B. (2004). *Çocuk ve ergen gelişimi*. Ankara: İmge.
- Öğretir (2004). *Pozitif düşünmeye dayalı grup eğitimi programının annelerin benlik algısı, eşlerine ve çocuklarına yönelik tutumları ile kendini denetleme becerisi ve otomatik düşünceleri üzerinde etkisi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öğretir, A. D. & Demiriz, S. (2009). Anne ev ziyareti eğitim programının annelerin tutumlarına ve empatik eğilimlerine etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 42(1), 421-433.
- Ömeroğlu, E., Kurtulmuş, Z. & Yayla, Ş. (2004, Haziran-Temmuz). *Aile çocuk eğitim programının aile yapısı, işleyişi ve kaygı düzeyine etkisinin incelenmesi*, I. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Özby, Y. (2004). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi (kuram-araştırma-uygulama)*. Ankara: Öğreti.
- Özgün, Ö. (2013). Ebeveynlikle ilgili kuramlar ve araştırmalar. Fulya Temel (Ed.), *Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları* içinde (s.72-103). Ankara: Anı.
- Ramsden, S. R. & Hubbard, J. A. (2002). Family expressiveness and parental emotion coaching: Their role in children's emotion regulation and aggression. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 30(6), 657-667.
- Ryder, V. (1995). *Parents and their children*. South Holand: The Goodheart-Willcox.
- Saarni, C. (1997). Emotional competence and self-regulation in childhood. Peter Salovey & David J. Sluyter. (Ed.), *Emotional development and emotional intelligence: Educational implications* içinde (s.35-67). New York: Basicbooks.
- San Bayhan, P. & Artan, İ. (2004). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa.
- Santrock, J. W. (2014). Yaşam boyu gelişim gelişim psikolojisi. G. Yüksel (Ed), *Yaşam boyu bakış açısı* (M. Sayıl, Çev.) içinde (s. 4-45). Ankara: Nobel.
- Santrock, J. W. (2014). Yaşam boyu gelişim gelişim psikolojisi. G. Yüksel (Ed), *Bebeklikte sosyoduygusal gelişim* (G. Şendil, Çev.) içinde (s. 177-204). Ankara: Nobel.
- Santrock, J. W. (2014). Yaşam boyu gelişim gelişim psikolojisi. G. Yüksel (Ed), *İlk çocuklukta sosyoduygusal gelişim* (E. Aslan, Çev.) içinde (s. 241-272). Ankara: Nobel.
- Schaffer, H. R. (2004). *Introducing child psychology*. Oxford: Blackwell.
- Southam Gerow M. A. (2014). *Çocuklarda ve ergenlerde duygusal düzenleme*. (M. Artıran, Çev.; M. Şahin, Çev. Edit.). Ankara: Nobel
- Sönmez, V. & Alacapınar, F. (2013). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı.
- Temel, Z. F. & Aksoy, A. B. (2000). Home-based mother training program for 0-3 years of age and its effects on home environment. *Psychologie&Education*, 25/26 (1-2), 51-57.

- Thompson, R. A., Meyer, S. & Jochem, R. (2009). Emotion regulation. Janette B. Benson & Marshall M. Haith. (Ed.) *Social and emotional development in infancy and early childhood* içinde (119-129). San Diego: Academic.
- Ünal, F. (2003) *Empatik iletişim eğitiminin okulöncesi çocuğu olan annelerin empatik beceri düzeylerine etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yapıcı, Ş. ve Yapıcı, M. (2005). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Anı.
- Yeşilyaprak, B. (Ed.). (2007). *Duyguları fark etme ve ifade etme psiko-eğitim programı*. Ankara: Nobel.
- Yılmaz Bolat, E. (2011). *Anne baba eğitiminin beş-altı yaş çocuğa sahip anne babaların çocuk yetiştirme tutum ve davranışlarına etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Ankara üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

EKLER

Ek-1. Ölçeklerin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları İçin Valilikten Alınan İzin Belgesi

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

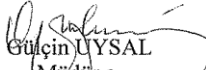
BÖLÜM : İstatistik Bölümü
SAYI : B.08.4.MEM.0.06.22.00-60599/ 32603 21/04/2011
KONU : Araştırma İzni
Neslihan ÇÜRÜK

GAZİ ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü)

İlgi : a) MEB Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine
Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
b) Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü 21/04/2011 tarih ve 3082 sayılı yazısı.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, doktora öğrencisi Neslihan ÇÜRÜK'ün "Annelere Uygulanan Duygularını Yönetmeye İlişkin Eğitim Programının Çocuklarının Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ve Çocukların Sosyal Duygusal Yeterliliklerine Etkisinin İncelenmesi" konulu tezi ile ilgili çalışma yapma isteği Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve araştırmanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Mühürlü anketler (8 sayfadan oluşan) ekte gönderilmiş olup, uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde iki örneğinin (CD/disket) Müdürlüğümüz İstatistik Bölümüne gönderilmesini rica ederim.

Gülçin UYSAL
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

EKLER :
Anket (8 sayfa)

İl Milli Eğitim Müdürlüğü-Beşevler
İstatistik Bölümü
Bilgi İçin:Nermin ÇELENK

Tel : 223 75 22
Fax: 223 75 22
istatistik06@meb.gov.tr

Ek-2. İhtiyaç Belirleme Çalışması İçin Valilikten Alınan İzin Belgesi

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.0.06.20.01-60599/ 36113
Konu : Araştırma İzni
Neslihan ÇÜRÜK

14/05/2012

GAZİ ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2012/13 nolu genelgesi.
b) Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsünün 26/04/2012 tarih ve 3177 sayılı yazısı.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü doktora öğrencisi Neslihan ÇÜRÜK' ün "Annelere uygulanan duygularını yönetmeye ilişkin eğitim programının çocuklarının olumsuz duygularıyla baş etme ve çocukların sosyal duygusal yeterliliklerine etkisinin incelenmesi" konulu tezi ile ilgili çalışma yapma isteği Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve araştırmanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Mühürlü anketler (4 sayfadan oluşan) ekte gönderilmiş olup, uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde iki örneğinin (CD/disket) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne gönderilmesini rica ederim.

Müberra OĞUZ
Müdür a.
Şube Müdürü

EKLER :
Anket (4 sayfa)

İl Milli Eğitim Müdürlüğü-Beşevler
Bilgi için:Nermin ÇELENK

Tel : 221 02 17
istatistik06@meb.gov.tr

Ek-3. Eğitim Programını Uygulamak İçin Valilikten Alınan İzin Belgesi

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.0.06.20.01-60599/ 35269
Konu : Araştırma İzni
Neslihan ÇÜRÜK

28/12/2012

GAZİ ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2012/13 nolu genelgesi.
b) 19.12.2012 tarih ve 9675 sayılı yazınız.

Enstitünüz Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi Neslihan ÇÜRÜK'ün "Annelere Uygulanan Duygularını Yönetmeye İlişkin Eğitim Programının Çocuklarının Olumsuz Duygularıyla Başetme ve Çocukların Sosyal Duygusal Yeterliliklerine Etkisinin İncelenmesi" konulu tezi kapsamında uygulama yapma isteği Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve araştırmanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Mühürlü anketler (9 sayfadan oluşan) ve eğitim programı ekte gönderilmiş olup, uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde iki örneğinin (CD/disket) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne gönderilmesini rica ederim.

İlhan KOÇ
Müdür a.
Şube Müdürü

EKLER :
Anket (9 sayfa)

Ek 4. Aileler ve Çocuklar İçin Kişisel Bilgi Formu

A. Aile Hakkında Bilgiler

1. Annenin Yaşı: _____.

2. Babanın Yaşı: _____.

3. Eğitim Durumu: Anne Baba

a. Okur –Yazar Değil () ()

b. Okur-Yazar () ()

c. İlkokul Mezunu () ()

d. Ortaokul Mezunu () ()

e. Lise Mezunu () ()

f. Ön Lisans () ()

g. Üniversite Mezunu () ()

h. Lisansüstü Mezunu () ()

i. Diğer (Lütfen belirtiniz: _____) () ()

3. Mesleği: Anne Baba

a. Memur () ()

b. İşçi () ()

c. Serbest Meslek () ()

d. Emekli () ()

e. Ev Hanımı/İşsiz () ()

f. Diğer (Lütfen belirtiniz: _____) () ()

5. Ailenin Medeni Durumu:

a. Evli ()

b. Boşanmış ()

c. Diğer (Lütfen belirtiniz: _____)

6. Çocuğun Yaşadığı Ailenin Tipi:

- a. Anne baba ve çocuklarla yaşayan aile “Çekirdek Aile” ()
- b. Anne baba çocuklar ve dede hala dayı vb. akrabalarla yaşayan aile “Geniş Aile” ()
- c. Diğer (Lütfen belirtiniz:_____)

7. Hane Halkının Toplam Aylık Geliri:_____ TL.

B. Çocuk Hakkında Bilgiler

1. Çocuğun Doğum Tarihi: Gün____ Ay____ Yıl_____.
2. Çocuğun Cinsiyeti:
- a. Kız () b. Erkek ()
3. Çocuğunuz daha önce okul öncesi eğitim kurumuna gitti mi?
- a. Evet () b. Hayır ()
4. Cevabınız evetse çocuğunuz kaç yıl okul öncesi eğitim kurumuna devam etti? ____yıl ____ ay
5. Çocuğunuzla kan bağı durumuz:
- a. Öz () b. Üvey ()
6. Çocuğunuzun Kardeş Sayısı:
- a. Tek çocuk ()
- b. İki kardeş ()
- c. Üç kardeş ()
- d. Dört kardeş ()
- e. Beş ve daha fazla ()
7. Çocuğunuzun Doğum Sırası:
- a. İlk çocuk ()
- b. İkinci çocuk ()
- c. Üçüncü çocuk ()
- d. Dördüncü çocuk ()
- e. Beş ve sonrası ()

Ek-5. Uygulamalardan Görüntüler

GAZİ GELECEKTİR..